

1911.

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BİR YÜKSEK ÖĞRETİM KURUMUNUN
KURUMSAL TARİHİ

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

1911

FİLİZ KOÇAK
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ
YÜKSEK LİSANS BİTİRME TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ: Prof.Dr.ZAFER TOPRAK

İSTANBUL-1990

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
GİRİŞ	
I.BÖLÜM:OSMANLI'DA DARÜLFÜNUN DÖNEMİ	6
A- İlk Darülfünun ve Daha Sonrakiler	7
a- Darülfünun u Osmani	7
b- Darülfünun u Sultani	9
c- Darülfünun u Şahane	10
B- 1912 Darülfünunu	11
C- İnas Darülfünunu	16
II.BÖLÜM: CUMHURİYET VE DARÜLFÜNUNDA REFORM DÜŞÜNCESİ	20
A- Reformun Gerekçesi	20
B- Atatürk'ün Reformun Gereği ile İlgili Görüşleri...	30
C- Darülfünuna İlişkin Eleştiriler ve Basının Tepkisi	33
III.BÖLÜM: REFORM KARARI ve Prof.MALCHE'IN GÖREVLENDİRİLMESİ	39
A- Prof.Malche'ın Hazırladığı Rapor Hakkında.....	39
IV.BÖLÜM:ÜNİVERSİTE REFORMUNUN ÖNCÜLERİ ve Dr.REŞİT GALİP	48
A- Yapılan Çalışmalar	48
V. BÖLÜM: 1933 TASFİYESİ ve YABANCI ÖĞRETİM ÜYELERİNİN GELİŞİ	59
A- Yeni Kadro ve Kadro Dışı Bırakılanlar.....	59

B- Konuk Öğretim Üyeleri, Çalışmaları ve Ph.Schwartz	66
VI.BÖLÜM: YENİ İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN BAŞLANGICI	75
A- Yasalar ve Düzenleyici Esaslar	75
B- Enstitülerin Kuruluşu	77
C- Yeni Üniversitenin Rektör, Öğretim Üyeleri, Öğrencileri ve Yerel Durumu	80
SONUÇ	86
EKLER	90
EK-1 Darülfünun u Şahane Nizamnamesi	90
EK-2 İstanbul Darülfünunu'nun Şahsiyet-i Hükmiyesi Hakkında Kanun	91
EK-3 İstanbul Darülfünunu Talimatnâmesi	93
EK-4 Darülfünunumuz Hakkında Bazı Mülâhazat	95
EK-5 Telif ve Tercüme Heyeti Oluşturulması Hakkında ..	108
EK-6 31 Mayıs 1933 Tarih ve 2252 Sayılı Kanun Metni...	110
EK-7 29 Mayıs 1934 Tarih ve 2467 Sayılı "Üniversite Teşkilât Kanunu"	114
EK-8 11 Ekim 1934 Tarihli "İstanbul Üniversitesi Talimatnâmesi"	117
EK-9 Darülfünun Edebiyat Fakültesi Rehberi (1918-1919)	135
EK-10 1921-1922 Ders Yılına ait Talebe Rehberi	147
EK-11 1922-1923 Ders Yılına ait Talebe Rehberi	156

EK-12- 1923-1924 Ders Yılına ait Talebe Rehberi.....	163
EK-13- 1931-1932, 1932-1933 Ders Yılına ait İstanbul Darülfünunu Talebe Rehberi.....	167
KAYNAKÇA	171

GİRİŞ

Batıya yönelişte önemli bir adım olan Tanzimatla birlikte, siyasal ve sosyal kurumlarda bir değişim ve gelişim göze çarpar. Eleştirilebilecek yönleri bulunmasına rağmen Tanzimat, gerek mutlak yönetimin Meşrutiyete dönüşmesi ve gerekse bu yeni kurumların temelini oluşturması bakımından önemi azımsanmayacak bir harekettir.

Fransız devriminin özünde bulunan düşünce akımları, III. Selimden itibaren, Osmanlı Devletinin geleneklerine bağlı varlığını etkilemeye başlamış, II. Mahmut döneminde padişahın reformist karakterinin de etkisiyle gelişme olanağı bulmuş, nihayet Tanzimatla, pek çok atılımın hız alabileceği bir plâtförm oluşmuştur.¹

Öte yandan 15. Yüzyılın ilk yarısında bulunan matbaanın Osmanlı ülkesine ancak üçyüz yıl sonra girebilmesi, başlangıçta önemli kültür yuvaları sayılabilecek medreselerin zamanla bu ni-

1- Necdet Öklem, Atatürk Döneminde Darülfünun Reformu, Ege Ün. Rektörlük Yay. 1973, Bornova, s.20.

teliklerini yitirmiş olması ve devletin başlıca dayanaklarından olan ilmiye zümresinin gücünü yitirmesi Osmanlı kültür yaşamının, dolayısıyla eğitimin çölleşmesine neden olmuştur. İşte ülkenin her kurumunda önüne geçilmez şekilde biribirini izleyen bu çözülme ve yozlaşmalar pek çok konuda yeni düzenlemeler getirme zorunluluğu doğurmuştur.

Askerlik, hukuk, maliye gibi alanların yanısıra, öğretim ve eğitim konularının da düzenli olarak ele alınmasının gerekli olduğu düşünülmüştür.

Türk yüksek okullarının gelişiminin, 19. Yüzyıldan itibaren, iki yüksek okul tipi arasındaki gerilimle belirlenmiş olduğunu görüyoruz. Bir tarafta eski yüksek okul tipi, yani İslâm geleneklerine bağlı ve İslâm ruhuna uygun eğitim veren medrese, diğer tarafta da batı örneklerine göre yavaş yavaş şekillenen lâik üniversite ve yüksek okul.²

Önce askeri alanda, meslek okulları ve yüksek okul kuruluşları ile başlayan, daha sonra tıp, ziraat, madencilik ve idâri bilimlerle genişleyen bu gelişim çizgisi ile nihayet, 19. Yüzyılın ortalarında çağının batıdaki örneklerine daha uygun nitelikler taşıyan bir üniversite kurma noktasına gelinmiştir.

12 Ocak 1865 tarihinde açılışı yapılan ilk Darülfünun, akla dayanan bilimlerin, düşünce alışverişleri ve tartışmalarla gelişebileceği, o güne kadar ki başarısızlıkların tek nedeninin de

2- Horst Widmann, Atatürk Üniversitesi Reformu, Çev.A.Kazancıgil, S.Bozkurt, Cer.Tıp.Fak.Yay., İst.1981, s.18-19.

uygar uluslardan ayrı kalmak olduğu şeklindeki iyimser düşünce-
lerle kurulmuştur.

Ancak, bir tür okul niteliği taşıyan bu kurumun, medrese-
lerden farkı yalnızca, programında doğa bilimleri ile ilgili ba-
zı derslere yer vermiş olmasından öteye gidememiştir.³

Oysa "Üniversite" niteliği taşıyan bir kurum, her konuda
çağdaş tutum içinde olmalı ve bilimsel düşünce üretmelidir.

Üniversitede bilimsel yöntemin geçerlilik ilkelerine uygun
çözömlemelere ve düşünce temellerine dayalı bir ortam yaratmak
ve onu uygarlığın aracı haline getirmek amacı ile 1933 yılında
yapılan "Üniversite Reformu" bu araştırmanın odak noktasını oluş-
turmaktadır.

Gerçekleştirilen reform, Atatürk'ün çağdaşlaşma programı-
nın bir bölümüdür.

Toplumsal gelişmede eğitimin yeri konusunda Atatürk'ün ev-
rensel ölçüde kalıcı değerlerde görüş ve değerlendirmeleri vardır:

"... en önemli, en temel nokta eğitim sorunudur. Eğitimdir
ki bir ulusu ya özgür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum durumun-
da yaşatır, ya da bir ulusu tutsaklık ve düşkünlüğe bırakır."

"Efendiler; eğitim sözcüğü yalnız olarak kullanıldığı za-
man herkes kendince amaçlanan bir anlayışa gider. Ayrıntılara gi-
rilirse eğitimin hedefleri türlülenir. Örneğin dinsel eğitim, ulu-
sal eğitim, uluslararası eğitim... Bütün bu eğitimlerin hedefleri

3- Niyazi Berkes, Türkiye'de Çağdaşlaşma, İst. 1978, s.234.

başka başkadır. Ben burada yalnız yeni Türk Cumhuriyeti'nin yeni kuşağa vereceği eğitimin ulusal eğitim olduğunu kesinlikle belirttikten sonra öbürleri üzerinde durmayacağım."

"Efendiler; ulusal eğitimin ne olduğunu bilmekte artık hiçbir türlü karışıklık kalmamalıdır. Bir de ulusal eğitim ilke olduktan sonra onun dilini, yönetimini, araçlarını da ulusal kılmak zorunluluğu tartışma götürmez. Ulusal eğitim ile geliştirilip yükseltilmek istenen genç kafaları bir yandan da paslandırıcı, uyuşturucu düşsel nitelikteki gereksizliklerle doldurmaktan dikkatle kaçınmak gerekir."

"Uygar ve çağdaş bir toplumun, bilim ve kültür yolunda bu kadarla yetinemeyeceği kuşku götürmez. Ulusumuzun dehasının gelişimi ve bu sayede lâıyk olduğu uygarlık mevkiine çıkması, doğaldır ki yüksek meslek adamlarını yetiştirmekle ve ulusal kültürümüzü yüceltmekle olanaklıdır."

"Dünyada herşey için, uygarlık için, yaşam için, başarı için en doğru yol gösterici bilimdir, tekniktir. Bilimin ve tekniğin dışında yol gösterici aramak aymazlıktır, bilgisizliktir, sapkınlıktır. Yalnız bilimin ve tekniğin yaşadığımız her dakikadaki aşamalarının evrimini kavramak ve ilerlemelerini zamanla izlemek şarttır."⁴

İşte Atatürk'ün eğitim konusundaki bu özlü, kapsamlı ve sistemleşmiş düşüncelerinin ışığı altında, toplumdaki çağdışı kalmış tüm eğitim kurumlarında olduğu gibi yüksek öğretim kurum-

4- Özer Ozankaya, Toplumbilim, 1986, Ankara s.351-352-353.

da da yapılan atılımlar; çağdaşlaşma, ulusal bağımsızlık, toplumsal-kültürel gelişme ve batıya yöneliş açısından Atatürk'ün eğitim anlayışının kalıcı değerini açıkça ortaya koymaktadır.

Cumhuriyetin ilânından sonraki on yıl içinde kamuoyunu yoğun biçimde ilgilendiren bu reform, 1924 yılında başlayan Atatürk kültür hareketinin önemli bir parçası ve devamlılığının simgesidir. Eğitimin birleştirilmesi, yazı reformu, Türk Tarih görüşünün belirlenmesi, Ankara'da Devlet Konservatuvarının açılması, bir doğa bilimleri üniversitesi niteliği taşıyan Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün kurulması, hep bu hareketin organik ve birbirinden ayrılmaz halkalarıdır.

Ayrıca reformu izleyen yılların önem taşıyan bir özelliği de, tarihsel rastlantı sonucu ülkelerini terketmek zorunda bırakılan Alman Üniversite hocalarına yeni kurulan üniversitede belirli bir oranda yer verilmesidir.

Türk bilim dünyasına azımsanmayacak katkılarda bulunan ve 1933 reformunu fiilen yaşayan bu insanların kişisel anıları, kültür tarihimize ilişkin önemli noktalara da değindiğinden ilgi çekicidir.

Modern Türk Üniversitelerinin gelişiminin çekirdeğini oluşturan bu reformu tanımlayan özellik; "Lâik bir bilim anlayışının gelişmesi, deneye dayanan ve temele inen bir öğrenim uygulanması için gerekli davranış, gelenekçi ve dogmatik düşüncelerden kurtuluş" olarak açıklanabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI'DA DARÜLFÜNUN DÖNEMİ

1- İLK DARÜLFÜNUN VE DAHA SONRAKİLER

Ülkemizde, batıdaki bilim anlayışını yerleştirmek, ilim ve fen öğrenmek amacıyla girişilen ilk Darülfünun deneyimi, Maarif Meclisinin 21 Temmuz 1846 tarihinde çıkardığı bir lâyhadan sonra gerçekleşebilmiştir. Bu lâyhaya göre, mevcut ve faaliyette bulunan medreselerin yanı sıra, kurulacak Darülfünunun temelleri Ayasofya Camii civarındaki arsada atılmış ve inşaatı 19 yıl sürmüştür.⁵

Hoca gereksinimini karşılamak için 1857 yılında, Paris'e, yetiştirilmek amacıyla iki öğrenci gönderilmiş, bu arada ülkenin ilim adamlarına, halka açık konferanslar verdirmek düşüncesiyle Darülfünunun kurulmasına karar verilmiştir. Nihayet 12 Ocak 1865 tarihinde, Derviş Paşa'nın verdiği fizik dersi ile Darülfünun öğretime açılmış, bunu Hekimbaşı Salih Efendinin Biyoloji, Ahmet Vefik Paşa'nın Tarih felsefesi dersleri, daha sonra da Tecrübi Fizik, Astronomi ve Coğrafya dersleri izlemiştir.

Nâzırların derslerde bulunarak, halkın ilgisini arttırma girişimlerine rağmen, bir süre sonra, medreseler hakkında yayılan söylentilerin de etkisi ile kurum gözden düşmüştür.

5-Cevdet Paşa, Tezâkir, yayımlayan: Cavid Baysun, Ank. 1953, I, s. 13-14.

Bu ilk Darülfünunun bulunduğu binaya Maliye Nezaretinin taşınması dolayısıyla okul, Divan yolundaki ahşap binaya nakledilmiştir. 1865 yılında çıkan bir yangınla bu bina kitaplığı ve ders araçları ile birlikte yanmış, böylece Darülfünun bir süre unutulmuştur.⁶

a- DARÜLFÜNUN-U OSMANİ (1870 Darülfünunu)

1868 de çıkarılmış olan Maarif-i Umûmiye Nizamnâmesi ile, Darülfünunu ikinci kez kurma girişiminde bulunulmuştur. Hikmet ve Edebiyat, İlmî Hukuk, Tabii İlimler ve Riyaziye gibi üç bölümden oluşan Darülfünunda, öğretim süresi üç yıl olup, adı Darülfünun-u Osmâni'dir.

Burada öğretim dili Türkçe olmakla birlikte, öğretim üyesi yetiştirilinceye kadar yabancı hocalar tarafından Fransızca eğitim yapılması ve okula giriş imtihanını kazanmak koşulu ile, 16 yaşından aşağı olmamak üzere öğrenci alınması kararı benimsenmiştir.

8 Şubat 1870 günü Darülfünun törenle açılmış ve bu törene başta Sadrazam olmak üzere bütün nazırlar katılmıştır. Açılış konuşmasını Saffet Paşa yapmış, sonra sırası ile Darülfünun müdürü Saffet Efendi Türkçe, Afganlı Cemaleddin Efendi Arapça, Aristokli Efendi de Fransızca birer konuşma yapmışlar, sonunda Murat mollası Şeyhi Arif Efendi bir dua okumuştur. Böylece devletin yüksek desteği ile Darülfünun çalışmaya başlamıştır.⁷

6- Mahmud Cevad İbnü's-Şeyh Nâfi, Maarif-i Umûmiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilât ve İcraat, İst.1938, s.30-31-35)

7-Necdet Öklem, Atatürk Döneminde Darülfünun Reformu, Ege Ün.Rektörlük yayınları, No:36, Bornova, 1973, s.24.

Yeni Darülfünun; İmparatorluk devrinde Maarif Nezaretinin, şimdi belediye fen heyetinin bulunduğu binada göreve başlamıştı. Bina yüksek tavanlı geniş odalardan oluşmaktaydı. Dershaneler anfi tarzında yapılmıştı. Beş-on gün içinde 1000 den fazla öğrenci başvurmuş ve sınavla bunlardan 450'si seçilmiştir.⁸

Darülfünun-u Osmâni'nin açılış töreni ile ilgili olarak Mehmet Ali Aynî, Darülfünun Tarihi'nde şunları yazmaktadır:

"Maarif Nazırı, Safvet Paşa idi. Kalkıp bir nutuk söylemiş, ondan sonra Maarif Meclisi Reisi Münif Efendi ile Darülfünun müdürü Tahsin Efendi de makama münasip nutuk söylemişler. Garaibden olarak muallimlerden Aristoklis Efendi de Fransızca bir nutuk okumuş. Ondan sonra Afganistan ahalisinden ve eshab-ı fazıl-u kemal-den olup seyahat tarikiyle dersaadetde bulunan Cemaleddin Efendi dahi Arapça bir nutuk okumuştur. Ondan sonra bütün merasimlerin sonunda yapıldığı gibi Şeyh Arif Efendi tarafından bir dua okunmuş. Safvet Paşanın nutku 1192 numaralı Takvim-i Vekâyi'de kayıtlıdır. Bu nutku gayet ibret verici olup, önemini hala korumakta olan bir fıkrasını şuraya aynen yazacağım: (Avrupanın gelişmiş milletleriyle dahi ihtilat ve münasebet hasıl edilerek onlarla birlikte terakki yoluna gidilmiş olsa idi bugünkü gün Memâlik-i Devlet-i Aliye dahi başka bir halde bulunarak memâliki sairenin terakkیات-ı ilmiyye ve sanaiyesi bizde dahi kemale ermiş olurdu)⁹

Ancak, zaten varolan eksiklerin bir türlü giderilemediği

8- Osman Ergin, Türkiye Maarif Tarihi, Cilt 2. İst.1941, s.101.

9- Mehmet Ali Aynî, Darülfünun Tarihi, Yeni Matbaa, 1927 İstanbul, s.32.

Darülfünun'da Afganlı düşünür Cemaleddin Efgâninin, verdiği bir konferans sırasında "nübüvvet san'attır" anlamına gelen bir konuşma yapması tutucu çevrelerce tepkiyle karşılanmış ve Darülfünun, 1871 yılı ortalarına doğru kapatılmıştır.¹⁰ Aynı zamanda, değerli bir düşünür olan Efgâni ise sınır dışı edilerek, Avrupada eğitim görmüş olan müdür Tahsin Efendi görevden ayrılmak zorunda bırakılmıştır.¹¹

b- DARÜLFÜNUN-U SULTANİ

1870 Darülfünunun'un iki yıllık ömrünü doldurmadan kapatılmasından sonra Maarif Nazırı Saffet Paşa, 1874'de Darülfünun'un bu defa da Galatasarayda açılmasını sağlamıştır.

İlk mezunlarını başarılı bir şekilde, 1871 yılında vermiş olan Mekteb-i Sultani (Galatasaray Lisesi) nin müdürü Sava Efendinin çalışmaları ile kurulan Darülfünunda, Fransızca eğitim yapılacak, isteyen öğrenciler ücretini ödemek koşulu ile okulda yatılı olarak kalabileceklerdi.

Bu Darülfünun; 1) İlm-i Hukuk, 2) Ulûm-u Fünun-u Riyaziye ve Tabiiye, 3) Edebiyat bölümlerine ayrılmıştı. Daha sonra Mülkî Tıbbiye Mektebi de Darülfünun bünyesine katılmıştır. Öğretim süresi dört yıl olan Darülfünun-u Sultâni, 1881 yılına kadar çalışabilmiş olup, Hukuk ve Mühendislik mektepleri ayrı birer yüksek okul olarak korunmuştur. Diğer bölümler arasında en son Ede-

10- Mahmut Cevad İbnüş- Şeyh Nâfi, Maarif-i Umûmiye Nezâreti Tarihçe-i Teşkilât ve İcrâat, İst.1938,s.78-79-81.

11- Osman Ergin, Türkiye Maarif Tarihi, İst.1941,Cilt 2.,s.408.

biyat-ı Âliye Mektebi de kapatılınca, Darülfünunun bu devresi de sona ermiştir.¹²

Galatasaray yapısı içindeki Darülfünun girişiminin bir parçası da 1874-79 yılları arasında faaliyet gösteren Turuk-u Muâbir (Yollar ve Köprüler) Mektebi olmuştur. Bu okulun kapanmasından sonra, 1883 de, Askeri Mühendishanê-i Berri Hümayuna bağlı olarak sivil bir Hendese-i Mülkiye kurulmuştur. 1890'lı yıllardan itibaren ise, her ordu merkezinde, askeri yüksek eğitim kurumları (Harbiye)ler açılırken, yine İstanbul'dakilere koşturarak Şam'da Tıp; Selânik, Konya ve Bağdat'ta Hukuk Mektepleri kurulmuştur.¹³

c- DARÜLFÜNUN-U ŞAHANE (1 Eylül 1900)

II. Abdülhamit'in tahta geçişinin onsekizinci yıldönümüne rastlayan 15 Ağustos tarihinde, o günlerde Mülkiye Mektebi, sonraları İstanbul Kız Lisesi olan binada Darülfünun-u Şâhâne açılmıştır.

Darülfünun ve onu oluşturan mektepler (fakülteler) 15 Ağustos 1900 tarihli bir nizamnâmeye göre (EK-1); 1) Ulûm-u Âliye ve Diniye, 2) Ulûm-u Riyaziye ve Tabiiye, 3) Ulûm-u Hikemiye ve Edebiyat bölümlerinden oluşmaktaydı. Hukuk ve Mülkiye Mektepleri de bu kurumun içindeydi. Her bölümün birer müdür muavini, üç

12- Faik Reşit Unat, Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış, Ankara 1964, s.52-53.

13- İlhan Tekeli, Toplumsal Dönüşüm ve Eğitim Tarihi Üzerine Konuşmalar, Mimarlar Odası yay.,1980,Ankara, s.82-83.

bölümün ise tek bir müdürü vardı.

2- 1912 DARÜLFÜNUNU

Darülfünunun bünyesinde topladığı beş ayrı fakülte ile "Üniversite" niteliğine az çok yaklaştığı bu dönemde, ülkenin sosyal ve siyasal koşullarında da bazı değişimler görülür. Tanzimatın getirdiği aydın tipinin geliştiği ve toplumdaki bunalımlara bir çözüm bulmak isteyenlerin düşünce tartışmalarına giriştikleri dönem, aynı zamanda Pan-İslâmizm, Pan-Türkizm ve Pan Ottomânizm akımları çevresinde kitleleşmeler oluşmaktaydı. Bu düşünce akımları ise, temsilcilerini, genellikle Darülfünundaki hocalar arasında buluyordu.

1908 yılına doğru, Abdülhamit yönetiminin, Darülfünun üzerindeki etkisinin azaldığı, ikinci Meşrutiyet ile de Darülfünun'un gelişme olanaklarına kavuştuğu görülmektedir.¹⁴

1908 yılından sonra bu kurumun adı Darülfünun-u Osmâni olmuştur. Bağımsız olarak bulunan Mekteb-i Mülkiye de Tıp Fakültesi adını alarak, Darülfünun topluluğuna katılmıştır. Darülfünun'un, bunların dışında, Hukuk, Tıbbiye ve Riyaziye, Ulûm-u Diniye ve Edebiye olarak üç bölümü daha vardı. Edebiyat ve İlâhiyat anlamına gelen Ulûm-u Şer'ie bölümünün birlikte tutulması anlamlıdır. Zira diğer yandan medreseler halâ çalışmalarını sürdürmektey-

14- Necdet Öklem, Atatürk Döneminde Darülfünunun Reformu, Ege Üni. Rektörlük yay.No:36, Bornova 1973. s.25.

diler. Bunların dışında Darülfünun bünyesinde yeni bir ilâhiyat bölümü de kuruluyordu.¹⁵

Darülfünun'un Üniversiteleşmesi yönünde ilk adım, Maarif Nazırı Emrullah Efendi döneminde ve onun gayretiyle çıkarılan 8 Nisan 1328 (21 Nisan 1912) tarihli nizâmnameyle atılmıştır. "Fakülte" kaydına ilk kez 1912'de çıkarılan disiplin yönetmeliğinde rastlanmaktadır. 1913-14 yıllarından sonra kitaplıklar, laboratuvarlar ve darülmesâiler (enstitüler) kurulmaya başlanmış, sınıf usulü bırakılarak, yerine sömestr usulü getirilmiştir. Maarif Nazırı Şükrü Bey'in girişimiyle 1915-1916 yıllarında Almanya ve Avusturya-Macaristan'dan öğretim üyeleri getirtilmiştir. Bu sırada Edebiyat Fakültesine 10, Fen Fakültesine 6 ve Hukuk Fakültesine 4 tane Alman öğretim üyesi gelmiştir.¹⁶

Yukarıda sözü edilen nizamnâmeye göre Darülfünunun adı İstanbul Darülfünunudur ve şu beş bölümden oluşmaktadır: 1-Ulûm-u Şer'iyeye, 2- Ulûm-u Hukukiye, 3- Ulûm-u Tıbbiye, 4- Fünun, 5-Ulûm-u edebiyedir.

Eczacılık Mekteb-i Âlisi ile Dişçilik Mekteb-i Âlisi; Ulûm-u Tıbbiye şubesine; vilayetlerdeki Tıbbiye ve Hukuk Mektepleri ise İstanbul Darülfünununa bağlıdırlar. Yönetim, Darülfünun Müdürü umumiliğine verilmiş ve her medresenin (fakültenin) başına da bir müdür konmuştur. Darülfünun müdürü umûmileri Hacı Râkım, Süleyman Paşazade Sami, Salih Zeki ve Naim (Bey) lerdir.¹⁷

15- Cemil Bilsel, İstanbul Üniversitesi Tarihi, İst.Üni.Yay.No:182 İst.1943

16- Emre Dölen, Tanzimattan Cumhuriyete Bilim Ansk.(Eğitim-Darülfünun mad.) s.476.

17- Cemil Bilsel, İstanbul Üniversitesi Tarihi, İst.Ün.Yay.No:182,1943 İst.s.24.

Mütareke döneminde Darülfünun büyük bir gerileme göstermiş ve duraklama dönemine girmiştir.

Özellikle Ziya Gökalp ve Ahmet Ağaoğlu ile Esat (Işık) Paşa'nın savaş suçlusu diye tutuklanarak Malta'ya sürülmeleri, Darülfünuna bir darbe olmuştur.¹⁸

1919'da Maarif Nazırı Ali Kemal Bey tarafından öğretim üyeleri arasında siyasal bir tasfiye yapılmıştır. 11 Teşrinevvel 1335 (24 Ekim 1919) tarihinde çıkarılan Nizamnâme ile Darülfünun'a yeni bir biçim verilmiş, bilimsel özerklik tanınarak, Darülfünun divânı kurulmuş ve dersler yeniden düzenlenmiştir.¹⁹

Darülfünunu oluşturan Fakültelerin durumlarında yapılacak yenilikler konusunda çalışmalar yapan kurul, Naim, Ali Ekrem, Rıza Tefvik, Ahmet Refik ve Faik Sabri beylerden oluşmaktaydı. Yapılan tasfiye sonucunda açıkta kalan bir kaç muallimin Sultaniye Mekteplerine önceden aldıkları maaşla yerleştirilmesi, müderris maaşlarınının 4000 ve Darülfünundaki muallim maaşlarınınında 3000 kuruşa çıkarılması düşünülmüş, ayrıca Türk kızlarının bilimsel düzeylerini yükseltmek ve bütçede artırım yapmak için İnas Darülfünunun da Darülfünuna katılması bu komisyonda çoğunlukla kabul edilmiştir.²⁰

Yukarıda söz konusu olan 1919 nizamnâmesi, 1919-20 ders

18- Mehmet Ali Aynî, Darülfünun Tarihi, Yeni Mat.İst.1927,s.57.

19- Emre Dölen, Tanzimattan Cumhuriyete Bilim Ansk. (Eğitim-Darülfünun mad.) ,s.476-477.

20- Tayyib Gökbilgin, Milli Mücadele Başlarken, Cilt 1., İş Bankası Yay.,Ankara 1959,s.68.

yılından itibaren uygulanmış ve Darülfünunun seçimle işbaşına gelen ilk emini (rektör), Dr.Besim Ömer Paşa olmuştur.

Bu aşamada Darülfünun tarihinde bir diğer önemli olay da, Kurtuluş Savaşı döneminde bir takım öğrencilerin milliyetçi olduklarını ileri sürdükleri bazı, öğretim üyelerini, görevlerinden ayrılmak zorunda bırakmaları olayıdır. Bu hocalar şunlardır:

Avrupa ve Devlet-i Osmaniye Mürasebâtı müderrisi Ali Kemal,
Metafizik ve estetik müderrisi Rıza Tevfik,
Türk Edebiyatı Tarihi müderrisi Cenap Şehabettir,
İran Tarihi ve Edebiyatı müderrisi Hüseyin Daniş Bey ve
İngiliz Edebiyatı muallimi Barsamiyan Efendi'dir.²¹

30 Mart 1922 günü Edebiyat Fakültesi talebe kongresinde bu hocaların atılması yolunda bir istek kararı almış ve aynı amaçla bir dilekçe verilmiştir. Ancak bu dilekçe oybirliğiyle, müderrisler meclisince reddedilmiştir. Bu kararın alınmasında Fuad Köprülünün etkisi olduğuna inanan öğrenciler, kendisini yumurta yağmuruna tutmuşlardır.²²

Bu olaylar sırasında genel bir öğrenci boykotu başlatılmıştır. 12 Nisan 1922'de bütün fakülte ve okulların öğrencileri tarafından "Darülfünun ve Mekâtib-i Âliye Cemiyeti" kurulmuştur. Derneğin ardarda üç bildiri yayımladığı gün, Maarif-i Umumiye Nezareti Darülfünunu resmen kapatmıştır.²³

Bu arada konuyu inceleyen Senato, sorunun fakülte kurulu-

21- Kâzım İsmail Gürkan,Darülfünun Grevi, Harman yay.İst.1971,s.20.

22- İsmail Hakkı Baltacıoğlu,"Hayatım-145",Yeni Adam,sayı:817,
Ocak 1941.

23- Kâzım İsmail Gürkan,Darülfünun Grevi, Harman yay.,İst.1971,s.53.

nun yetkisinde olduğuna karar vermiştir. Maarif Nezareti, Darülfünunun 20 Nisan'da yeniden açılmasını kararlaştırmış ancak öğrenciler direnmişlerdir. Sonunda disiplin kararı alma yetkisi Padişah iradesiyle Divan'a devredilmiş ve söz konusu hocalara süresiz izin verilmiştir. Dört buçuk ay süren öğrenci boykotu, böylelikle sona vermiştir.²⁴

Cumhuriyetin hemen öncesinde Maarif Vekilliğinin 15 Teşrin-evvel 1339 (28 Ekim 1923) günlü yazısıyla bildirilen hükümet kararı uyarınca eski Harbiye Nezareti binası Darülfünuna verilmiştir.²⁵

Darülfünunun Cumhuriyet dönemindeki ilk rektörü'nün İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu gibi sağlam kişilikli bir bilim adamı olması, hiç şüphesiz, eskiden kalan bir çok şeylerin sorgulandığı o zor günlerde bu kurumun yararına olmuştur. Dönemin liberal, demokrat, bilimde pozivist bilimsel siyasete inanan düşünürü bu açılardan düşünce özgürlüğünü ve Darülfünun özerkliğini şiddetle savunmuştur.²⁶

Cumhuriyetin ardından, 17 Ramazan 1342 (21 Nisan 1924) tarihinde çıkarılan 493 sayılı "İstanbul Darülfünununun Şahsiyet-i Hükmiyesi Hakkında Kanun" (EK-2) ve buna bağlı "İstanbul Darülfünun Talimatnâmesi" (EK-3) ile kuruma bilimsel ve idarî özerklik

24-Mete Tuncay-Haldun Özen, Yapıt (Toplumsal Araştırmalar Dergisi), sayı 7 (Ekim-Kasım 1984), s.19.

25-Emre Dölen, Tanzimattan Cumhuriyete Bilim Ansk. (Bilim-Eğitim mad. s.477

26-Mete Tuncay-Haldun Özen, Yapıt (Toplumsal Araştırmalar Dergisi), sayı:7, (Ekim-Kasım 1984), s.20.

tanınmıştır. Ayrıca yukarıda sözü geçen yasa ile adı İstanbul Darülfünunu olmuş, yasa metninde "medrese", yönetmelik metninde ise "fakülte" deyimi kullanılmıştır. Bu yasal düzenlemeye göre Darülfünun Tıp, Hukuk, Edebiyat, Fen ve İlâhiyat Fakültelerinden oluşmaktadır.

Bilimsel ve idarî özerklik tanınmış olmakla beraber, Cumhuriyetin devraldığı Darülfünun, bir takım eksiklik ve aksaklıkların sürüp gittiği, birbirini izleyen savaşların da etkisiyle düzenli ve sürekli eğitimin yapılamadığı, bilimsel çalışmalar açısından ise son derece verimsiz ve yararsız olan, ancak meslek okulu düzeyinde kalan bir kurumdu. Bu kargaşa ortamında, gerçek bilim adamları ise etkisiz bir azınlıktı.

İşte o dönemin ünlü hocalarından Dr. Akil Muhtar (Özden) bizzat içinde yaşadığı İstanbul Darülfünunun'un son yıllarını "Darülfünunumuz Hakkında Bazı Mülâhazat" adlı bir makalesinde anlatmaktadır. Dr. Akil Muhtar bu makalede deneyim ve gözlemlerine dayanarak Darülfünun hakkındaki eleştirilerini, eksikliklerin ve aksaklıkların ortadan kaldırılma çarelerini ele almaktadır. (EK-4)

3- İNAS DARÜLFÜNUNU

7 Şubat 1914 tarihinde Zeynep Hanım Konağındaki Darülfünun konferans salonunda kadınlara açık serbest dersler verilmeye baş-

lanmıştır. Matematik, Kozmografya, Fizik, Hukuk-u Nisvan (kadın hukuku), Beden eğitimi, Sağlık koruma, Tarih ve Eğitim konularında, Besim Ömer (Akalin) Paşa, Salih Zeki Bey ve Selim Sırrı (Tancan) Bey tarafından haftada dört gün verilen derslere 600-700 dinleyici katılmıştır. Dönemin yönetimince desteklenen ve yönlendirilen bu girişim, kısa sürede İnas (Kız) Darülfünuna dönüşmüş, 12 Eylül 1914'de öğrenim süresi üç yıl olan ve Edebiyat, Matematik, Tabiiyat ve Sanayii Nefise bölümlerinden oluşan İnas Darülfünunu öğretime başlamıştır.²⁷

Tarih yazarı Osman Ergin, bu Darülfünunla ilgili görüşlerini şöyle açıklar:

"Ortada bir Darülfünun varken, aynı bina içinde kızlar için ayrı dersaneler açılmasının nedenini anlamak güç gelebilir. Bunun sebebi; o zamanlara kadar kızlarımızın, kadınlarımızın örtülü bulunmaları, erkeklerle bir arada yaşamamaları ve en kestirme bir anlatıyla tamamiyle hayata atılmamış, atılamamış olmalarıdır. Kadının örtünmesi dinin koymuş olduğu yasaktan, hayata atılamamış olması da yaşayışın pek o kadar güç ve ihtiyaçların da o ölçüde çok olmayışından ileri geliyordu.

Fakat umûmi savaş içinde erkeklerin çoğunun harbe gitmiş olması, memur ve işçi sınıfları arasında boşluklar meydana getirmiş ve yaşayışı da oldukça güçleştirmiş olduğu için bunların yerlerini ister istemez kadınlar doldurmaya başlamıştı.

İşte bu sıralarda resmî dairelerde tektük, postahane de

27- Emre Dölen, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Bilim Ansk. (Bilim-Eğitim Mad.), s.477.

ise kütle halinde kadın memurlar görülmeğe başlamış, hattâ bu sonrakilere, yüzleri açık olmakla beraber özel bir çarşaf da giydirilmiş, bu da başka türlü dedikoduya neden olmuştu. Resmî dairelerde kadın memurlar çarşafla iş grrlerdirdi. Yalnız yüzlerinde pee bulunmazdı. Uzun zamandan beri muallimlikte ve ebelikte çalışan kadınlarda da görevlerini yine çarşaf giyerek yaparlardı. Bununla beraber bu sırada memlekette bir yandan kız idadisi açılıyor, orada kızlarımız erkek muallimden ders görüyorlardı. Tiyatro ve sinema gibi toplu yerlerde ise önceleri ayrı yerlerde, sonraları yavaş yavaş karışık olarak bir arada bulunuyorlardı. İlk nce Türk ocağında kadınla erkeğin aynı konferans salonunda birleştiği, fakat bu salonun sağında kadınların, solunda erkeklerin oturduğu grlmştir. Bu tarihlere kadar parklara, bahçelere, lokanta ve pastanelere de Türk kadını giremezdi.

1913'de Gülhane parkı açıldığında bu yasak da kaldırıldı. Darülfünunda kızların dersaneleri aynı bina içinde olmakla beraber erkeklerle irtibatları yoktu. Fakat hepsi aynı kapıdan girip çıkıyorlar, aynı koridorlardan geçiyorlar ve aynı merdivenlerden inip çıkıyorlardı. Hatta bir aralık bunlar hoş grlmiyerek İnas Darülfünunu talebesi Zeynep Hanım Konağından ıkarılmış, Cağaloğlunda bulunan eski lisan ve hukuk mektebi binasına gtrlmşti.

Bütün bunlar kızlarla oğlanların bir arada tedrisine, o sıralarda an'anenin, örf ve adetin hatta göreneğin msait olmama-

sından ileri geliyordu."²⁸

Sonuçta, kız öğrencilerin kendi dersanelerini boykot ederek, erkeklerin dersanelerine girmek istemeleri sonucu İnas Darülfünunu 1921 yılında kapatılmıştır.²⁹

-
- 28- Osman Ergin, Türkiye Maarif Tarihi, İst.1941, Cilt.4
s.1287-1299.
- 29- Emre Dölen, Tanzimattan Cumhuriyete Bilim Ansk.
(Bilim-Eğitim Mad.),s.477.

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET VE DARÜLFÜNUNDA REFORM DÜŞÜNCESİ

1- REFORMUN GEREKÇESİ

Cumhuriyetin ilânından sonra, Osmanlı Devleti'nin askerî ve mülkî kadroları, Heyet-i Mahsusa adı verilen özel kurumlar eliyle siyasal ölçütlere göre ayıklanırken, özerkliği nedeniyle Darülfünun'a dokunulmamış, hatta Cumhuriyet yönetimi Darülfünun'a tüzel kişilik vererek, bu kurumun mâli özerkliğini de sağlamaya çalışmıştı.

Ancak, önceleri bilimsel düzeyi yükseltmek, sonralarıysa bütün eğitim mekanizması gibi, yüksek öğrenim kuruluşlarını da birer rejim organı ya da aracı haline getirmek amacıyla, Darülfünunda reform yapma fikri, giderek ağırlık kazanmıştır.³⁰

7 Ekim 1925 tarihli İstanbul Darülfünunu talimatnâmesi'nin 2. ve 3. maddeleri uyarınca, Darülfünun'un bilimsel ve idarî özerkliği kabul edilmiş ve medreselere fakülte ünvanı verilmiştir.

Bilimin üstün kuvvet olduğunu bilerek ona bu suretle büyük önem veren Cumhuriyet, Darülfünundan memleketin bilim merkezi olmasını ve memleket çocuklarını Garp Üniversiteleri ölçüsünde yetiştirmesini istiyordu. Darülfünuna tüzel kişiliği de, bilimsel

30-Mete Tunçay-Haldun Özen, "Tasfiyenin Evveliyatı", Tarih ve Toplum, Sayı:10, Ekim 1984, s. 9.

ve idarî özerkliği de bu nedenle verilmiş, bütçesi bu sebeple arttırılmıştır.³¹

Genç Türkiye Cumhuriyeti, ancak kuruluşundan on yıl sonra, yüksek okul sektöründe, öncelik taşıyan, temel oluşturan reformları yürürlüğe koyabildi. Bunlar, 1933'te iki yerde uygulamaya başlandı: Ankara'da Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün kuruluşu ve İstanbul'da Üniversitenin yeniden düzenlenmesi ile.³²

İstanbul Darülfünunun reformdan önceki durumu, yönetimdeki politikacı ve bilim adamlarının gözünde hiç de doyurucu değildi. Devrimci değişim gösteren bir toplumdaki bu durağan üniversiteye karşı gelişen hoşnutsuzluğu, Maarif Vekili Dr.Reşit Galip, 1.8.1933'de yeni İstanbul Üniversitesinin açılışında yaptığı önemli konuşmasında, şöyle açıklamaktadır:

"Memlekette büyük politik ve toplumsal dalgalanmalar olmaktadır. Darülfünun bunun karşısında tarafsız bir seyirci rolünü sürdürdü. İktisat alanında önemli değişimler olmaktadır. Darülfünun, bunlarla tamamen ilgisiz görünüyordu. Hukukta köktenci değişiklikler yapıldı. Darülfünun yalnızca yeni kanunları ders programına almakla yetindi. Yazı reformu yapılmış, dilin özleşmesi hareketi başlamıştı. Darülfünun, bununla hiç bir surette ilgilenmiyordu. Yeni bir tarih değerlendirmesi ulusal bir hareket anlamında bütün ülkeyi sarmıştı. Darülfünü'nun buna karşı ilgisini

31- Cemil Bilsel, İstanbul Üniversitesi Tarihi, İst.1943.,s.26
İst.ÜN.yay.,No:182, İst.1943, s.26.

32- Horst Widmann, Atatürk Üniversite Reformu, Çev: A. Kazancıgil,
S. Bozkurt, Cer.Tıp.Fak.Yay.,İst.1981.,s.31.

uyandırmak için, 3 yıl beklemek ve çabalar sarfetmek gerekti. İstanbul Darülfünunu en sonunda sustu, kendi kabuğuna çekildi ve bir ortaçağ izolasyonu, dış dünyadan tamamen koptu."³³

Darülfünunun ülkenin içinde yaşadığı değişim ve dönüşümler konusunda ilgisiz kaldığı düşüncesinin yaygınlaştığı bu dönemde, Darülfünun hocalarından bazıları bu yaygın kanının doğru olmadığı görüşünü savunmuşlardır.

Örneğin Tıp Fakültesinden Fahrettin Kerim (Gökay) Bey'in bu konudaki düşünceleri şöyledir:

"Bu işi bir cepheden görmek doğru değildir. Evvelce çeşitli vesilelerle ve muhtelif yerlerde söylediğimiz ve yazdığımız gibi Darülfünun görevini yerine getirememişse bunun bir çok nedenleri vardır. Yalnız Gazi İnkılâbında Darülfünun elinden geldiği kadar büyük şerefin arkasından ve çizdiği yoldan yürümeğe çalışmış ve yetiştirip ana yurda gönderdiği gençlere bir taraftan bilgi aşılarken diğer taraftan da inkılâp ve memleket sevgisi ve bilhassa görev aşkı aşılamaya çalışmıştır. Anadolu'nun çeşitli köşelerinde görev başında bulunan genç arkadaşlardan gelen mektupları dosyamızda övünerek saklıyoruz. Fakat, yaptığımız işin çok daha verimli olmasını biz de isteriz. Sırası ve zamanı gelince bu verimi çoğaltacak önlemlerin esirgenmeyeceği kesindir."³⁴

33- Ernst Hirsch, Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin gelişmesi, Ankara, Üniv.Yay.No:23,Cilt:1,s.312,İst.1950.

34- Fahrettin Kerim Gökay, "İki namevcut meselesi, müderrislerimiz...", Son Posta, No:835, s.10.,İst.1932.

Aynı konudaki görüşlerini Hukuk Fakültesi hocalarından Cevdet Ferit Bey şöyle açıklamıştır:

"Türk Darülfünununun İnkılâp görevini yapıp yapmadığını anlamak için olaylara bakmak gerekir. Türk İnkılâbını başarıp, geliştirenler arasında Darülfünununumuzun yetiştirdiği bir çok kişiler vardır. Darülfünunun hukuk, iktisat, siyaset alanlarında bağımsız bir Türkiye yaratılması için çalışmış, bu yolda eserler meydana getirmiştir. Herşeyin üstünde bağımsız ve hür bir Türkiye için çırpınan Darülfünunun gençliği, Lozan barışının yıldönümünü bir bayram yapmıştır. Mensup olduğum Hukuk Fakültesinde İnkılâbımızın hukuk alanındaki temelleri okutulup açıklanmakta ve bu konular üzerinde işlenmektedir. Yeni kanunlarımıza bir çok şerhler yapılmıştır. Bazı yeni kanunlar hazırlanmasında da hocalar kendilerine düşen görevleri yapmakta kusur etmemişlerdir."³⁵

Yine Hukuk Fakültesinden A.Reşit Bey de:

"Darülfünunun konusu yeni teşkilat kanunu ile bir çözüm şekli bulacaktır. Mamafih şunu söylemek isterim ki Darülfünunun İnkılâp görevini yapmamış değildir. İnkılâbımızın dayandığı bir çok esaslar hakkında Darülfünunda verilen konferanslardan başka eserlerde yazılmıştır. Yeni nesil beş on seneden beri Darülfünundan sürekli olarak inkılâp kültürü almaktadır.

Bu yeni nesil, inkılâp aleyhinde olan olaylara karşı her zaman duyarlı bulunmakta ve bunu tezahürlerle kanıtlamaktadır. Darülfünunun, kapitülâsyonların kötülüğü ve bu işin bağımsız bir

35- Cevdet Ferit (Bey), "İki namevcut meselesi, müderrislerimiz..", Son Posta, No:836, 1932, s.9.

Türkiye düşüncesine ne kadar uygun olduğunu her zaman iddia etmiştir. Türk inkılâbının büyükleri Darülfünun hocalarını daima yanlarında görmüşlerdir." 36

Darülfünun Türk Tarihi hocalarından A.Refik (Altınay) Bey'in bu konu ile ilgili düşünceleri ise şöyledir:

"Benim çalıştığım alanda İnkılâp konusunda henüz hiç bir eser yazılmamıştır. Fakat, acaba bunun nedeni yok mu? Tabii'ler bilimsel eser satılmadığı için basmıyorlar. Hocaların da bunları kendi hesaplarına bastırarak kadar paraları yoktur. Bu sene gerek Darülfünun bütçesinde ve gerekse Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine bilimsel eserleri bastırmak için ödenek konmamıştır. Darülfünun hocaları İnkılâp karşısında görevlerini yapmak için çalışmaktadırlar. Gazi Hazretlerinin işaretleri ile oluşturulacak Türk Dili Tetkik Cemiyeti ile Türk Tarihi Tetkik Cemiyetinde hocalar görev almışlardır. Görev alanlar kendi branşlarında çalışacaklardır. Görev alanlar kendi branşlarında çalışacaklardır. Ben de Türk Tarihinin Osmanlılar bölümü ile Ordu Tarihini yazacak, Türk Mimarisi konusundaki etüde yardım edeceğim." 37

Konuyla ilgili düşüncelerini Alman mülteci hocalarından Ernst Hirsch, iki ciltten oluşan, Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi adlı eserinin gerekçe bölümünde şöyle açıklar:

"Memleketimizde batı üniversiteleri şeklinde fakülteler

36 - A.Reşit (Bey), "İki namevcut meselesi, müderrislerimiz..", Son Posta, No:836,1932,s.9.

37 - Ahmet Refik (Altınay), "İki namevcut meselesi, müderrislerimiz...", Son Posta, No:836,1932,s.9.

kurmak fikri Meşrutiyetten de evvel doğmuş ve ortaya fakülteler şeklinde bir takım kuruluşlar çıkmış olmakla beraber, bunların tam bir Üniversite şekli alması ve bu esas çerçevesinde düzenli bir gelişim göstermesi Cumhuriyetin son on yılına kadar gecikmiştir. Meşrutiyetten önce kurulmuş olan çeşitli fakülteler bundan sonra "Darülfünun" adı altında bir Üniversite şekline konulmuş ve bu üniversiteye bilimsel ve idari bir özerklik de tanınmıştır. Cumhuriyet, İstanbul Darülfünunu böyle tam örgütlü ve özerk bir halde bulmuştur. Fakat on senelik deneyim, Darülfünunun gerçekte bir üniversitede bulunması gereken karakterlerden yoksun olduğunu, fonksiyonlarını yapamadığını göstermiş, bu müesseseyi yeni baştan kurmak gereği duyulmuş, mevcut Darülfünun kaldırılarak İstanbul Üniversitesi kurulmuştur.

Meşrutiyetten evvel ve sonra yapılan deneyimlerin başarılı olamamasında en büyük etkenlerden biri de tam bir üniversite öğretim mesleğinin kurulmamış olmasıdır. Batı fakülteleri şeklinde kurmak istediğimiz fakültelerde öğretim görevi, diğer memuriyet alanlarında veya mesleklerde çalışanlara verilmiş bulunuyordu. Hukuk Fakültemizde yüksek hâkimler ve memurlar, Tıp Fakültemizde pratisyen hekimler ve diğer fakültelerimizde de aynı durumlardaki elemanlar öğretim görevi görüyorlardı. Meşrutiyet devrinde öğretim mesleğinin ayrı ve bağımsız bir meslek olması gereği hissedilmiş ve Hukuk Fakültesi gibi bazı fakültelerde bir kısım yüksek memurlara memurluk ve öğretim mesleklerinden birini tercih etmeleri önerilmiş ve fakat aynı zamanda bir Üniversite öğretim mesleği kurulmadığı ve düzenlenmediği için bu deneyim öğretim heyetlerinin daha çok zayıflaması sonucunu verdiği için kısa zamanda bundan vazgeçilmek zorunluğu duyulmuştu.

Üniversitenin gelişmesinde düzenli ve özel bir öğretim mesleğinin kurulması zorunlu görülmele beraber bunun esaslarının sağlam bir şekilde saptanabilmesi için çeşitli yönlerden incelemeler ve deneyler yapılması da gerekli görülüyordu.

İşte Üniversitenin kurulmasından beri bunun gereği gibi gelişmesi için bir taraftan Bakanlık ve İdarî makamların, diğeryandan Üniversitemizin yerli ve yabancı, yetkili elemanlarının ve ilmfî makamlarının yaptıkları incelemeler bir üniversite öğretim mesleği kurulmasının zorunlu olduğunu ve bunun zamanının gelmiş bulunduğunu göstermiştir. Böyle bir zarurette ve kurulacak mesleğin esaslarında idarî makamlarla, ilmfî makamlar arasında tam bir fikir ve görüş uygunluğunun bulunuşu konunun olgun bir hale geldiğini anlattığı gibi, bugün Ankara'da ve yakın bir gelecekte yurdun diğeryerlerinde üniversiteler kurmak ihtiyacı, bunlar için gerekli elemanların yetiştirilmesine hemen başlamak lüzumu, hükümeti bir Üniversite Öğretim Heyeti Kanunu hazırlamak zorunda bırakmıştır. İşte sunulan Kanun Lâyihası böyle çeşitli gereksinimlerin ve on yıllık idarî ve ilmfî inceleme ve deneyimlerin ürünüdür." 38

Reformun yapıldığı yıl, bir sanat ve düşünce dergisinde ise eski Darülfünun, yeni İstanbul Üniversitesinin açılışı ve beklentilere ilişkin düşünceler "Mühim Bir Gün" başlığı altında şöyle dile getirilmektedir:

"İstanbul Üniversitesi, yeni ve değerli Maarif Vekili Hik-

38- Ernst Hirsch, Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi, Ankara Ün.Yay.No:23, Cilt II. s.691, İst.1950.

met Beyefendinin nutukları ile bu 1933 yılı Ekim ayının 18'inde Cumartesi günü açıldı.

Millete kutlu olsun!

Artık tarihe geçen ismi ile eski Darülfünun, inkılâbın bütün gaye ve hamlelerine hayli lâkayt bir âlem oluşturmuştu ve kendisinden bir vatan meselesi veya ilim araştırmaları nedeni ile değil, ancak emin ve reis seçimleri dolayısıyla yahut maaş ve ödenek saptandığı sırada söz edilen bir yer halinde kalıyordu. Üniversiteler her memleketin hayatında daima ileri atılışların ilk menba'ını oluşturdukları halde, bizde Darülfünun, Cumhuriyetin ilânından beri başarılan büyük inkılâpların hiç birinin önceden düşünülüp hazırlandığı bir yer olmadı ve inkılâp başarıldıktan sonra buna arkasından yetişip uymaya çalıştı. Ancak kitapta yazılı olan şeyleri harfi harfine öğrenciye öğretmek siyasetini güden bir lise öğrenimini, Darülfünun hocaları aynen ve harfiyen devam ettirmeye çalışıyorlardı. İşin daha kötüsü, bu hocaların ellerinde kitapları da yoktu ve düzenli olarak devam zorunluluğu olmayan bir öğrenci kitlesi hocalarının hemen hiç birini senelerden beri değiştirmeden artık ezbere okudukları dersleri birbirlerinden edinip imtihan sıralarında ezberliyor, imtihan geçiyor ve şayet çabuk çabuk değilse, yavaş yavaş öğrendiklerini unutuyorlardı. Bu durum, bütün düzenleme işlerine birden girişmiş olan başarılı Cumhuriyet rejiminin daha fazla sürdüremeyeceği bir şeydi. Ve bunun bir kere de tarafsız bir idare ve ilim adamına inceletirmek üzere çağırılan Profesör Malche'in raporunu eline alan İsmet Paşa hükümeti, Maarif Vekilliği makamındaki değişimlerden hiç etkilenmeyen, kesin bir siyasetle mevcut Darülfünunu artık mazi-

ye devrederek, yeni üniversiteyi hazırladı. Tıp, Hukuk, Edebiyat ve Fen Fakülteleri ile bunlara bağlı bir çok enstitüden ibaret ve Avrupa'nın birçok değerli profesörlerini de öğretim kadrosu arasında bulundurmaya mazhariyetine malik olan Türk Üniversitesi'nin işte açılışını da yaptı.

Bu üniversitenin kurulur kurulmaz, öğrencisinin eski Darülfünun öğrencisi ile karşılaştırılmayacak bir duruma geleceği elbette iddia edilemez. Bu üniversite ne kadar mükemmel araç ve gereklere, ne kadar yetenekli hocalara ve zengin bir bütçeye sahip olursa olsun, onun varacağı düzey, talebesinin düzeyi ile çok ilgilidir ve bu talebe liselerden geldiğine göre, liselerin düzeyi tamamen yükselmeden üniversitenin bambaşka bir kimlik alamayacağı açıktır. Şu kadar ki, güne kadar Darülfünun teşkilat ve zihniyeti itibariyle bir ikinci liseden ibaretti. Talebeyi hocalar kendi kendilerine düşünüp bulacak ve arayıp öğrenebilecek bir vaziyete koymuyorlar, sadece takrirlerini ezberlemelerini istiyorlardı.

Türk heyeti talimiyesi arasında yapılan ve genel olarak elbette isabetli tasfiye ve Türk hocalara katılan değerli ecnebi hocaları, derslerin şekil ve ruhunu elbette değiştirecek ve üniversite, sinesine aldığı gençleri mutlaka çok değişmiş ve yükselmiş bir halde topluma hediye edecektir. Buna bizi inandıran iki âmîl daha var ki, bu da talebenin mutlaka bir yabancı dilde eserler okuyup yararlanabilecek kadar bir dil öğrenebilmesini sağlamak için, açılması kararlaştırılan dil dersleri, diğeri de her fakülte için uygulanacak olan devam zorunluluğudur. İrfan kütüphanemizin zengin olmayışı, mesleğinde ilerlemek arzusunda olanları

büyük bir Batı dili bilmeye mutlaka zorunlu kılıyor ve mevcut dil hocaları ile bunu liseler bir türlü temin edemediklerinden liselerin başaramadıkları bu işi üniversite daha güçlü bir teşkilatla ve unsurlarla deruhte ediyor. Devam konusunda gösterilmiş hoşgörüler ise, taşrada oturan öğrencinin sırf sınav için İstanbul'a gelmeleri derecesine varmış ve üniversite, kendisinin hiç bir şekilde etkisi altında kalmayan nice gençleri beş-on ezber satırın hatırı için Yüksek öğrenim görmüş insan payesine erdirmişti. Artık bu da maziye karışıyor. Hayatlarını mutlaka bizzat kazanmak zorunluluğunda bulunan, gerçekten yoksul bir gençliğin maişetini temin konusunda ise, bu buhran senelerinde üniversite için bu kadar fedakârlıklara seve seve katlanan hükümetin bir an önce kesin kararlar alacağına inanıyoruz.

Başta Üniversite Rektörü Neşet Ömer Beyefendi ile islahat danışmanı Profesör Malche olmak üzere yeni İstanbul Üniversitesinin bütün idare ve öğretim kadrosu; tüm bu inkılâbı isteyen ve yaptıran Gazi Hazretleri ile hükümetine, inkılâba ve tarihe karşı büyük ve ağır bir görev üstlenmiş, büyük bir sorumluluk yüklenmiş bulunuyorlar.

Üniversiteden bundan sonra çıkacak olan gençler, sadece devlet kapısına üşüşerek, sayıları arttıkça daha hafif şartlarla mansıplar kabul edecek ve on sene sonra da vaktiyle bir Darülfünun tahsili görmüş olduğu hayretler uyandıracak kimseler değil, fakat memleketteki düşünce ve iş faaliyetlerinin her bölüm ve alanında âmil ve nâzım hizmetini görececek aydın, kıymetli ve yüksek kişiler olmalıdırlar. Muhterem Maarif Vekili'nin nutkunu çok candan bir heyecan içinde dinleyişlerini bizzat seyrettiğim bu gün-

kü Üniversite gençliğinin bu mevkiî almak ve bu rolü oynamak uğrunda bütün gayretleriyle çalışacaklarına, İstanbul Üniversitesinin de Türkiye için değil, lâkin bütün Balkanlar ve bütün yakın şark için bir ışık ve bilim merkezi haline gelerek Türk Kültürü ve Türk uygarlığı için bir şeref ve övünç kaynağı oluşturacağına inanıyoruz."³⁹

2- ATATÜRK'ÜN REFORMUN GEREĞİ İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELERİ

Yüksek öğretim gençliğinin milli şuura sahip ve modern kültürlü olarak yetişmesi Atatürk'ün başlıca amacı idi. Nitekim kurtuluşun sonra 26 Ekim 1922'de İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesine gönderdiği telgrafta: "Eminim ki millî istiklâlimizi ilim sahasında Fakülteniz ikmâl edecektir."⁴⁰ sözleriyle bu özlemini dile getiriyordu. 28 Haziran 1923'de İstanbul Darülfünunu profesörlerine gönderdiği telgrafta da "Millî İstiklâl, millî irfan ile eş olduğu cihetle işgâl buyurmakta olduğunuz öğretim kürsülerinde memleketin siz bilim adamları dahi hiç şüphesiz aynı savaşın kahramanlarıdır."⁴¹ diyordu.

Bilim sahasında verilecek savaş, Darülfünunu doğulu renginden kurtarmak, onu araştırmaya yönelik millî bir kurum haline getirmektir. Bu sebeptendir ki devrimlerin başarılmasından sonra İstanbul Darülfünunu'nu gerek öğretim, gerekse kuruluş yönünden mo-

39-Nahit Sırrı (Örik), "Mühim Bir Gün", Varlık, Sayı:10, 1933

40-Mustafa Kemal Atatürk, Söylev ve Demeçler, V, s.139.

41-Mustafa Kemal Atatürk, Söylev ve Demeçler, V, s.146-147.

dernleştirmek, ona millî ve batılı üniversite niteliği kazandırmak hem amaç, hem de ihtiyaç olarak belirmişti.⁴²

İstanbul Darülfünun'un'da yapılacak reform konusunda incelemelerde bulunarak, rapor hazırlamak amacıyla 1931 yılında İsviçre'den Türkiye'ye gelen Prof.Albert Malche'in yazdığı rapor, hükümetçe incelenirken, bir yandan da Atatürk tarafından titizlikle tetkik edildi. Atatürk, raporu dikkatle okuyarak, birçok sayfalarda önemli gördüğü konuların altını çizdi, gerektiğinde notlar aldı. Bu notlar, Atatürk'ün üniversite reformu ve çağdaş Türk Üniversitesi hakkındaki görüşlerini kapsamı bakımından büyük değer taşımaktadır.

Atatürk herşeyden önce, millî ve çağdaş bir üniversite özlemi içindedir ve bunu, Türk İnkılâbını yapanların mutlaka başaraacağına inanmaktadır. Rapor aracılığıyla Atatürk'ün bir kere daha belirtmek istediği konu şudur ki, bir milleti ancak ve ancak o milletin içinden çıkanlar yükseltebilir.

Konu ile ilgili görüşlerini;

"Bir yabancı âlimin düşüncelerinden, görüşlerinden ve incelemelerinden yararlanacağız; fakat asıl çareyi, asıl kararı kendi içimizden çıkarmak zorunluluğundayız." sözleri ile dile getiren Atatürk'e göre sorun, yalnızca bir üniversite reformu değil, bütünüyle bir kültür devasıdır. Bu sebeple herşeyden önce ilk ve ortaöğretimi içine almak üzere Türkiye'de bir kültür programı çizmek gerekmektedir.⁴³

42- Utkan Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile ilgili notları" Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt 1, sayı:1, Kasım 1984, s.3.

43- Utkan Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile ilgili notları"

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt 1, sayı:1, Kasım 1984, s.5.

Prof. Albert Malche'in hazırladığı raporun 60. sayfasındaki Atatürk'ün el yazısı ile bulunan not aynen şöyledir:

"Okuduğumuz rapor, bir bakıma göre güya Türkiye'de bir yüksek öğretim kurumu kurmak için öğütleri içeriyor; halbuki gerçekte bütün Türkiye'de bir kültür programının ne olmasına, nasıl olmasına işarettir. O halde bizim için İstanbul Darülfünununu ne yapalım diye bir mesele yoktur. Bizim için bütün Türkiye'de nasıl bir kültür plânı yapalım? mesele budur. İşte biz, yalnız ve ancak biz, bu mu'dil mesele karşısındayız ve onu hemen çözmek zorundayız. Bu konu açık olarak çözülmedikçe İstanbul Darülfünunun düzeltilmesinden bahsetmek ayıptır, abestir, anlamsızdır. Şimdi bu son ve önemli konu ile uğraşan ve onu sonuçlandırmak zorunda olan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, bütün uygar dünyadaki düşünsel ve bilimsel faaliyetler konusunda en son ve yeni ihtisaslardan yararlanma gereğine inanıyorsa-ki bence böyledir- o halde bu raporu yazan profesörü, fakat yalnız bunu değil, Almanya'nın, İngiltere'nin, Amerika'nın, bilim dünyasında ün yapmış profesörlerini Türkiye Cumhuriyetinin yönetim merkezi olan Ankara'ya çağırmalı ve onları orada toplamak için hiç bir fedakârlıktan çekinmemelidir.

Esas nokta-i nazarlar Ankaralı olsun. Davet edilen bilim adamları bu yüksek millî görüşleri mutlaka takviye edeceklerdir. İşte ondan sonra yukarıda sözettiğimiz kültür programı saptanmış olacaktır. Ondan sonra Darülfünun dediğimiz zaman derakap Türk ilkokulları karşımıza çıkacak. Şüphesiz Türk ilkokulları, Türk orta ve liseleri Türk yüksek camiası için, Türk yüksek camiasının istediği nitelikte öğrenci, yani zekâ , ilim, fen özetle insanlık yeteneği yetiştirdikten sonradır ki Türkiye'nin şurasında burasında ve her yerinde üniversite enstitülerinden söz edilebilir. Gö-

rülüyor ki, mesele taştan, topraktan, vazodan sözetmekle sonuçlandırılmaz. Vazo denilen kıymetli resimlerle, duygulu ve kabil-i hitap vatandaş yetiştirmektedir. Yoksa her çeşit enstitüler hayvanlar ahır olurlur.⁴⁴

(Prof.Malche, raporunun 79-80. sayfalarında edebiyat ve güzel sanatlarla ilgili fakültelerin sadece kuru bilgilerin kaynağı olmadığını, görevlerinin ince ruhlu,hümanist insanlar yetiştirmek olduğunu söylüyordu. Atatürk'de bu noktaya değiniyor.)

1933 yılında gerçekleştirilen Üniversite Reformu, genel olarak bilimsel ve teknik açıdan ele alınmış olmakla birlikte, özel olarak bir yandan da Türk Devriminin İlkelerini savunacak ve siyasal iktidarın desteği olacak bir üniversite oluşturulması amacıyla da yapılmıştır. Bu amaç, üniversite öğretim üyeleri arasında yapılan geniş tasfiye ile kendisini açıkça belli etmiş bulunmaktadır.⁴⁵

3- DARÜLFÜNUNA İLİŞKİN ELEŞTİRİLER ve BASININ TEPKİSİ

İSTANBUL Darülfünunu hakkında ileri sürülen eleştiriler iki nokta çevresinde toplanabilir: 1- Darülfünun, devrimin hazırlanmasına ve yürütülmesine yardımcı olmamıştır. Cumhuriyet hükümetlerinin giriştiği bütün reformlara ya Lâtin harfi konusunda

44-Prof.Dr.Utkan Kocatürk,"Atatürk'ün Üniversite Reformu ile ilgili Notları",Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt1,Sayı 1, Kasım 1984,s.10.

45-Çetin Yetkin,Türkiye'de Tek Parti Yönetimi, Altın Kitaplar yayınevi, İst.1983, s.72.

olduğu gibi açıkça karşı gelmiş, ya da bunlara karşı pasif bir direniş göstermiştir. Devrimlere hız verebilecek bir çalışma görülmemiştir. 2- Darülfünunda ciddi bir bilimsel çalışma yoktur. Kurumdaki öğretim üyeleri özgün bilimsel çalışmalar yapmamakta, eser vermemektedirler. Yayınlanan bir kaç kitap, ya biribirinin kopyası, ya da yabancı dille yazılmış asıllarından kötü çeviriler niteliğindedir. Darülfünün tüzüğünün açık kaydına rağmen, buraya öğretim üyesi atanırken bilimsel yeterlik aranmamakta, kişisel ilişkiler ve çeşitli klik oyunları rol oynamaktadır. Bu durumda kurumun özerkliği yeteneksiz öğretmenleri elde tutmak için bir kalkan görevi yapmaktan başka bir işe yaramamaktadır.⁴⁶

Birinci Türk Tarih Kongresi, gazete ve dergilerde Darülfünuna karşı rüzgarlar esmesine yol açmıştır. 17 Temmuz 1932 tarihli Cumhuriyet gazetesinde çıkan Ali Süreyya Beyin "İstanbul Darülfünunu ve Milli Türk Tarihi" yazısının alt başlığı, bu havayı yansıtmaktadır. "Darülfünunun yeni tarih cereyanını lâyıkiyla kavrayamamış olduğu görülmüştür."⁴⁷

Falih Rıfkı Atay da yine aynı gazeteye yazdığı "Darülfünun" başlıklı makalesinde, konu ile ilgili görüşlerini şöyle açıklamıştır:

"Darülfünun'da Türk İnkılâbı için en iyi yazılmış esere verilmek üzere 5000 liralık bir mükâfatın hiç kimseye verilmemiş olması, fikir hayatının pek durgun olduğu hükmüne vardırabilir.

46-Hovard E.Wilson ve İlhan Başgöz, Türkiye Cumhuriyetinde Milli Eğitim ve Atatürk, Dost Yayınları, Ank.1968, s.179.

47-Ali Süreyya (Bey), "İstanbul Darülfünunu ve Milli Türk Tarihi", Cumhuriyet, 17 Temmuz 1932.

Fakat Darülfünun dahi, Türk İnkılâbına dair on seneden beri henüz tek bir sayfa telif etmemiştir. Darülfünun'un memleketin maddî, manevî müesseselerinin hepsine dokunan, yepyeni maddî , manevî bir nizam yaratan Türk İnkılâbına karşı bu vaziyeti acaba nasıl tahlil olunabilir? Biz ne bitarafılığı, ne de kifâyetsizliği kabul ederiz. Darülfünun yalnız ilim müessesesi bile olsa, müstesna inkılâp zamanlarında ilim müesseseliğinden fedâkarlık ederek, inkılâba hizmet etmekle, inkılâbı kafalarda ve ruhlarda yerleştirmek vazifesini en başa almakla mükelleftir."⁴⁸

Reform'dan önce, Darülfünundaki iç çatışmalar, eleştirilere hak verdirmek ister gibi, sık sık gazete sayfalarına yansımıştır. Basılmakta olan bir tıp kitabı, profesörün Türkçe'yi iyi bilmediği anlaşılarak, yarıda durdurulmuş ve baskıya engel olunmuştur. Bir Almanca Profesörünün Almanca'dan yaptığı on sayfalık çeviride 32 yanlış çıkarılması olayı, meclis kürsüsüne kadar yansımıştır. Darülfünunda, şu veya bu seçim dolayısıyla çeşitli fakülte öğretim üyeleri ve değişik klik mensupları birbirlerine son derece çirkin biçimde hücum etmişlerdir.

1930'lardan bu yana gelişen dil ve tarih hareketleri de Darülfünundan destek görmemiş, 1932 yılında toplanan Birinci Tarih kongresinde, Darülfünun hocaları tarafından ileri sürülen eleştiriler, bardağı taşıran son damla olmuştur. Bu kongrede İstanbul Darülfünü'nundan bazı kişiler, resmi dil ve tarih görüşlerini eleştirmek cesaretini göstermişlerdir.

48- Falih Rıfkı (Atay), "Darülfünun", Cumhuriyet,
23 Temmuz 1932.

Mustafa Kemal'in ilgi ve desteği ile yürütülen, aynı zamanda hükümetin kültür politikası olan bu görüşlerin Darülfünunda ilgi görmemesi, hatta eleştirilmesi Ankara'da şiddetli bir tepki yaratmıştır. Bunun üzerine devrimleri ve hükümetin görüşünü destekleyen dergi ve gazetelerde Darülfünü'na yöneltilen eleştiriler alevlenmiş, Cumhuriyet, Hakimiyet-i Milliye ve Kadro gibi yayınlar bu kampanyaya katılmıştır.⁴⁹

Kadro Dergisi yazarlarından Burhan Asaf (Belge), 20 Ağustos 1933'te yazdığı bir makalede:

"Öyle bir kurum düşününüz ki ilmi otoritesi didik didik edilmiştir. Sanırsınız ki birbirlerinin ilimlerine saygı duymaktadırlar. Darülfünunu teftişe memur edilen kurul orada ilim tenhaliğinin yanında ahlâkın bozuluşunu da görmüştür." demektedir.⁵⁰

Yine aynı derginin 8 Ağustos 1932 tarihli 1. sayısında çıkan bir yazısında Burhan Asaf (Belge), "Arkada Kalan Darülfünün" isimli makalesinde, Darülfünü'nun yürüyen devrimlerin gerisinde kaldığını vurgulamaktadır.⁵¹

Kadro Dergisinin bir başka yazarı olan Şevket Süreyya (Aydemir) ise 1933 yılının Şubat ve Mayıs aylarında yazdığı iki yazısında Darülfünün Hukuk Fakültesinin liberal eğilimli iktisat müderisi İbrahim Fazıl (Pelin) Bey'e savaş açmıştır.⁵²

49-Howard E.Wilson ve İlhan Başgöz,Türkiye Cumhuriyetinde Milli Eğitim ve Atatürk,Dost yayınları,Ankara 1968, s.179-180.

50-Burhan Asaf (Belge) "Üniversitenin Manâsı", Kadro,2, Sayı 20, Ağustos 1933, s.24-28.

51-Burhan Asaf (Belge) "Arkada Kalan Darülfünün",Kadro,1,Ağustos 1932, s.47-48.

52-Şevket Süreyya (Aydemir)"Darülfünün İnkılâp Hassasiyeti ve Cavit Bey İktisatçılığı"(1) Kadro,2, Şubat 1933, s.5-11.

Yine aynı derginin 14 üncü sayısında "Darülfünun ve İnkılâp Hassasiyeti" başlığıyla çıkan makalesinde Şevket Süreyya (Aydemir) Darülfünun konusundaki görüşlerini şöyle açıklar:

"Bizim Darülfünunumuzun kürsüleri toplum bilimleri alanında, Türk Devriminin kuruluş ve yaratış davalarını işleyen tek bir broşür, hatta tek bir satır vermemiştir. Devrimimizin onuncu yılında Darülfünun'un bilim diye sunacağı şey, hâlâ kötü bir çeviri ve adaptasyondan ibaret kalmaktadır."⁵³

Üniversite Reformu uygulamaya konulduktan sonra ise Kadro yazarlarından Burhan Asaf (Belge)'in değerlendirmesi şöyledir:

"Liberalizm gibi onun hürriyet kavramı da şu halde hayatın arkasında kalmış bulunuyor...Liberalizmin iflâsını resmen tescil eden memleketler de, darülfünunlara müdahale, bütün diğer müdahaleler kadar tabii görülmüştür. Bugün Rusya, İtalya ve Almanya'da darülfünunların liberal devirlerdeki istiklâlleri kalmadığı gibi, bilimdeki hareket noktalarını liberal görüşler oluşturmuyor."⁵⁴

Burhan Asaf (Belge), Darülfünun tasfiyesinden hemen sonra yazdığı "Üniversitenin Mânâsı" başlıklı bir yazıda ise, Darülfünun müderrislerinin inkılâba karşı ilgisizliklerinin arkasındaki "gayet korkak, fakat bir o kadar da inatçı bir inanmamazlığın olumsuz direnişi"nin yapılan temizlikle kırılmasından duyduğu memnuniyeti dile getirerek şöyle diyor:

53-Şevket Süreyya (Aydemir), "Darülfünun ve İnkılâp Hassasiyeti", Kadro, sayı.14, 1933, s.25.

54-Burhan Asaf (Belge), "Üniversitenin Mânâsı", Kadro, II, Sayı.20, Ağustos 1933, s.27.

"Bir müessese tasavvur ediniz ki, ilmi otoritesi, son zamanlarda didik didik olmuştur. En ünlü mümessilleri dışarıda yaptıkları münakaşalardaki zaafalarını örtebilmek için, talebenin münakaşalı konferanslara gelmemesi yollarını aramakta yahut, matbuat sütunlarında yaptıkları münakaşaları terbiyenin haricinde kalan küfürlerle bitirmektedirler. Umarsınız ki, hiç olmazsa birbirlerinin ilimlerine ve kıymetlerine hürmetkârdırlar. Hayır. Her biri kendi derdine düşerek ötekilerin cehaletlerine ve kıymetsizliklerine dair deliller ve vesikaları yetiştirmekle meşguldür. Öyle ki, Darülfünunu teftişe memur edilen heyet, ilim tenhaliğinin yanında ahlâk tereddisini de bizzarur tesbit etmek zorunda kalmıştır."⁵⁵

55-Burhan Asaf (Belge), "Üniversitenin Mânâsı", Kadro, II , Sayı.20, Ağustos 1933, s.24-28.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

REFORM KARARI ve PROF.MALCHE'IN GÖREVLENDİRİLMESİ

Prof.Malche'in hazırladığı rapor hakkında

1931'de toplanan Cumhuriyet Halk Fırkası üçüncü kurultayında, reform uygulamasına ilişkin karar, parti tüzüğüne geçirilmiştir.⁵⁶

Aynı yıl eğitim bütçesinin mecliste görüşülmesi sırasında Darülfünun'un düzeltilmesi hakkında bir rapor vermek üzere, Avrupalı bir uzmanın çağırılması için bütçeye ödenek konulmuştur. Meclis, Darülfünun kurulu da, üniversitede reform yapılmasını gerekli gördüğünü Eğitim Bakanlığına yazarak, Eğitim Bakanlığının harekete geçmesini istemiştir.⁵⁷

Sonunda, yapılan resmi müracaatı değerlendiren İsviçre hükümeti, bu iş için Cenevre Üniversitesinden Prof.A.Malche'ı seçerek Türkiye'ye göndermiştir.

Pedagoji Profesörü olan A. Malche, 1932 Ocak ayı ortalarında Ankara'ya gelmiş ve Başbakanla, Milli Eğitim Bakanı tarafından kabul edilmiştir. Bir ay sonra ilk incelemelerini bitirerek Mart ayını ülkesinde geçirmiş, Nisanda tekrar gelip, 29 Mayıs 1932'de

56-V.Kısım, Milli Talim ve Terbiye

Madde 2/D: Darülfünun islah ve tensik edilerek lâzım olan dereceye yükseltilecektir. Yüksek mekteplerimiz kendilerinden beklenen neticeleri verebilecek mükemmeliyete getirilecektir.

57-Howard E.Wilson, İlhan Başgöz, Türkiye Cumhuriyetinde Milli Eğitim ve Atatürk, Dost Yayınları, Ankara 1968, s.180.

tamamlayarak yetkililere sunmuştur.⁵⁸

Bu raporu hazırlamadan önce Prof.Malche, olanaklar ölçüsünde nesnel olmaya çalışarak ve önceden bu konuda hiçbir bilgi ve düşünceye sahip bulunmadan ülkenin gerçeklerini araştırmaya başlamıştır. Fakülteleri, klinikleri ziyaret ederek, laboratuvarları, seminerleri ve kütüphaneleri görmüş, politikacılar, müdürler, idarî memurlar ve öğrencilerle konuşmuştur. Hatta dönemin eminine (rektör), yetkili makamlara iletilmesi isteğiyle, ayrıntılı bir sorular listesi vermiş ve bu isteği yerine getirilmiştir. Malche, böylece elde ettiği sonuçları değerlendirmiş ve 29.5.1932 tarihinde raporunu Türk Hükümetine sunmuştur. Kısa bir süre için ülkesine dönen Malche, ikinci ziyaret amacıyla Türkiye'ye geldikten sonra, Türk reform komisyonu ile birlikte, eski Darülfünun'un yeni İstanbul Üniversitesi haline getirilmesi çalışmalarını yönetmiş, Alman mülteci profesörlerin çağırılması ve görevlendirilmesi işine de katılarak, bu yeni kuruluşun ilk geçici sömestirini gözetim altında bulundurmıştır. Ancak Malche, yeni üniversitenin profesörü ya da rektörü olmadığı bilincini taşıyarak ve oldukça geniş yetkilere sahip bulunarak Türk Hükümetinin müşaviri olarak kalmakla getinmiştir.⁵⁹

Prof.Malche'in daha sonra üzerinde ayrıntılı olarak duracağımız raporu, başlıca şu noktalarda gözlem, eleştiri ve öneriler içermektedir:

58-Mete Tunçay-Haldun Özen, "1933 Tasfiyesi veya Bir tek-parti Politikacısının Önlenemez Yükselişi ve Düşüşü", Tarih ve Toplum, Sayı 10, Ekim 1984, s.12.

59-Horst Widmann, Atatürk Üniversite Reformu, Çev:A.Kazancıgil, S.Bozkurt, İst.Ün.Cer.Tıp.Fak.Yay.İst.1981, s.34-35.

- * Bilimsel yayınların eksikliği,
- * Öğretim üyelerine az para verildiği için ek işler yapmaları,
- * Ders verme metodlarının eskiliği,
- * Öğrencilerin yabancı dil bilgilerinin yetersizliği,
- * Geleceğin öğretim üyelerinin yurt dışında yetiştirilmeleri gerektiği,
- * Çeşitli fakülte ve yüksek okullarda verilen dersler arasındaki paralellikler,
- * Tıp Fakültesinin Haydarpaşa'dan İstanbul yakasına taşınması gerektiği,
- * Kendi kendini yönetme yetkisi, hatta gerçek anlamda özerkliğin "Darülfünunu bir unsuru bulunduğu hükümete sarih bir şekilde tâbi kılan kanunun ahkâmı" ile bağdaşmadığı.

Bu son nokta en önemlisidir. Ancak Malche, üniversitenin tüzel kişiliğinin ve bilimsel özgürlüğünün sürdürülmesinden yanadır. Reformun yapılacağı geçiş döneminde, seçilmiş bir rektör yerine, bir hükümet komiseri atanmasına da kesinlikle karşı çıkmaktadır.

Malche, kürsü sayısının yasayla saptanmasından, öğretim üyelerinin ve okuttukları derslerin ise tedrici olarak ve ölüm, istifa, yaşını doldurup emekliğe ayrılma gibi yollarla azaltılmasından yanadır.

Malche, bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamaktadır:

"Türkiye'deki ikametimin kısalığı sebebiyle, hocaların şahsiyetleri hakkında hiç bir hüküm vermeye ve bir teklif serdetme-

ye mânen hakkım yoktur. Eğer ihtimal verdiğim gibi, hükümetin bu hususta kanaatleri varsa ve raporumu esas ittihaz ederek bu kanaatlerine göre hareket edecekse, kararlarının mesuliyetini deruhte edemem. Meselenin bütün mahiyetini bile bile aldığım mesuliyetlerden asla korkmam. Fakat haksızlıktan korkarım. Ve şahısları tanıyorum diyecek kadar az tanıdığım ve vücuda getirdikleri eser hakkında tam bir kanaat hasıl edemediğim hocaların mukadderatını tayin edebilecek mukarrerat ittihazında, burada bulunalı bu kadar az zaman geçmişken âmîl olmaklığım da benim için hakpe-restane bir hareket teşkil etmez.

Maamafih eğer heyet-i talimiye tenkis edilir ise, işsiz kalan hocaların bahsetmiş olduğum ilmi tercümelere memur edilmelerini, yahut iktidarlarına göre bir mektep idaresiyle yahut hat-ta yüksek bir mektepte hocalıkla tavziflerini münasip bulduğumu söyleyeceğim. Bilhassa bunu zamandan beklemek icap ettiğini zannediyorum. Mevcut tedrisat miktarını tedrici olarak ve inhilâl vuku buldukça Darülfünun'un azaltılmasına müsaade edilirse, yine büyük bir şey yapılmış olur.⁶⁰

Malche'nin raporu üç kısımdan oluşmuştur. Birinci kısımda araştırmalarının amaç ve metodlarını bildirir. İkinci kısımda Darülfünunun o günkü durumunun eleştirili incelemesini verir, üçüncü ve en önemli kısımda ise ayrıntılı reform önerilerini ortaya koyar. Bu teklifleri üç ana başlık altında toplar:

60-Mete Tunçay, Haldun Özen, "1933 Darülfünun Tasfiyesi veya Bir Tek-Parti Politikacısının önlenemez Yükselişi ve Düşüşü" Tarih ve Toplum, Sayı 10, Ekim 1984, s.12.

- a) Çalışma araç ve gereçleri
- b) Çalışma onganizasyonu
- c) Üniversitenin kendi dışına açılması.

Bu önerilerin her biri hakkında şunlar söylenebilir:

a) Çalışma araç ve gereçleri: Bu bölümde önerilerinin merkezinde ders yönteminin esaslı bir biçimde değiştirilmesi bulunmaktadır. Bundan başka ona önemli görünen husus, öğrencilerin yabancı okutmanlar tarafından, yabancı dil eğitimi görmeleri ve öğrenime devam edebilmenin bir şartı olarak, zorunlu bir yabancı dil sınavının uygulamaya konulmasıdır. Fakat daha liseden itibaren yabancı dil dersinin düzeltilmesi ve yöntemli bir öğretime geçilmesi önerilmektedir.

Ayrıca Yeni türkçe bilimsel yayınların yoğunlaştırılmasına büyük önem verilmekte, bununla ilişkili olarak "Kütüphane yönetiminin merkezleştirilmesi" ve "yararlarının arttırılması" şeklindeki önerileri bulunmaktadır.

b) Çalışma organizasyonu: Bu bölümde, üniversite öğretim üyelerinin atanması usullerinde değişiklikler önermekte ve her fakülteadaki profesör sayısı konusunda öneriler getirmektedir.

Tıp Fakültesinin Asya yakasından (Haydarpaşa), hastaneleriyle birlikte eski İstanbul kent merkezine taşınması ve Mülkiyenin yerinin değiştirilmesi diğer bir öneridir. Sonra, düzeltme önerileriyle, tek tek fakültelere yönelmektedir. Burada dikkati çeken önemli bir husus, İlâhiyat Fakültesinin Edebiyat Fakültesine bağlanması şeklindeki- kabul edilmeyen- öneriydi; ancak bir İktisat ve Sosyal Bilimler Fakültesinin kuruluşu önerisi (Kuruluş:

1936) kabul edilmiştir. Bir başka madde ise öğrencilerin yaşantısı ile ilgili teklifler getiriyordu.

c) Üniversitenin kendi dışına açılması: Bu üçüncü bölümde ise amaç, üniversitenin toplum içindeki etkinliğini sağlayacak önerileri getirmektir.

Burada öncelikle "Akademik toplumsallık" düşünülmekte, lise öğretmenleri için gelişme kursları, arkeolojik geziler, kongreler ve tatil kursları ile, fen bilimleri, edebiyat ve güzel sanatlar için bir ulusal akademinin kuruluşu önerilmektedir.

Daha geniş çapta topluma açılma, üniversitenin düzenleyeceği halka açık toplantılarla-özellikle konferanslar-sağlanmalı, üniversite böylece halkın, dolayısıyla erişkinlerin eğitimine hizmet etmelidir. Ve bu amaçla (aynı zamanda uluslararası ilişkiler yönünden) Türkçe bir üniversite mecmuası yayınlanmalıdır.⁶¹

Malche raporunda bütün bunları şöyle özetlemektedir:

"İstanbul Üniversitesi pek düşük bir gelirle çalışan çok dallı bir organizmadır. Çözülmesi gereken sorun şudur: Büyük çaptaki güç kaybı; makinenin basitleştirilmesi yani çalışmasının yoğunlaştırılması ve makineyi işletenlere elverişli metodları uygulama araçlarının verilmesi suretiyle önlenmelidir. Durum hiç de ümitsiz değildir. Fakat ciddidir, hepsi bu."⁶²

61-Prof.Dr.Horst Widmann, Atatürk Üniversite Reformu, Çev:Aykut Kazancıgil,Serpil Bozkurt, İis.ÜN.Cer.Tıp.Fak.Yay.İst.1981, s.35-36.

62-Ernst Hirsch,Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'da Üniversitelerin Gelişmesi, "Prof.Malche'in İstanbul Üniversitesi hakkında raporu"; Ankara Üni.Yay.No:23,Cilt.1.,İst.1950,s.228.

Malche, her şeyden önce bir reform döneminde, hükümetin Darülfünunla da anlaşarak, kendi eliyle bir reform yapmasının çekinilecek bir şey olmadığını açıklayarak bakanlığa cesaret vermektedir.

Raporunda Malche, yapılan bütün eleştirilere, "bu kadarcık maaşla daha iyi çalışılmaz" diyerek karşılık veren üniversite öğretim üyelerinin, bu bakımdan sızlanmaya pek de hakları olmadığını saptamıştır. Gerçi Türkiye'de üniversite öğretim üyelerinin aldıkları maaş azdır ama, genç devletin mali kaynakları daha fazlasını karşılamaya elverişli değildir. Dokuz yılda üniversite öğretim üyelerinin maaşlarına bir buçuk milyonluk zam yapılmış, 1929 buhranı dolayısıyla, bütün maaşlarını kısan ve maaşlarda azaltma yapan hükümet, üniversite öğretim üyelerinin maaşlarına dokunmamıştır.⁶³

Malche'in eleştirilerinden en ağırı üniversitenin eğitim metodlarına ve öğrencileri yetiştirme tarzına yöneliktir:

"Profesörlerin ders programları, okuttukları dersin ansiklopedik bir özetini oluşturmakta, ileriki yıllarda da bu, hiç bir değişikliğe uğramadan tekrar edilmektedir. Böyle bir metod, gençliğin yetişmesine engeldir. Öğrenci ancak olayları ve sıralama listelerini ezberlemeyi ödev saymaktadır. Hiç bir ders ortaçağ (Kurun-u Vusta) geleneği yönünden bir ilmin bütün halinde ifadesi olmamalıdır. Bu okutma yolu öğrenciyi yalnızca bir dinleyici yerine koyar. Onların yaratıcı duruma geçmelerine, kişisel çalışma

63-Howard E.Wilson-İlhan Başgöz, Türkiye Cumhuriyetinde Milli Eğitim ve Atatürk, Dost Yayınları, Ankara 1968, s.180-181.

ve araştırmalara yönelmelerine olanak vermez. Bu metod, tümüyle değişmelidir. Tıp ve fen gibi, laboratuarlara sahip olan fakülterde bu sakınca kısmen önlenebilmektedir. Ama bunların dışında kalan fakülteler, bu bakımdan hiçbir olanağa sahip değildir. Türkçe yazılmış ders kitabı yoktur. Hiçbir bilim kolunun yardımcı nitelikte yazılmış kitabı bulunmamaktadır. Harf devrimi belli sayıda eski eserlerin de anlaşılmaması sonucunu vermek üzeredir. Üniversite kütüphanesi pek yoksuldur. Daha kötüsü üniversite, öğrencilerine kitap kiralamadığı için belli zamanlarda çalışan kütüphaneden öğrenci yararlanamamaktadır. Öğrenci yabancı dille yazılan kitaplardan faydalanacak kadar yabancı dil bilmemektedir. Bunun için de "derste anlatılanın dışında hiç bir vesika ve bilgi elde edememek" durumundadır. Eğer çoğunlukla olduğu gibi, derste anlatılanları içeren bir kitap yoksa, öğrencinin elinde sınıfta tutulmuş eksik notlardan başka hiç bir şey yoktur. Bu durum Darülfünun'dan beklenen semereyi ciddi bir biçimde tehlikeye düşürmektedir."⁶⁴

Malche, Üniversite öğretim üyeliğine ilişkin düşüncelerini ise şöyle açıklamaktadır:

"İstanbul Darülfünunundan öğretmen, avukat, kimyager yetiştirilebilir. Ama geleceğin Darülfünun öğretmenlerini buradan yetiştirmek olası değildir. Üniversitede ciddi bir araştırma çevresi kurulmadıkça Berlin'den, Leipzig'den, Paris'ten yahut Şikago'

64-E.Hirsch, Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi, "Albert Malche'in İstanbul Üniversitesi Hakkında Raporu", Ankara Üniversitesi Yayını, No:23, Cilt.1, İstanbul 1950, s.229.

dan yetişmiş öğretmenler gelecektir, bunların arasına yabancı profesörler de katılacaktır. Ama bir üniversite geleneği meydana gelmeyecektir. Gelecekteki profesörlerin tüm hazırlanışları yabancı memleketlerde oldukça Darülfünun, görevlerinden bir bölümünü yerine getirememiş olacaktır."⁶⁵

Malche'in raporunun temeli olan yukarıdaki konular dışındaki eleştirileri şöyle özetlenebilir:

"Öğretim kurulu genellikle kendisini belli saatlerdeki ders verme işi ile ilgili saymakta, bilimsel inceleme ve araştırmalardan uzak kalmaktadır. Üniversite telif ve yayını yok denilecek kadar azdır. Darülfünun, öğretim işlevi bakımından, ülkenin hayat ve sorunları ile ilişkisini keserek kurumsal ve soyut bir durum almıştır. Çok defa aynı fakülte'deki öğretim kadroları arasında bile yarar getirecek bir düşünce ve ideal birliği görülmemektedir."⁶⁶

Malche'in raporu şu cümlelerle sona ermektedir:

"Darülfünun bilimsel düşünceyi yaratmakla yükümlüdür. Bunun dışında selâmet yoktur. Bunu sağlamak, öğrenciyi kişisel araştırmaya yöneltme yoluyla ve öğrenci tarafından da ciddi bir çaba sarfetmek yoluyla olabilecektir. Raporumda herşey bu koşula bağlıdır."

65-E.Hirsch, Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi, "Albert Malche'in İstanbul Üniversitesi Hakkında Raporu", Ank.Üni.Yay., No:23, Cilt 1, s.230.

66-E.Hirsch, Dünya Üniversiteleri ve Türkiyede Üniversitelerin Gelişmesi, "Albert Malche'in İstanbul Üniversitesi Hakkında Raporu", Ank.Ün.Yay.No:23, Cilt.1, s.27.

67-E.Hirsch, a.g.e., C.1, s.94.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÜNİVERSİTE REFORMUNUN ÖNCÜLERİ ve Dr.REŞİT GALİP

Yapılan Çalışmalar

Atatürk tarafından Esat (Sagay)ın yerine Milli Eğitim Bakanı olarak atanan Dr.Reşit Galip, 19 Eylül 1932'den,13 Ağustos 1933 tarihine kadar bakanlık yapmıştır. Ayrıca, Türk Tarihi ve Türk Dili Kurumları ile Halkevlerinde çalışmış, CHP Genel İdare Kurulu üyeliğinde de bulunmuştur. Üniversite reformu ile yakından ilgilenen Dr.Reşit Galip, bu konudaki yasanın hazırlanmasında çok çaba harcamış ve onbir aylık bakanlık süresinin ilk yarısında da, Malche raporu doğrultusunda bir tasfiye için hazırlık çalışmaları yapmıştır.⁶⁸

O dönemin popüler mecmualarından Yedigün'de Server Rıfat, Dr.Reşit Galip hakkındaki düşüncelerini şu sözlerle açıklamıştır:

"İdealist gençliğe bizzat mükemmel bir örnek olan genç bakan, çok önemli bir konumda başarı ile önemli bir düzenlemeyi gerçekleştirmiştir.

Tıbbiyeli Reşit Galip, bu düzenlemeyi yaparken Tıbbiyenin İstanbul tarafına naklini de ihmal etmemiştir. Bütün karşı koymalara rağmen inkılâpçı Reşit Galip bu işi de tamamlamıştır. Çünkü

68-Mete Tunçay-Haldun Özen, "1933 Darülfünun Tasfiyesi veya Bir Tek-Parti Politikacısının Önlenemez Yükselişi ve Düşüşü", Tarih ve Toplum, sayı:10, Ekim 1984, s. 8 .

bu çok gerekliydi. Müderris muavini doktor Reşit Galip, bunun önemini daha tıbbiye sıralarında iken anlamıştı. 326 senesinde mektebin Kadırgadan Haydarpaşa'ya nakline karşı koyan Tıbbiyelilerin şikâyetleri haklı idi. Tıbbiyelilerin halkla temas ederek efkârı hürriyet perverane neşretmelerine (!) engel olmak için Abdülhamid'in yaptırdığı Haydarpaşa'daki tecrithaneden Tıp Fakültesini kurtardı ve Tıbbiyelilerin bu şikâyetlerinin haklı olduğunu sonunda kanıtladı.

Anıldığı zaman, aksi, memleketin dört köşesinde sevimli izler bırakan ve çok sevilen bu isim, işte bütün bu hürmet ve sevgilere lââyık kıymetli bir şahsiyetin adıdır, dün ve bugün çok anılmıştır ve daima anılacaktır."⁶⁹

Bu arada Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde, Türk Hükümeti adına İstanbul Üniversitesi reformunu yönetecek ve yürütecek bir reform komisyonu kurulmuştur.

Reşit Galip'in başkanlığındaki bakanlık yetkilileri Avni Başman, Rüştü Uzel ve Salih Zeki'den oluşan Reform Komisyonuna o tarihte genç bir matematikçi olan Kerim Erim'de katılmıştır.⁷⁰

Bu dönemde Darülfünun emini (rektör): Neşet Ömer (İrdelp), Edebiyat Fakültesi reisi (dekan): Tefvik (Sağlam) Paşa, Fen Fakültesi reisi (dekan): Kerim (Erim), Hukuk Fakültesi reisi (dekan): Tahir (Taner) dir.

11 Mayıs 1933 günü Reşit Galip, Darülfünun'dan Malche Ra-

69-Server Rıfat (Bey), "Reşit Galip Bey'in Evinde", Yedigün, 1933 İst.s.12.

70-Horst Widmann, Atatürk Üniversite Reformu Çev: A.Kazancıgil, S.Bozkurt, Cer.Tıp.Fak.Yay.İst.1981, s.32-33-37.

poru hakkında görüş istemiş ve bir hafta sonra, fakülte raporları Ankara'ya gönderilmiştir. Aynı gün başbakan, İstanbul Darülfünunu'nun ilgasıyla, yerine yeni esaslar dahilinde bir İstanbul Üniversitesi teşkiline dair Maarif Vekilliğince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetinin 15.V.1933 tarihli toplantısında Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan Kanun Layihasını, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunmuştur. Bu tasarı, 31 Mayıs 1933'te tek-parti dönemi için olağan bir biçimde, 317 milletvekilinden 185'inin katıldığı bir toplantıda hiç tartışılmadan oybirliğiyle yasalaştırılmıştır.⁷¹

Bu kanun lâyihasının hazırlanmasına ve yasalaştırılmasına hız kazandıran Milli Eğitim Bakanlığının, konuya bakış açısına göre geçerli nedenleri vardı. Bakanlık bunları İcra Vekilleri Heyetinin 15.5.1933 tarihli toplantısında Yüksek Meclise sunmayı kararlaştırmıştır.⁷²

71-Mete Tunçay-Haldun Özen, "1933 Darülfünun Tasfiyesi veya Bir Tek-Parti Politikacısının Önlenemez Yükselişi ve Düşüşü", Tarih ve Toplum, Sayı.10, Ekim 1984, s.13.

72-Cemil Bilsel, İstanbul Üniversitesi Tarihi, İst.ÜN.Yay.No:182, İst.1943, s.29.

"İstanbul Darülfünununun teşkilât kanunu projesini ihzar ve islah çarelerini tesbit için Yüksek Meclisçe kendisine verilmiş olan selâhiyete dayanarak hükümet, geçen yıl, adı geçen kuruluşun durumunu incelemiştir. Bu konuda hazırlanan rapor ve Darülfünun Fakültelerinin önerileri ve çeşitli yabancı üniversitelerin durumları bakanlıkça gözden geçirilmiş, böylece İstanbul Darülfünununa verilecek yeni şeklin hazırlıkları tamamlanmış olduğundan düzenleme konusunda bakanlıkça hemen çalışmalara başlanması kararlaştırılmıştır. Darülfünun kuruluşunun, yeni ve gelişmiş temeller üzerinde kurulabilmesi için mevcut kuruluşun tamamen kaldırılması ve ondan sonra yenisinin ülkenin gereksinimlerine uygun biçimde kurulması icabeder."

İşte Maarif Vekilliğince hazırlanarak, İcra Vekilleri Heyetinin 15.V.1933 tarihli toplantısında Yüksek Meclise sunulması kararlaştırılan ve Maarif Vekili Dr.Reşit Galip tarafından okunan Büyük Millet Meclisi Maarif Encümeni Mazbatası üzerinde şu görüşler öne sürülmüştür:

"Darülfünun hakkında Maarif Vekilliğince yaptırılmış olan uzun incelemeler, bu kuruluşun öteden beri gereği zaten takdir edilmiş olan bir biçimde ve temelden düzenlenmesi, daha doğrusu yeniden oluşturulması gereğini ortaya çıkarmıştır. Meclise verilecek kanun lâyihasının kanun şeklinde yapılmasına lüzum görülen değişiklikler yalnız eğitim şekillerine, kürsülerin sayı ve niteliklerine dair olmayıp, Fakültelerin kurulmasına ve bütün eğitici kadronun yeniden seçilmesine ait olduğundan konunun bugünkü kuruluşu düzeltmek suretiyle çözülmesi mümkün görülmemiş, yeni ve gelişmiş bir kurumun kurulması için mevcut kuruluşun lağvedilmesindeki ve geçici kadro ile bir geçiş döneminin kabul edilmesindeki gereklilik takdir edilmiştir. Bu ilga keyfiyeti ve bir yıllık geçici devre Maarif Vekilliğini yeni kuruluş oluşumunda, ancak bilimsel modern esaslar dairesinde serbest bırakılmasını sağlamış olacaktır.

Kanunun dördüncü maddesi ile saptanan geçici kadroya girmiş bulunmak, onuncu maddede söylendiği üzere Hükümetçe hazırlanmasıyla meydana gelecek asıl İstanbul Üniversitesi Talim ve Tedris Heyeti arasına girmek için kazanılmış bir hak oluşturmayacaktır.

İstanbul Üniversitesi kanunıyla öğretim kadrosuna girecek olanların vasıfları ve şartları saptanmış olduğundan geçici kad-

rodan ancak bu vasıflara ve şartlara sahip olanlar yeni üniversitenin eğitim ve öğretim kadrosuna alınabileceklerdir.

Darülfünun'un bugünkü teşkilâtına dahil ve bir takım kazanılmış haklara sahip olan kişilerin de ya yeni kuruluşta, veya başka hizmetlerde faydalı olacakları şekilde kullanılmaları mümkün olduğu gibi, mağdur duruma düşmemeleri için de bir takım önlemler düşünülmüş bulunduğu göre encümenimiz bugünkü İstanbul Darülfünun teşkilâtının ilgası teklifini kabul etmiş bulunmaktadır.

İkinci madde gereğince yeniden açılacak olan İstanbul Üniversitesinin adı üzerinde epeyce konuşulmuştur. Türk Diline, Darülfünun kelimesi kadar, üniversite kelimesi de yabancı olduğundan dil heyetince kabul edilecek öz dilde bir karşılık bulununcaya kadar Üniversite kelimesi uluslararası bir sözcük olduğuna göre geçici olarak ve önümüzdeki yıl içinde önerilecek teşkilât kanunlarında yerine Türkçesinin konulması dileği ile kabul edilmiştir.

Dördüncü madde de geçici devrenin tam bir ders senesine tekabül ederek, bir ders senesinin karışıklıktan kurtarılabilmesi için 31 Temmuz 1934 tarihine kadar uzatılması gerekli görülmüştür.

Altıncı maddenin, içerdiği hükümler bakımından değil de, biçim ve anlatım dolayısıyla değiştirilmesi uygun görülerek arz edilen şekle değiştirilmesi uygun görülmüştür. Geçici kadroda açığa kalan ve telif tercüme kurulu (EK-5) na da girememiş olanların yeni Üniversite Teşkilât Kanununun yürürlüğe konmasına veya bu süre içinde devlet hizmetlerinden birine tayinlerine kadar açık maaşı ile birlikte, eski maaşlarının eksikliğini tamamlayacak ücret

almaları ve buna karşılık Maarif Vekilliğince geçici görevlerde çalıştırılmaları, Vekilin de onayı ile uygun görülerek buna ait yeniden bir madde önerilmiştir.

Lâyiha, bu değişiklik ve eklerle düzenlenerek Umumi Heyetin onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa verilmiştir.⁷³

Malche'in raporunu sunmasından yaklaşık bir yıl sonra, 31 Mayıs 1933'te, Üniversite reformu ile ilgili olarak açıklanan 2252 Sayılı kanun metni ekler bölümünde (EK-6) verilmektedir.

Üniversitenin tarihinde yeni bir dönemi başlatan, 31 Mayıs 1933 tarih ve 2252 Sayılı bu kanunla ilgili olarak görüşlerini açıklayan Milli Eğitim Bakanı Dr.Reşit Galip, şu demeci vermiştir:

"Milli Maarif işlerini faaliyet programının en başına koymuş olan Cumhuriyet, bir taraftan tevhid-i tedrisat kanunu ile medreseleri kaparken, öbür taraftan da Darülfünuna elini uzattı. Bu müessesenin kendi kendine inkişafı, terakki ve tekâmülü için, başta hükmî şahsiyet ve ilmi muhtariyet imtiyazları olmak üzere, maddi manevi her türlü imkanlar temin etti. 1923'ten, 1932'ye kadar geçen dokuz yıl zarfında Türkiye'nin bütün münevverleri gözlerini Darülfünuna diktiler, her sahada inkılâplar geçiren yeni Türkiye'de Darülfünununun memleket hayatının umumi gidişine uygun bir tekâmül göstermesini beklediler.

Memleketin hiç bir meselesi Darülfünun işi kadar umumi alâka uyandırmadı. Lâkin bütün alâkalara, bütün bu tenkitlere rağmen İstanbul Darülfünunu, Türk münevverliğinin kendisinden işti-

73-Cemil Bilsel, İstanbul Üniversitesi Tarihi, İst.ÜN.Yay. No:182, İst.1943, s.31.

yak ve ihtirasla beklediği salâha, inkişaf ve terakkiye eremedi.

Memlekette siyasi, içtimai büyük inkılâplar oldu, Darülfünun bunlara karşı bitaraf bir müşahit kaldı; İktisadi sahada esaslı hareketler oldu, Darülfünun bunlardan habersiz göründü; hukuk, ta radikal değişiklikler oldu, Darülfünun bunlardan habersiz göründü ve yalnız yeni kanunları tedrisat programına almakla iktifa etti.

Harf inkılâbı oldu, özdil hareketi başladı, Darülfünun hiç tınmadı; yeni bir tarih telâkkisi, milli bir hareket halinde bütün ülkeyi sardı, Darülfünunda buna bir alâka uyandırabilmek için üç yıl kadar beklemek ve uğraşmak lâzım geldi. İstanbul Darülfünunu artık durmuştu, kendisine kapanmıştı, vüstaf bir tecerrüt içinde, harici alemden elini ayağını çekmişti.

Türk camiasının hayat seyri içinde bu kadar tecerrüt halinde kalabilen İstanbul Darülfünunu dünyanın başka yerlerindeki ilim hareketlerine karşı da bittabi, yakınlık ve alâka gösteremedi ve bunlardan da uzak kaldı. İstanbul Darülfünunu ilmi taharri ve tetkikler için bir faaliyet sahası olamadı; şahsi mesai için fırsat ve imkânlar veren bir çalışma muhiti haline gelemedi. Tedrisatının tarz ve usulünü, mümasil garp müesseselerindeki tarz ve usullere uygun bir hale getiremedi. Türkiye gibi radikal bir inkılâp memleketinde vatanın müstakbel zimamdarlarının terbiyesi hayattan bu kadar uzak kalan, inkılâbın seyrinden bu kadar uzak duran bir müesseseye artık daha uzun müddet tevdi edilemezdi.

Esasen on yıldanberi İstanbul Darülfünunu, kendi kendisini ıslah için kendisine verilmiş olan ve her yıl tekrarlanan bol ve geniş fırsatlardan istifade etmedi. Geçen zaman ile geçirilen

tecrübe de kâfi idi. Büyük Millet Meclisi Darülfünun'un 1932 bütçesini ancak bir ecnebi mütehassıs getirilerek, bu müessesenin esaslı bir surette ıslah ve tensiki şartile kabul etmişti. Bu maksat için çağırılan ecnebi mütehassıs, geçen yıl Darülfünunda esaslı tetkikler yaptı. Gördüklerini ve düşündüklerini bir raporla Hükümete bildirdi.

Yukarıda bir kaç maddede tesbit edilen noksanlar, ecnebi mütehassısın raporunda da ayrı ayrı zikredilmiştir. Bunları belli başlı şöyle tasnif edebiliriz:

1. Darülfünunun Fakülte ve müesseseleri arasında ilmî mesai teşriğini temin edecek bir irtibat bulunamaması,
2. Bazı Fakültelerin münhasıran tedrisatı ile alâkadar olarak bir meslek mektebi vaziyetinde kalmaları,
3. Tedris heyetinin, ekseriyet itibariyle kendisini yalnız muayyen saatlerdeki derslerden mesul sayarak, ilmî tetkik ve taharrilerden uzak kalması,
4. Talebe ile tedris heyeti arasındaki münasebetin dershaneye hududu dahilinde kalarak, bunun haricinde talebenin her türlü rehberlikten uzak, kendi başına kalması,
5. Tedrisatın gene ekseriyet itibariyle, müderrisin takririne inhisar etmesi, talebenin öğrenme usulunun da muayyen bir kitabın sayfaları veya müderrisin takririnde tutulan notlar dahilinde kalması,
6. Seminerlerin ekseriyetle, lâfzı murat bir halde kalması,
7. Laboratuvarlarda ekseriya, daha ziyade demonstrasyonla

iktifa edilerek, talebenin şahsî faaliyette bulunmaması ve bir de tetkik usullerine alışması imkânlarının asgâri hadde indirilmesi,

8. Telifat ve neşriyatın yok denecek derecede azlığı,

9. Ekseri müderris ve muallimlerin, haricî iş ve alâkalarının çokluğu yüzünden Darülfünundaki vazifelerini ikinci derecede sayacak kadar müesseseye ilişkilerini azaltmaları,

10. Darülfünun tedrisatının, memleketin hayat ve faaliyetleri ile temasını kaybederek nazarı bir tecerrüt halinde kalması,

11. Haydarpaşa'da kendi âleminde kalan Tıp Fakültesinin, şehrin hastaneleri ile temas edememesi yüzünden tıp tahsil ve terbiyesinde birinci derecede ehemmiyeti olan klinik tedrisatın pek mahdut bir sahaya münhasır kalması,

12. Bir kısım müderris ve muallimlerin, yıllardan beri Darülfünunda çalıştıkları halde ortaya henüz ilmî kıymeti haiz belli başlı bir eser çıkaramamaları,

13. Basit bir tecrübenin bile "The'se" olarak kabul edilmesi ve bu yüzden şahsî tetkik ve telifin kıymetçe hiçe indirilmesi,

14. Aynı Fakülte dahilindeki müderris ve muallimler arasında bile mes'ut ve semereli bir fikir ve ideal birliği, ilmî mesai iştiraki yerine zıddiyet ve münafaretler hüküm sürmesi,

15. Eminlik, Reislik, Divan azalıkları gibi vaziyetlerin, sadece bazı müderrisler arasında ihtiras ve muhasede doğuran birer mansıp ve makam halini alması,

16. Darülfünun muhtariyetinin yalnız mevki ve makam ihti-

rasları kaynaştıran menfi bir âmil derecesine inmesi.

Bunlar İstanbul Darülfünununun tekâmül ve terakkisine, kendi kendisini ıslah etmesine şiddetle mâni olan bir çok sebepler arasından derhal hatıra gelenlerdir.

Bu hal karşısında İstanbul Darülfünununun ıslah etmek için yapılacak teşebbüslerin evvelce yapılmış olanlar gibi, semeresiz kalacağına kanaat getiren Hükümet, bu müessesenin ilgasını teklif etmeyi memleketin ilim ve irfanı için en kestirme hayırlı nareket saymıştır. İşte memlekete yapabileceğini yapmış, verebileceğini vermiş, hayatını tamamlamış olan İstanbul Darülfünunu, yukarıda sayılan sebeplerden dolayıdırki Büyük Millet Meclisinin 2252 numaralı kanununun birinci maddesi hükmile artık Türkiye hayatından çekilmiş ve bugünden itibaren tarihe karışan müesseseler zümresine iltihak etmiştir."⁷⁴

Dr.Reşit Galip yönetimindeki komisyon yetkililerin bütün hazırlık planlarına rağmen, Üniversitenin yeniden kuruluşunun ana problemi henüz tamamen çözülmemiş olarak durmaktaydı: Yeni öğretim üyeleri kimler olacaktı. Bunlar, yeni Üniversitenin ruhunu temsil edecekler ve bunu öğrencilere aktarmaya çalışacaklardı.

Malche, hemen bütün Batı Avrupa ülkelerinin, yeni Üniversiteye katkısını sağlamağı planlamıştı. Belirli kültürel ve politik etkileri yeni Üniversiteden uzak tutabilmek için, her milletten küçük profesör gurupları görevlendirmeyi arzu ediyordu. Fakat kendisi de kabul ediyordu ki bu imkânsız değilse bile, oldukça

74-Cemil Bilsel, İstanbul Üniversitesi Tarihi, İst. Ün.Yay.No:182
İst.1943, s.34-35-36-37.

güçtü. Mayıs 1933'te yeni üniversitenin açılışından 3 ay önce, henüz hiçbir atama yapılamamıştı. Reform kanunu, Mayıs ayında çıkarılmıştı ve hemen gerçekleşeceği açıklanan reformun geçikmeye tahammülü yoktu. Bu güç durumda (Alman Bilim Adamları Cemiyeti) nin Zürih temsilcisi olarak Türkiye'ye gelen Prof. Schwartz'ın Temmuz ayı başındaki ziyaretiyle bir çözüm belirmiş, Schwartz, çok sayıda üstün vasıflı Alman Profesörün mülteci olarak gelmesine aracı olmayı önermiştir.⁷⁵

75-Horst Widmann, Atatürk Üniversite Reformu, Çev:A.Kazancıgil, S.Bozkurt, Cer.Tıp.Fak.Yay. İst. 1981, s.38.

BEŞİNCİ BÖLÜM

1933 TASFİYESİ ve YABANCI ÖĞRETİM ÜYELERİNİN GELİŞİ

1. YENİ KADRO VE KADRO DIŞI BIRAKILANLAR

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Dr.Reşit Galip, kamuoyuna yaptığı resmi açıklamasında, yeni kurulan üniversitenin, lağvedilen Darülfünun ile hiçbir ilişkisi olmadığını, kendi geleneğini kendisiyle başlatan, tümüyle yeni bir kurum olduğunu vurgulamıştır. Bakan, Türk kanun diline Avrupa dillerinden aktarılan "Üniversite" deyiminin anlamını açıklarken, bir üniversitenin temel görevinin pratik davranış biçimleri aramak yerine, saf bilimsel bir kültür yaratmak olduğuna dikkati çekmiştir. Gerçi bazı fakülteler, örneğin Tıp ve Hukuk fakülteleri, bir çeşit meslek okuluydular ama bu fakültelerin hazırladığı meslekler, son derece kapsamlı bir bilim kültürünü zorunlu kılmaktaydı. Üniversite, her şeyden önce spekülâtif düşüncenin odak noktası ve kaynağıdır. Bu da bilim adamlarının görevidir. İşte İstanbul Üniversitesinin kuruluşu sırasında bu görüşe özellikle önem verilmiştir. Nitekim hoca kadrosunun oluşturulması da bunu gösterir.⁷⁶

Üniversiteye temel oluşturacak yeni bir başlangıç için duyulan istek, eski kuruluşun Türk profesörleri için pek de hoş olmayan ve şiddetle eleştirilen bir önlemlerle kuvvetlenmiş, o zamana kadar Darülfünunda görevli Profesörler ve yardımcılarının büyük

76-Ernst E.Hirsch, Hâtıralarım, İş Bankası Vakfı Yay.,Ankara 1985, s.243.

bir kısmı görevlerinden çıkarılmıştır.⁷⁷

Ord.Prof. Cemil Bilsel, Darülfünü'nun 240 hocasından 157'sinin görevden alındığını ve bunların 71'inin ordinaryüs ve profesör olduğunu bildirmektedir.⁷⁸

Politik görüşler sonucu ortaya çıktığı öne sürülen bu görevden alınmalar, kısmen haklı olmakla beraber, çok değerli ve hizmeti geçmiş bilginleri de kapsamaktaydı. Bu konuda, Bilsel görüşlerini şöyle açıklamaktadır:

"İşten çıkarılanların çoğu ülkemizin değerli ve çalışkan çocuklarıydı. Bu şekilde, daha ziyade verimli olabilme olanağı ve bundan böyle çalışma şansı tamamen ellerinden alınmış oldu."⁷⁹

Yeni Üniversitenin öğretim üyeleri üç guruptan oluşmaktaydı. İlk gurubu, lağvedilen Darülfünundan devralınan ve gerçek bir bilim adamının özelliklerine sahip öğretim kadroları oluşturuyordu.

İkinci grup Cumhuriyetin kurulmasından bu yana Avrupa'da en iyi şartlar altında yetiştirilmiş olan genç kadrolardı. Bu profesör adaylarının, bir-iki yıl içinde üniversite doçenti ünvanını kazanmaları bekleniyordu. Nihayet üçüncü grup da yabancı profesörlerden oluşmaktaydı.⁸⁰

1.8.1933 tarihinde Milli Eğitim Bakanı Dr.Reşit Galip, program gereği yeni Üniversitenin açılışı ile ilgili bir konuşma

77-Horst Widmann, Atatürk Üniversite Reformu, Çev:A.Kazancıgil, S.Bozkurt, Cen.Tıp.Fak.Yay. İst.1981, s.39.

78-Cemil Bilsel, İstanbul Üniversitesi Tarihi, İs.Ün.Yay.No:182, İst.1943, s.37.

79-Cemil Bilsel, a.g.e., s.37.

80-Ernst E.Hirsch, Hâtıralarım, İş Bankası Vakfı Yay.,Ankara 1985, s.243.

yaparak, üniversitenin eğitim düzeyinin yükseltilmesi ile ilgili hedefleri şöyle açıklamıştır:

"Yabancı profesörlerin seçiminde temel koşulumuz, kendilerinin kendi ülkelerindeki üniversitelerde de profesör konumuna erişmiş ve isimlerini ülkelerinin sınırları dışında da duyurmuş olmalarıdır. Yeni eğitim kurumumuzu, dünyadaki benzerlerinin en iyilerinden de üstün bir düzeye mümkün olan en kısa zamanda yükseltebilmek, bu müessesenin kuruluş, gelişme ve yükselme aşamalarını minimum süreye indirebilmek, genç Türk bilginlerini ehliyetli önderlerin yanında hızla yetiştirebilmek ve nihayet laboratuvarları, seminerleri ve en genel anlamıyla öğretimi bilimsel bir tarzda örgütleyebilmek için, vakit kaybetmeksizin bütün fakülterde orijinal araştırmalara yeni bir yol açmak, gerçek bir üniversite ruhunun ve anlayışının, kök salmasını sağlayabilmek için en uygun ve radikal çözümü, yabancı profesörlerin sayısını mümkün olduğunca yüksek tutmakta gördük."

Başka bir deyişle 1933 yılında hâkim olan ilke, meslek yüksek okulu değil, Türkiye'de Batı Avrupa Üniversitelerinin ayarında, gerçeği araştıran ve derinleştiren, bilgiyi toplayan, düzenleyen, çoğaltan ve yayan bir bilim yuvası niteliğinde bilim kurumu kurmaktı. Üniversitenin gövdesi bilim ise, öğretim ve öğrenim de bu gövdeden fışkıran filizler ve dallardı. İşte, Atatürk'ün Ankara'da yeni kurulan Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi binasının üzerine "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" cümlesini yazdırma nedenini en çok bu temel görüşün ışığında anlamak mümkündür.⁸¹

81-Ernst E.Hirsch ,Hâtıralarım, İş.Bank.Vakfı Yay.,Ankara 1985, s.243-244.

1 Ağustos 1933 tarihinde, Darülfünun'un tüm öğretim üyelerine bakanın imzasını taşıyan aşağıdaki mektup verilmiştir:

"Muhterem Beyefendi,

İstanbul Darülfünunu, B.M.M.'nce çıkarılan 31 Mayıs 1933 tarih ve 2252 Sayılı kanunla, 31 Temmuzdan itibaren kaldırılmıştır. Bu kanun hükmüne göre, Darülfünundaki göreviniz 31 Temmuz 1933'ten itibaren sona ermiş oluyor.

Uzun yıllardan beri hayatını memlekete aydın yetiştirmeye adanmış ve çok zaman güç şartlar içinde büyük hizmetler görmüş olan zatıalınıza bu tebliği üzülererek bildiriyorum. Memleket uğrunda hizmetlerinize teşekkür ederken, bugünkü kararın sırf şahsınızı veya tedrisatınızı istihdaf ettiğine zahip olmamanızı rica ederim. Maksat yeni ihtiyaçlara uygun, yeni bir üniversite kurmaktır.

Esasen, bu kanunun hükmüne tevfikan Darülfünun'dan ayrılacak müderrisler, bir yıl müddetle veya bu yıl içinde yeni bir görev buluncaya kadar, eski maaşlarının tutarını açık ve munzam bir ücret şeklinde aynen alacaklardır. Vekâlet, bu sonuçile ilgili kişilere bir görev vermek veya bulmak olanağını temine çalışmayı görevlerinden biri sayacaktır.

Teşekkürlerimi teyitle derin saygılarımın kabulünü rica ederim, Efendim.

Maarif Vekili Dr.Reşit Galip."⁸²

82-Mete Tunçay-Haldun Özen, "1933 Darülfünun Tasfiyesi veya Bir Tek-Parti Politikacısının Önlenemez Yükselişi ve Düşüşü", Tarih ve Toplum, Sayı 10, Ekim 1984, s.14.

Malche'in raporuna göre Darülfünunda 88 müderris (Ord.Prof.) 44 muallim (Prof.), 36 müderris muavini (Doçent), 72 başasistan ve asistan olmak üzere 240 öğretim üye ve yardımcısı bulunuyordu.

31 Temmuz 1933'de açıklanan ve ertesi günkü gazetelerde yayınlanan tasfiye listesine göre; 71 müderris ve muallim, 13 müderris muavini, 73 başasistan ve asistan olmak üzere toplam 157 öğretim üye ve yardımcısının görevine son verilmiştir. Bu arada Darülfünun'un İlähiyat Fakültesi toptan kaldırılarak, onun yerine İstanbul Üniversitesine bağlı bir İslâm Tetkikleri Enstitüsü kurulmuş, ancak bu enstitüye atanan öğretim üyeleri tasfiye dışı sayılmışlardır.⁸³

Yine de, 1 Ağustos 1933 tarihli gazetelerde, İlähiyat Fakültesinden de beş kişinin tasfiye edildiği haber verilmektedir. Bunların ikisi, aynı zamanda Edebiyat Fakültesinden atılan hocalardır. Nimet (Öztürk) ve İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) ile Şekip (Tunç) ve Fuad (Köprülü)ye ise yeni üniversitenin Edebiyat Fakültesinde de görev verilmiştir. Aslında 1933 tasfiyesi daha önce, 1932'de başladığı gibi, 1933'te bitmemiş, 1934 yılında devam etmiştir. Gerçekten, 1934 Haziranında, Üniversitede bazı derslerin kaldırılması, bazılarının da birleştirilmesi sonucu beş profesör daha açıkta bırakılmıştır. Bunlardan biri, Tıp Fakültesi reisi (dekanı) Tevfik (Sağlam) Paşa'dır. Diğer dördünün biri Hukuk'tan, üçü ise İslâm Tetkikleri Enstitüsündendir.⁸⁴

83-Mete Tunçay-Haldun Özen, "1933 Darülfünun Tasfiyesi veya Bir Tek-Parti Politikacısının Önlenemez Yükselişi ve Düşüşü", Tarih ve Toplum, sayı 10, Ekim 1984, s.14.

84- Mete Tunçay-Haldun Özen, "1933 Darülfünun Tasfiyesi", Yeni Gün-dem, Sayı 11, 1-15 Ekim 1984, s.16-19.

1933 Tasfiyesinden önceki durum ise şöyledir: 1923 ve 1924'te Mülki Heyet-i Mahsusalar aracılığıyla başlayan tasfiye işlemi, 1924'te Darülfünun özerkliğinin kaldırılması ve Darülfünun kadrosunda azaltma istekleriyle yüksek öğrenim alanında da uygulanmaya çalışılmış olmakla birlikte, Darülfünun Eminliğinin (rektörlük) karşı koymalarıyla önlenmiştir. 1928'de Darülfünunun içinden kışkırtmalarla konu yeniden gündeme gelmiş, ancak Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati'nin, durumu hemen Başbakan İsmet İnönü'ye iletmesiyle kapatılmıştır. Bununla birlikte girişimler son bulmamış, T.B.M.M.'de öne sürülen görüşler üzerine bir yabancı uzman olan Malche çağırılmıştır. Darülfünuna ilişkin olarak Maarif Vekili ve Atatürk'ün hocası Esat (Sagay) Bey'in yumuşak yaklaşımı sürerken, geleceğin Maarif Vekili Dr.Reşit Galip'in 1.Türk Tarih Kongresinde kendisine hedef seçtiği Zeki Velidî (Togan)ı, Darülfünun'dan istifaya mecbur etmesiyle 1933 Darülfünun Tasfiyesi fiilen 1932'de başlatılmıştır. Bu arada tasfiyeye her zaman karşı çıkmış olan İsmayıl Hakkı (Baltacıoğlu) ile, köklü bir reform yanlısı olan Ahmet(Ağaoğlu) Bey, kadro dışı bırakılmışlardır.⁸⁵

Gerçekte, 1933 tasfiyesinde üniversiteden atılanların pek çoğu bundan sonra da ülkede etkinliklerini sürdürmeyi başarmışlardır. Kimisi millet vekili olmuş, kimisi Maarif şuralarında çalışmış, kimisi yeniden üniversite öğretim üyesi, dekan hatta rektör olmuştur.⁸⁶

85- Mete Tunçay-Haldun Özen, "1933 Darülfünun Tasfiyesi", Yeni Gündem s.11, 1-15 Ekim 1984, s.17.

86-Mete Tunçay-Haldun Özen, "Osmanlı Darülfünun'undan YÖK Darülfünunu'na", Yarın, sayı 38, Ekim 1984, s.7.

1929 yılında Milli Eğitim Bakanı olan Dr.Reşit Galip,Cumhuriyetin kuruluş yıllarındaki üç büyük Eğitim Bakanından biridir. Eğitim alanındaki reformları dikkat ve özenle yönetmiştir. İstanbul Üniversitesinin yeniden düzenlenmesi ise onun en son eseridir.⁸⁷

Ancak, yeni kadroların saptanması ve bazı kimselerin kadro dışı bırakılması olayı ile ilgili dedikodular, kendine güvenen ve aktif bir kişiliğe sahip olan Dr.Reşit Galip'in "gözden düşmesine" neden olmuştur.

Dr.Reşit Galip'in görevinden ayrılması ile sonuçlanan başka bir olay ise şöyledir: Üniversite yönetim kurulunca kendisine "İnkılâp Tarihi Hocalığı önerilmiştir. Bu öneriye Dr.Reşit Galip tarafından verilen yanıt aynen şudur:

"Üniversite emini Dr.Neş'et Ömer Beyefendiye,

Türk İnkılâbı Tarihi kürsüsünün tarafımdan deruhte edilmesine dair olan mektubunuzu memnuniyetle aldım. Bu çok mühim olduğu kadar çok aziz fahri vaziyeyi yapanlar ve yapacak olanlar arasında bulunmak benim için bir iftihar olacaktır. Edebiyat Fakültesine ve eminliğine teşekkürlerimle saygılarımı teyit ederim efendim.

Maarif Vekili
Reşit Galip"

Bu sırada Yalovada dinlenmekte olan Atatürk, olayı duyunca , kendisine danışılmadan yapılan bu davranışı doğru bulmamış,

87-Horst Widmann,Atatürk Üniversite Reformu, Çev: A. Kazancıgil, S.Bozkurt, Cer.Tıp.Fak.Yay., İst, 1981, s.37.

gelişen olaylar sonunda rektör Neş'et Ömer ve Edebiyat Fakültesi Dekanı Fuad Köprülü istifa etmişlerdir. Daha sonra, rahatsızlığını ileri sürerek görevinden ayrılan Dr.Reşit Galip'in yerine, Hikmet Bayur Milli Eğitim Bakanı olmuştur.⁸⁸

2- KONUK ÖĞRETİM ÜYELERİ, ÇALIŞMALARI VE Dr.SCHWARTZ

30 Ocak 1932'de Almanya'da hükümeti devralan nasyonal sosyalistler, politik yönden beğenmedikleri Üniversite öğretim üyelerini ya emekliye sevk etmişler, işten uzaklaştırmışlar ya da tuktulamışlardır. Bu yüzden çoğu, yabancı ülkelere iltica etmek için çalışmışlardır. Hatta bu amaçla Zürih'te ufak bir Akademik Mülteciler Kolonisi kurulmuş, 1933 yılı Mart'ının sonunda bunlara, tıp doktoru Philipp Schwartz da katılmıştır.

Kendi çevrelerindeki umutları kırılan ve ne yapacaklarını bilmeyen öğretim üyeleri, en kısa zamanda, bir paniğe engel olmak ve yeni iş alanları bulabilmek amacı ile örgütlenmeleri gerektiğini düşünmüşler ve Schwartz'ın önderliğinde, Alman bilim adamları için bir danışma bürosu kurmuşlardır. Nisan ayının ortasında, Neue Züricher Zeitung'da tanıtımı yapılan bu büroya kısa zamanda umut dolu başvurular başlamıştır. Önceleri bütün işlerini küçük bir odada gerçekleştiren bu büro, kısa zamanda İsviçre'li yardım-

88-Ali Rıza Berkem, "Yeni İstanbul Üniversitesi 50 yaşında",
Kimya ve Sanayi, XXVII, 1983-İst., s.25-26.

severler sayesinde yeterli bina ve paraya sahip olmuş, daha sonra bu küçük organizasyona "Yurt Dışındaki Alman Bilim Adamları Yardım Cemiyeti" adı verilmiştir. Temmuz ayında şahsen İstanbul ile ilişki kuran Schwartz, mülteci profesörlerin İstanbul'a gidebilmeleri için yardım cemiyetine maddi olanak da sağlamıştır.

İstanbul'a gelen öğretim üyeleri her ay belli bir miktar para ödemişler, böylece diğer zor durumdakilere yapılacak yardımda gerçekleştirilmiştir. Ekim 1933'de, İstanbul'a gitmeden önce, Schwartz cemiyetin anlamını şöyle anlatmıştır:

"Büyük sorunlar bu cemiyeti kurmamızı gerektirdi. Amaç yalnızca yaşamımızı güven altına alacak bir işyeri bulmak değildi. Bütün emelimiz yeteneklerimizi geliştirmeğe , varoluşumuzu sağlayan düşünce yapısına ve bilime olan borcumuzu ödeyebileceğimiz bir hizmeti verebilecek ortam bulmaktı. Bugün, henüz açıkta bırakılmamızdan altı ay geçmiş olmasına karşın, hiçbirimiz yalnız değiliz. Sakin ve kendine güvenli, geleceğe bakabiliriz. Bilimin hocası ve araştırmacısı olarak bu işe kendini adayanlar, işlerine devam edebilecekler ve bu işteki becerilerini iki misli, belki de on misli ile kanıtlamak zorunda kalacaklardır."

Yardım cemiyetinin ilk başarılı faaliyeti, bir profesörler gurubunun Türkiye'ye kabul edilişi olmuştur. Hazırlıkları için Schwartz iki kez Türkiye'ye gitmiş, ilk ve daha kısa olan ziyaretinde, Türk Hükümeti, iltica eden öğretim üyelerinin üniversitenin yeniden düzenlenmesi çalışmalarında yer alabileceklerini kabul etmiştir. İkinci ziyareti ile, (1933 Ağustosunun sonu) anlaşmanın kesinleşmesini sağlamış ve aynı zamanda İstanbul Üniversitesinin açılışı için gerekli düzenleme hazırlıklarının tamamlanmasına yardımcı olmuştur.

1933 yılı Mayıs sonunda Yardım Cemiyetine gelen bir karttan, İstanbul Üniversitesi Reformunu öğrenen Schwartz, hemen Prof.Malche ile ilişki kurmuştur. 5 Temmuz 1933 günü Cemiyetin temsilcisi olarak İstanbul'a gelen Schwartz'ı matematik profesörü Kerim (Erim) karşılamıştır.

Bütün durumu ayrıntıları ile anlatan Kerim Erim, kendisini Ankara'ya göndermiş ve orada Prof.Malche, Milli Eğitim Bakanlığı yetkilileri Salih Zeki (Bey) ve Rüştü (Uzel) ile görüşmesini sağlamıştır. Aynı gün öğleden sonra ise, mülteci profesörlerin gelmesi konusunda karar verecek olan Eğitim Bakanı Dr.Reşit Galip başkanlığında yapılan toplantıda iki taraf arasında bir sözleşme imzalanmıştır.⁸⁹

Bu sözleşme metni hemen ertesi gün Atatürk'e sunulmuştur. İsviçre'ye dönen Schwartz aracılığı ile ilgili kişilere durum bildirilmiş, hepsi de getirilen önerileri kabul etmişlerdir.

Aynı yıl, 25 Temmuzda Schwartz, yanında Prof.Nissen olduğu halde ikinci defa İstanbul'a gelmiştir. Kendisini burada karşılayan Eğitim Bakanı Dr.Reşit Galip, Yardım Cemiyetinin bu iki temsilcisini, İstanbul Üniversitesinin kuruluşuna ilişkin teknik sorunlara karşı öneri getirmeleri için görevlendirmiştir.

Üzerinde önemle durulması gereken bir konu da Tıp Fakültesinin Haydarpaşa'dan İstanbul'a nakli ile ilgiliydi. Çünkü bu konuda bazı düşünce ayrılıkları vardı.

89-Horst Widmann, Atatürk Üniversite Reformu, Çev:A.Kazancıgil, S.Bozkurt, İst.ÜN.Cer.Tıp.Fak.Yay.İst.1981, s.41-46.

Beyazıt'taki eski Harbiye Nezareti binasının, Üniversite merkez binası, değişik enstitüler ve kütüphane olarak kullanılması isteniyordu. Dış Hekimliği Okulu ve Biyoloji Enstitüsü için yer bulunmalı, bir yıldız gözlem evi kurulmalı, hastaneler fakülte kliniklerine dönüştürülmeli, yabancı profesörler için bir çalışma şeması hazırlanmalı idi. Schwartz ve Nissen için bunlar güç, sorumluluk getiren günlerdi. Fen Fakültesi için Schwartz'ın önerisi ile Göttingen Üniversitesi'nin dünyaca ünlü üç öğretim üyesi müşavir olarak çağırılmıştı: Matematikçi R.Courant, Fizikçi Max Born ve James Franck.

Bütün bu gelişmeler olurken, Ağustos ayında, Reşit Galip, geçirdiği bir deniz kazası sonucu hastalanınca görevinden ayrılmış, Sağlık Bakanı Refik Saydam vekâleten onun görevini yüklenmiştir. Bu arada Nissen ve Schwartz'ın çalışmaları durdurulmuş, iki hafta süren bu kararsızlık dönemi sonunda Schwartz, Refik Saydam'dan resmî bir açıklama istemiştir. Ertesi gün yapılan açıklamada anlaşma koşullarının değişmediği belirtilmiştir. Schwartz bunun üzerine Zürich'e gitmiş, bir süre sonra da resmi gelir çizelgesi ve kontrat süreleri ile şartları gönderilmiştir.⁹⁰

0 tarihlerde Türkiye'ye iltica ederek, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde görev yapan Alman hukukçusu Prof.Hirsche, anılarında, Türk Hükümeti ile yabancı hocalar arasında yapılan sözleşme konusunda şunları söylüyor:

"Bu sözleşmelere göre, yalnızca öğretim ve araştırmayla

90-Horst Widmann, Atatürk Üniversite Reformu, Çev: A.Kazancıgil, S.Bozkurt, İst.ÜN.Cer.Tıp.Yay. İst.1981, s.46.

değil, mesleği icra edenler için bir takım yetiştirme kurslarının düzenlenmesi ve konuya açık çeşitli eğitici faaliyetlerin sürdürülmesiyle de yükümlüydük. Sözleşmeler beş yıllıktı. Sürenin bitiminden beş ay önce feshi ihbar edildiği takdirde, sözleşme sona erecek, eğer bu yapılmamışsa kendiliğinden beş yıl daha uzatılmış sayılacaktı.

Maaşlarımız net olarak, ailevî şartlara da bağlı olmak kaydıyla, ayda 500- ile 750-Türk Lirası arasında değişmekteydi. Türk yaşam standartları ve ülkede üretilen ürünlerin genellikle düşük olan fiyatları gözönüne alındığında, maaşlarımız iyiydi. Seyahat masrafları ve bilimsel malzemenin, özellikle de bilimsel özel kitaplıkların nakil masrafları da, tam olarak ödenecekti. De facto olarak, bu sözleşmelerin çoğu sessizce beş yıl daha uzatılmış; hatta bir kısmı daha da uzun kalmıştır.

Maaşlar her ay başında ödenecekti ve gerçekten de, genellikle böyle oldu. Sadece yılda bir kez güçlükler doğuyordu. Uzun vadeli sözleşmeler söz konusu olduğu halde maaş ödemeleri her yıl devlet bütçesinde yeni baştan görüşülmekteydi. Ve bütçe karara bağlanmadan önce maaş ödemesi yapılamıyordu. Her yıl bu yüzden haftalar süren gecikmeler ortaya çıkmaktaydı."⁹¹

Sözleşmeler Prof. Malche'in yardımıyla Cenevre büyük elçisi Hüseyin Cemal Bey tarafından paraf edilmiştir. Bazı profesörler, anlaşma paraf edilmeden önce İstanbul'a gelip, çalışma yapacakları yerleri gezmişler, Türk Hükümeti onlara bu işlerinde büyük kolaylıklar göstermiştir.

91-Ernst E.Hirsch,Hâtıralarım, Ank, 1985,Türkiye İş.Bank.Vakfı Yayını, s.221-222.

Profesörlerin Gelişi:

Schwartz, 1933 yılı Ekiminin sonunda gemi ile İstanbul'a gelerek Cumhuriyetin 10. kuruluş yıldönümünün görkemli şenliklerinde bulunmuştur. Diğer meslektaşlarının da hemen hepsi İstanbul'a gelmiştir. Kasım ayı başında, yeni Üniversitenin ilk öğretim yılına başladığı sıra , genç bir İnkılâp Tarihi Profesörü olan Hikmet Bayur Milli Eğitim Bakanı olmuştur. Açılış konuşmasını bizzat yapan bakan; merkez binada; büyük dershanede, ülkenin bu değerli bilim yuvasının yeni gelişmesi üzerine konuşmuştur.⁹²

Milli Eğitim Bakanının bu nutku, Cumhuriyetin Üniversiteye ne büyük bir ümit bağlamış olduğunu gösterir:

"Şereflemlerle, ilmî zaferlerle, şanlı keşiflerle dolu olacağına kat'iyetle emin olduğum, istikbalî parlak bir yol üzerinde bugün ilk adımı atıyoruz..."

Üniversite için hükümet, hiçbir fedakârlıktan çekinmemiştir. Dünyanın en büyük âlimlerinden istifade çaresini bulmuştur. En yeni ve mükemmel tedris vasıtalarını ismarlamıştır. Memleketin en değerli unsurlarını bu işin başına geçirmiştir...Devlet, varidatının her sene yüzde birine yakın bir meblâğını büyük müesseseye tahsis eylemiştir. En müterakki ziraat, en mükemmel sarniat en derin ilim bizde idi. Koyu bir taassup, korkunç bir irtica, ruh ve fikri; herşeyi ezdi, yıktı, kavurdu...

Göz kamaştırıcı mazimiz, bize istikbal için her türlü ümitleri besleme hakkını verir. Türk gençliğince herkesin, her mille-

92-Horst Widmann, Atatürk Üniversite Reformu Çev: A.Kazancıgil, S.Bozkurt, Cer.Tıp.Fak.Yay.İst.1981, s.46-47.

tin seviyesine erişmek ve onu geçmek, tabii görülmelidir."⁹³

Alman Hukuk Profesörü Ernst Hirsche ise anılarında o günü ve bir "konuk hoca" olarak Türkiye'de daha sonra yaşadıkları ile ilgili düşüncelerini şöyle anlatmaktadır:

"18 Kasım 1933 tarihinde üniversite binasının büyük avlusunda törenle selâmlanan ve teker teker kamuya tanıtılan otuz kadar yabancı, çoğunluğu da Alman olan profesörler "status qua ante" ye geri dönebilmek için bütün imkânlarla mücadele edilmesi ve zararsız kılınması gereken bir sosyal gurubun çekirdeğini oluşturmaktaydı. Öte yandan ise hükümet, hedefine bu yabancı profesörler olmaksızın erişemeyeceğini biliyordu. Batı örneğine uygun biçimde yeni kürsüler kurmanın yeterli olmadığını, esas olanın, yeni bir ruh yaratacak profesörler bulmak olduğunu her fırsatta vurgulayan Profesör Malche'ın, bu görüşünün doğruluğundan herkes emindi. Ve, tarihin bir cilvesi sonucu, yeni kurulan kürsülere profesörler de bulunmuştu işte. Ne var ki, bu profesörlere karşı, kamuoyunda, özellikle basında sürdürülen, ayrıca üniversite içinde de Üniversiteye Darülfünundan devredilen bazı Türk Profesörleri tarafından kışkırtılan bir savaş açılmıştı. Bunun sonucunda, ilk sömestre sonunda tüm girişim neredeyse başarısızlıkla sonuçlanacaktı. Bizler, basında çıkan hucümlardan kişisel olarak alınıyorduk; oysa biz aslında, sadece eşeğin sırtındaki çuvallardık. Esas hedef dövülen eşekti, yani hükümet. Gerçekte sözkonusu olan, yetersiz, hattâ nâmevcut bir temel üzerinde, modern bir üniversite kurmaya çalışıldığında ortaya çıkması kaçınılmaz olan büyüme

93-Cemil Bilsel, İstanbul Üniversitesi Tarihi, İst.Üniversitesi Yay.No:182, İst.1943, s.39.

sancılarıydı. Profesör Malche, 1932'de hazırladığı etraflı raporda bu durumun son derece derinlemesine üzerinde durmuş ve konuya uygun öneriler getirmişti. Gerekli olan, bu önlemleri usulüne uygun bir biçimde birbirine bağlamak için bir takvim hazırlamak ve sabırla, adım adım gerçekleştirmekti. Ancak böyle bir mantalite, Türk düşünce tarzına o gün uymadığı gibi, bugün de uymaz. Bir Türk atasözü "İşe Türk gibi başla, Alman gibi sürdür, İngiliz gibi sebat et" der. Türkiye'de herşeye coşkuyla başlanır, ama çok geçmeden gevşer ve işler baştan tahayyül edildiği gibi gitmedi diye de, dehşetli düş kırıklığına uğranır. Bu nedenle, psikolojik açıdan bakıldığında, yabancı profesörlerin davranışlarına yönelen eleştirilerin yıllarca dinmek bilmemesine ve hepsinin kollektif olarak, sözleşme şartlarına uymamak, özellikle de genç Türk bilim adamlarını eğitip geliştirmemekle, ders kitabı ya da başka bilimsel yazılar yayımlamamak, Türkçe'yi öğrenmemek ve derslerini hâlâ çevirmenler aracılığıyla vermekle suçlanmalarına, hayret etmemek gerekir. Bütün bu hücumlarda, özellikle de tıp mensuplarına yönelenlerde, çekememezlik ve kıskançlığın esas rolü oynamasına da şaşmamak gerek. Çünkü yabancı profesörler, öğretim kadrosunun Türk üyelerinin maaşlarına oranla, çok yüksek bir maaş almaktaydılar; buna karşılık, onlardan farklı olarak, akademik faaliyetlerinin dışında hiçbir iş yapamıyorlardı. Bu akademik faaliyet içinde, gerçi başka bir hekim tarafından bir teşhis için konsültasyona çağırılmak da vardı, ne var ki, özellikle Türkler, bazı Alman tıp profesörlerini su katılmamış sihirbaz olarak görüyorlar ve hastalar kendi Türk hekimlerini, şu ya da bu Alman tıp profesörünü konsültasyona çağırmaya adeta zorluyorlardı. Öte yandan da milletvekilleri, bakanlar ve öteki yüksek şahsiyetler, ciddi

durumlarda artık Viyana'ya, Zürih'e ya da Münih'e gitmek zorunda olmadıkları, oldukları yerde, hemen ellerinin altında bir yabancı uzman bulup, kendilerini tedavi ettirebildikleri için memnundular.

Bunun sonucunda bazı profesörler, isteyerek ya da istemeyerek, tüm gurubun eleştirilmesine sebep olmaktaydılar. Oysa gerçekte homojen olmayan grupta birlik de yoktu. Zaten, içimizden herbiri kendi burnunun doğrultusuna gitmese, kendi çalışma alanını ve kişisel çıkarlarını kıskançlıkla kollamasa ve Alman meslek, daşlarına karşı "meslekdaş hoşlanmadığınız kimselere verilen addır" duygusunu beslemese idi, bize sahiden Alman profesör denebilir miydi?

İşte bu "Yabancı profesörler", "Yabancı" ve başlangıçta entegre olmayan ve aradan geçen zamanla da anlaşıldığı gibi, entegre olması mümkün olmayan küçük bir azınlık oluşturdular. Bu küçük azınlık, bir yandan etnik ve dinsel bakımlardan halk kitlesinden ayrıldığı gibi, iş sözleşmeleri bakımından da Türk meslekdaşlarından ayrılıyor, ayrıca dilini, âdet ve göreneklerini koruyarak, topluma uymayı hem reddediyor, hem de bunu istese bile başaramıyordu. Bütün bu nedenlerden ötürü de Türk kamuoyuna itici geliyordu. Bizler, "yabancı profesörler" dik ve halkın çoğunluğu için, içimizden bazılarına-bu arada bana da-on yıllık faaliyet süresinden sonra Türk vatandaşlığı verildiği halde, gene "yabancı profesör" olarak kaldık."⁹⁴

94-Ernst E.Hirsch, Hâtıralarım, Türkiye İş Bankası Vakfı Yay. Ankara 1985, s.245-247.

ALTINCI BÖLÜM
YENİ İSTANBUL ÜNİVERSİTESİNİN BAŞLANGICI

1- YASALAR VE DÜZENLEYİCİ ESASLAR

31 Mayıs 1933'te yayınlanan "Üniversite Teşkilât Kanunu" 2. maddesinde, Milli Eğitim Bakanlığının, en geç 1 Nisan 1934 tarihine kadar, yeni İstanbul Üniversitesinin kuruluşu hakkında bir kanun tasarısı hazırlayıp, Büyük Millet Meclisine sunmasını öngörmekteydi.

İlgili ön hazırlıklardan sonra 29.5.1934'te "Üniversite Teşkilât Kanunu" haline getirilen bu yasa özellikle Üniversitenin dört ayrı fakülteye bölünmesini öngörmekte ve öğretim kadrosunun ücretlerini düzenlemekteydi.(EK-7)

Daha sonraki aşamada bir başka önemli olay da 11.10.1934'te "İstanbul Üniversitesi Talimatnamesi'nin kabulüdür.(EK-8). 63 maddeden oluşan bu talimatnamede Üniversite'nin kurumları şöyle sıralanmıştır:

- 1- Rektör
- 2- Üniversite divanı (Rektör, Dekanlar, Üniversite Sekreterinden oluşur)
- 3- Üniversite kurulu
- 4- Dört fakültenin dekanları
- 5- Fakülte kurulu
- 6- Üniversitenin öğretim kadrosu şunlardan oluşmaktadır:
Ordinaryüsler, Profesörler, Doçentler
- 7- Öğrenciler

Her bir organ için aşağıdaki noktalar dikkat çekmektedir:

1- Rektörün-Fransız sistemine benzer tarzda-Milli Eğitim Bakanlığına kuvvetle bağlı oluşu ilginçtir. Her sömestre sonunda Rektör, Bakanlığa ayrıntılı bir rapor sunmakla yükümlüydü. Sömestre süresince en fazla 2 hafta süreyle-gezi gibi bir nedenle-yerine bir dekanı temsilci olarak bırakabilirdi.(Madde.9).

Üniversite divanı her çarşamba rektörün başkanlığında toplanacaktı (Madde.13).

Dekanların görevlendirilmesi işini de Eğitim Bakanlığı belirleyecekti (Madde.25). Dekanlar ders zamanlarında ve genel hizmet saatlerinde fakültede bulunmakla yükümlüydüler (Madde.26). Onlar sömestre sonunda rektörlüğe rapor sunmak zorundaydılar. Onlar içinde yerine temsilci bırakmak durumunda rektör ile aynı kurallar geçerliydi.(Madde 28 ve 30). Öğretim üyeleri ile ilgili olarak, ordinaryüslerin profesörler arasından seçilmesi kural olarak alınmıştı (Madde.39). En az 7 doçentlik yılından sonra profesör olunabiliyordu. Asistanlar "Öğretim üyelerinin yardımcıları" olarak niteleniyordu (Madde.51). Bunlar iki guruptan oluşmaktaydı: Başasistanlar ve asistanlar. Bütün öğretim görevlileri için, avukatlık, muayenehane hekimliği, gazetecilik faaliyetleri gibi işlerin yanısıra üniversitedeki öğretim görevini sürdürme şeklindeki o güne kadar süregelen geleneği yıkan 45. maddenin önemli hükmü geçerliydi.

Öğrenciler için 54. madde ile Üniversitenin Yabancı Diller Okulu'na devam etme zorunluluğu konulmuştu.⁹⁵

1933/34'te kabul olunan ve sonraki yıllarda tamamlanan İstanbul Üniversitesi'nin bu teşkilât ve yönetim kanununun yerini, 1946 yılında "Üniversiteler Kanunu" almıştır.

2- ENSTİTÜLERİN KURULUŞU

Enstitü yönetmeliği bütün fakültelerde uygulanmıştır. Yine de başlangıçta, 1933'te görev yapan pek az enstitü vardı. Birçoğu ancak daha sonraki yıllarda ve genellikle büyük gayretler sonunda kurulmuş ve geliştirilmiştir.

1943 yılına kadar ayrı ayrı fakültelerde açılan enstitüler şunlardır:⁹⁶

Tıp Fakültesi: (14 Enstitü)

- 1- Anatomi Enstitüsü
- 2- Histoloji Enstitüsü
- 3- Embriyoloji Enstitüsü
- 4- Fizyoloji Enstitüsü
- 5- Hijyen Enstitüsü
- 6- Mikrobiyoloji-Parazitoloji Enstitüsü
- 7- Farmakodinami Enstitüsü
- 8- Kanser Araştırma Enstitüsü
- 9- Psikoloji Enstitüsü
- 10- Patolojik Anatomi Enstitüsü

96-Cemil Bilsel, İstanbul Üniversitesi Tarihi, İst.ÜN.Yayıncı,
No:182, İst.1943, s.43.

- 11- Tıp Tarihi Enstitüsü
- 12- Fizik Tedavi Enstitüsü
- 13- Genel Patoloji Enstitüsü
- 14- Adli Tıp Enstitüsü

Fen Fakültesi : (14 Enstitü)

- 1- Matematik
- 2- Genel Fizik
- 3- Denel Fizik
- 4- Genel Kimya
- 5- Uygulamalı Kimya
- 6- Mikrokimya
- 7- Galenik Kimya
- 8- Fizikî Kimya
- 9- Jeoloji
- 10- Zooloji
- 11- Genel Botanik
- 12- Genetik (Botanik)
- 13- Astronomi
- 14- II.Kimya Enstitüsü (Yan dallar öğrencileri için)

Edebiyat Fakültesi: (12 Enstitü)

- 1- Felsefe
- 2- Tarih
- 3- Coğrafya
- 4- Arkeoloji
- 5- Türkoloji
- 6- İngiliz Filolojisi

- 7- Alman Filolojisi
- 8- Roman Dilleri
- 9- Şark Dilleri
- 10- Klâsik Filoloji
- 11- Pedagoji ve Psikoloji
- 12- Asya Dilleri

Hukuk Fakültesi: (5 Enstitü)

- 1- Medeni Hukuk Enstitüsü
- 2- Kriminoloji Enstitüsü
- 3- Amme Hukuku Enstitüsü
- 4- Devletler Hukuku Enstitüsü
- 5- İktisat ve Sosyoloji Enstitüsü

İktisat Fakültesi, 1936 yılına kadar Hukuk Fakültesinin kapsamında çalışmıştır. Başlangıçta enstitü yöntemi ile görev yapmayan bu iki fakültede sonradan seminerler şeklinde bir düzenleme yapılmıştır.⁹⁷

İstanbul Üniversitesinin yeniden kuruluşundan on yıl sonra, yani 1943'de toplam enstitü sayısı 45'dir. Kudretli ve çalışkan insanların yönetimindeki bu enstitülerin kuruluş ve idareleri de batıdaki örneklerine benzetilmiştir.⁹⁸

Tıp Fakültesinin enstitü ve klinik direktörlerinin Fen Fakültesi ve 1936'da kurulan İktisat Fakültesi enstitü direktörle-

97-Cemil Bilsel, İstanbul Üniversitesi Tarihi, İst.Üni.Yayını, No:182, İst.1943, s.44.

98-Cemil Bilsel, a.g.e., s.44

rinin çoğu Alman mültecilerinden oluşan yabancı hocalardı. Bunların Edebiyat ve Hukuk Fakültelerine olan katkıları ise diğerlerine oranla sınırlı olmuştur.⁹⁹

3- YENİ ÜNİVERSİTENİN REKTÖR, ÖĞRETİM ÜYELERİ, ÖĞRENCİLERİ VE YEREL DURUMU

İstanbul Üniversitesinin ilk rektörü Tıp Fakültesinden Neşet Ömer (İrdelp) idi. Fakat o, yalnızca bir sömestre bu görevde kalmış ve yerine 1934 yaz sömestresinden itibaren, İstanbul Üniversitesini uzun yıllar başarıyla yöneten Hukukçu Cemil Bilsel geçmiştir.¹⁰⁰

İlk dekanlar şunlardır: Edebiyat Fakültesi Dekanı: Mehmet Fuad Köprülü, Fen Fakültesi Dekanı: Kerim Erim, Hukuk Fakültesi Dekanı: Tahir Taner, Tıp Fakültesi Dekanı: Tefik Sağlam.

Ayrıca Eczacılık, Diş Hekimliği okulları ve İslâm Dinleri Enstitüsü müdürleri olarak Muallim Akif, Kâzım Esat ve Prof İzmirli İsmail Hakkı beyler seçilmişlerdir.¹⁰¹

İstanbul Üniversitesinin yeniden düzenlenmesinde en güç

99-Horst Widmann, Atatürk Üniversite Reformu, Çev:A.Kazancıgil, S. Bozkurt, İst.Ün.Cer.Tıp.Fak.Yay.,İst.1981, s.53.

100-Horst Widmann, a.g.e., s.53.

101-Ali Rıza Berkem, "Yeni İstanbul Üniversitesi 50 Yaşında", Kimya ve Sanayi, XXVII (134-136) 21-34 (1983)

sorunlardan biri de Öğretim Üyelerinin seçimi olmuştur. Malche, toplam olarak 200 profesör ve asistandan oluşan bir öğretim görevlisi kadrosu önermişti. (88 Ordinaryüs, 36 Profesör ve doçent, 72 asistan, toplam 196 öğretim görevlisi).

Yabancı öğretim üyeleriyle birlikte Akademik kademelerden geçmiş toplam sayı 180 idi. Bunlara 142 asistan ve bilimsel yardımcı elemanlar eklenmiş, böylece 1933/34'teki öğretim kadrosu 85'i yabancı olmak üzere 323 kişiyi bulmuştur.¹⁰²

Birinci ders yılı olan 1933/34'te öğrenci sayısı 3417 idi. 1943'e kadar bu sayı 10178'e ulaşarak üç katına çıkmış ve bunun yaklaşık yarısı kadınlardan oluşmuştur.

Öğrencilerin 1933 yılında Fakültelere göre dağılımı ise şöyledir:¹⁰³

	<u>Erkek</u>	<u>Kız</u>	<u>Toplam</u>
a- Edebiyat Fakültesi	122	167	289
b- Fen Fakültesi	760	227	986
c- Hukuk Fakültesi	1082	196	1278
d- Tıp Fakültesi	849	35	884
<u>Toplam</u>	<u>2813</u>	<u>624</u>	<u>3437</u>

Kuruluşunun ilk yıllarında, İstanbul Üniversitesinin öğrencileri hakkındaki düşüncelerini Hukuk profesörü Cemil Bilsel şöyle açıklar: "Bütün Üniversite talebesinin yalnız çalışması ile

102-Horst Widmann, Atatürk Üniversitesi Reformu, Çev: A. Kazancıgil, S. Bozkurt, İst. Ün. Cer. Tıp. Fak. Yay., İst. 1981, s. 53-54.

103-Horst Widmann, a. g. e., s. 54.

değil, karakteri ile de övünürüz. Millî Şefimiz, Üniversiteyi ilk şereflendirdikleri ve bütün memlekete buradan hitap ettikleri gün "Kız ve erkek üniversiteli arkadaşlarımız, çalışkanlıkta, idealde, ahlâk ve karakterde, Türkiye'nin sağlam istikbaline en inandırıcı delil olmak mevkiindedirler" demişlerdi. Üniversite talebesinin hepsi Millî Şef'in bu deyişini canevlerinde duymuşlardır. Hepsi bunları gerçekleştirme azmindedirler".¹⁰⁴

Yeni İstanbul Üniversitesi, eski şehir merkezindeki Beyazıt meydanı etrafında yoğunlaşmaktaydı. Üniversitenin merkezi olarak, eski Savunma Bakanlığının Beyazıt Meydanı ile Süleymaniye Camii arasında büyük bir alana yayılmış olan binaları hizmet etmekteydi. Orada rektörlük ve İstanbul Üniversitesinin yönetim binası ile Hukuk ve 1936'da ondan ayrılan İktisat Fakülteleri bulunmaktaydı. Tıp Fakültesinin dekanlık ve kütüphanesi ile, bazı tıp enstitüleri (Fizyoloji, Biyokimya, Bakterioloji, Hijyen, Farmakoloji, Tıp Tarihi Enstitüleri)nin de bulunduğu bu bahçede daha sonra Astronomi bölümü de kurulmuştur.

Fen Fakültesi ise değişik yerlere dağılmıştı. Matematik, Fizik ve Kimya enstitüleri Beyazıt meydanının ve Ayasofya'nın yakınındaki binalardaydı. Merkezi-aynı zamanda Edebiyat Fakültesinin yeri-'Zeynep Kâmil Hanım Konağı' idi ve üniversitenin en büyük konferans salonu olarak, etrafı duvarlarla çevrilmiş, atlara özgü bir ahır kullanılmaktaydı.¹⁰⁵ Eski Darülfünunun da merkezi olan bu konak, 28.2.1942'de bütün değerli techizatı, laboratuvarları ve kütüphaneleriyle tamamen yanmıştır.

104-Cemil Bilsel,İstanbul Üniversitesi Tarihi,İst.ÜN.Yay.No:182
İst.1943,s.47.

105-Horst Widmann,Atatürk Üniversite Reformu,Çev:A.Kazancıgil,
S.Bozkurt,İst.ÜN.Cer.Pa.Tıp.Fak.Yay.,İst.1981,s.54-55.

Daha sonra İsmet İnönü'nün isteği üzerine aynı yerde yapılan büyük yeni üniversite binası bugün Edebiyat ve Fen Fakülteleri olarak bilinen binalardır. Ayrıca Süleymaniye Camii yakınında iki Botanik Enstitüsü ile bir Zooloji Enstitüsünü kapsayan Biyoloji Enstitüsü de kurulmuştur.

Tıp Fakültesi için ayrılan diğer binalar ise şunlardır: Beyazıt meydanındaki Savunma Bakanlığının eski nöbetçi binası, içerdiği dört ayrı bölümle (Normal Anatomi, Patolojik Anatomi, Genel ve Deneysel Anatomi, Histoloji ve Embriyoloji) 'Morfoloji Enstitüsü' olarak, bir başka askerî bina olan Diş Hekimliği Enstitüsü, yine Beyazıt meydanının yakınında onarılan harap bir bina da 'Radyoloji Enstitüsü' olarak kurulmuştur. Dördü eski İstanbul'un şehir merkezinde yer alan, altı hastahane ise üniversite klinikleri haline getirilmiştir. Bunlar: Guraba, Çapa, Haseki, Cerrahpaşa, Şişli ve Bakırköy hastahaneleridir.

Cemil Bilsel'in rektör olarak görevlendirilmesinden sonra, Türk Hükümeti, yeni binaların yapımını, eski olanların ise onarımını kuvvetle desteklemiştir.¹⁰⁶

Üniversite reformundan sonraki yıllarda, İstanbul Üniversitesinin rektörlüğüne getirilen Hukuk profesörü Cemil Bilsel, Üniversite hocalarında bulunması gereken ve onları saygın kılacak nitelikleri bir yazısında şöyle anlatmaktadır:

"Üniversite hocaları yalnız üniversite hocasıdır. İlimde büyük olma, idarede ve siyasette büyük olmadan güçtür. İdareci

106-Horst Widmann, Atatürk Üniversite Reformu, Çev: A.Kazancıgil, S.Bozkurt, İst.Ün.Cer.Tıp.Fak.Yay., İst.1981, s.55.

imara ait bir eserle, asker zaferle, millet vekili nutuklar ve jestlerle parlayabilir. Bir ilim adamının büyüklüğü ilimde ya bir keşif ile, ya yenilik gösteren bir kitapla olabilir.

Büyüklik ölçüsü muhite ve zamana göre değişmiştir. O gün yüksek bilgi sayılan şey, bugün bayağı bilgi derecesine inmiştir. Memleketin düzeyi yücelmiştir. Bugünkü düzeyin üstüne çok belirmiş olarak çıkmak daha güçtür.

Eski hocaların şöhreti, ilimleriyle beraber yüksek resmî durumlarından da geliyordu. Şöhretlerinde bunun nisbetini kestirmek güçtür. Fakat derslerinin ve eserlerinin-eserleri varsa-düzeyi bugünkünden her halde üstün değildir.

Çok şükür ki günün ve yarının memleket şöhreti artık yalnız resmî yüksek duruma dayanmıyor; ilimde, idarede, güzel sanatlarda, teşebbüs ve iş sahasında olağanüstü başarıdan geliyor.

Profesörlük meslek değildi. Bütün hocalarımız tedris işini bir ilâve olarak almışlardı. Orta öğretimde olduğu gibi, yüksek öğretimde de, öğretmenin bir ihtisas işi olduğu fikri yayılmamıştı. Talebe de tümüyle dairelere kâtip ve memur olarak devam edenlerdendi.

Hoca yalnız hoca, talebe de yalnız talebe olmadıkça ilim hayatı başlamaz. Zaten mektep bir yüksek ihtisas mektebi idi. Darülfünunun bir şubesi olma, sözde kalan bir şeydi.

Üniversite profesörlüğü, memleketin en yüksek ilim payesidir. Ona belli yollarla varılır. Üniversiteye asistan olmak için de, doçent ve profesör olmak için bugün kesin olarak tesbit edilmiş belli hükümler vardır.

İlmî muhtariyet, büyük ilim müesseselerinin ayrılmaz şartıdır. Tedris heyetinin tayin usulü de bu muhtariyetin teminatıdır. Üniversite profesörü bütün otoritesini ilminden, istiklâlin-den ve memleketin yüksek menfaatleri endişesinden alır.

Profesörlerin istenildiği gibi değiştirildiği, derslerin ve yazıların kontrol edildiği ve bir orta mektep gibi idare edildiği yerde, ilim de üniversite de kurulamaz"¹⁰⁷

Ülkemizde başlangıcını 1863 tarihine dayandırdığımız Darülfünunların hukukî durumunu, kuruma bilimsel ve düşünsel özgürlük tanıyan 1922 kanunu ile, akademik özgürlüğünü dokunulmaz kılan ve onu tüzel kişilik olarak gösteren 1924 kanunları belirlemiştir. Her iki kanun, Üniversitenin bağımsızlığı yolunda atılmış önemli adımlar olarak değer taşır.

Hükümetin isteği üzerine, 1933 yılında, üniversitemiz konusunda hazırladığı raporunun 2. bölümünde Malche, eski üniversitenin bugünkü durumunun eleştirili incelemesini verirken, ders ve sınav sistemi ile uygulamalardaki aksaklık ve eksiklikleri tarafsız bir gözlemlerle ortaya koymuştur.

Yapılan bu çalışmanın ekler bölümünde ise; 1918-1919, 1921-1922, 1922-1923, 1923-1924, 1931-1932, 1932-1933 yıllarında İstanbul Darülfünunu tarafından "Talebe Rehber"leri adı altında bastırılan küçük kitaplar incelenerek kurumun o yıllarda ki yönetim ve eğitim biçimi konusunda kısa bilgiler verilmiştir.

107-Cemil Bilsel, "Öğrenirken ve Öğretirken Beraber", İstanbul Hukuk Fakültesi Profesör ve Doçentleri Tarafından Ebû'lulâ Mardin'e ARMAĞAN- Kenan Mat., İst.1944, s.98-199.

SONUÇ

Üniversite reformunu yöneten bir kişi olarak, dönemin Milli Eğitim Bakanı Dr.Reşit Galip, yeni üniversitenin açıldığı gün yaptığı heyecan dolu konuşmada, bu reformun hangi nedenler yüzünden bir zorunluluk haline dönüştüğünü şu sözlerle açıklar:

"...Dünya, uzaktan bakanların gözlerini karartacak süratle ileri gidiyor. Biz, bir çıkmaz içinde yarı boşuna çabalayan bir irfan cihazı ile daha yüz asır, ileri gidenlere yetişemeyiz. Geri kalanlar, hayat haklarını günden güne kaybetmeye mahkûm olanlardır. Yalnız ders okutan, ilmî-fennî araştırmalara ve çalışmalara hiç denecek derecede yer veren bir Darülfünun ile hiç bir zaman Türklerin öz malı bir ilim yaratılamaz. Ve Türk milleti yabancılara ait ilmî telâkkilerin haraçgüzârı olmaktan kurtarılamaz. Memleket için her alanda ilmî incelemeler merkezi olarak; öğrenciyi türlü ilimlere ait metotlarla şahsi araştırmalara yöneltecek, şevk ve heyecan dolu bir fikri hayat içinde yaşatacak yeni bir irfan yapısı kurmanın kesin lüzum ve ihtiyaç olduğunda hiç şüphe edilemez ki Darülfünun, bütün sayın öğretim kurulu ile bu konuda mutâbık ve müttefikdir..."¹⁰⁸

Bugün, çağdaş üniversitenin iki temel görevi vardır. Bunlardan birincisi, genel eğitime ve öğretime hizmette bulunmaktır. Bu özelliği ile üniversite, bir okuldur.

108-Necdet Öklem, Atatürk Döneminde Üniversite Reformu, Ege Ün. Rektörlük Yay., Bornova 1973, s.53-54.

Bu okulun varlık nedeni olan eğitim, bir deyişle yürürlükteki değerlerin, bilgilerin ve hünelerinin yetişen kuşaklara iletilmesi, kazandırılması; bir başka deyişle kişileri, belli kurallarla düzene sokulan topluma uyacak yolda yetiştirme işidir.

Toplum ve ülke olarak ilerlemenin, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmanın başlıca yolu, yöntemi eğitimin geliştirilmesinden ve çağdaşlaşmasından geçmektedir.

Siyasal düzenleri, sistemleri ne olursa olsun her ülkenin üniversitesi bu temel görüşler doğrultusunda hizmet sunmaya çalışır.

Üniversitenin ikinci görevi ise bilim yapmaktır. Bu yanıyları üniversite, kutsal bir yerdir. Çünkü gerçek olanı araştırma ve doğruya ulaşma büyük bir görevdir. İşte üniversiteye asıl önemli niteliğini kazandıran da bu özelliktir.

Bu görevi tam anlamıyla yerine getirebilmesi ise onun büyük ölçüde, bilimsel çalışmalar ve yönetim konularında tam bir özgürlük ortamı içinde bulunmasına bağlıdır. Tek bir düşüncenin veya öğretinin dar kalıpları içinde sıkışmadan, bütün ekonomik, siyasal ve sosyal düşüncelerin özgürce incelenip, tartışılabilirdiği özerk ortamı yaratmak, bir anlamda nitelikli üniversitelerin en belirgin özelliğidir.

Türkçe Sözlük'te tanımı "Bir topluluğun, bir kuruluşun ayrı bir yasaya bağlı olmak kendi kendini yönetme hakkı, otonomi"¹⁰⁹ olarak yapılan "özerklik" kavramı ile Darülfünun, gerçek anlamda ilk kez 11 Ekim 1919 tarihli Nizamnâme aracılığıyla tanışmıştır.

109-Türkçe Sözlük, Cilt 2, s.1148, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ank.1988.

Böylece Cumhuriyet dönemi, özerk bir Darülfünun devralmış, onun tüzel kişilik kazanması ve adının "İstanbul Darülfünunu" olarak değiştirilmesi ise 24 Nisan 1924 tarihli bir başka yasa ile gerçekleşmiştir.

1933 reformundan sonra yayımlanan 2467 sayılı bir başka yasa ile de tüzel kişiliği ve özerkliği olmayan, yöneticileri atama ile getirilen İstanbul Üniversitesi kurulmuştur.

Üniversitede özerk yönetime geçiş, ülkemizde II.Dünya Savaşı sonrasında başlayan demokratikleşme sürecinin bir yönünü oluşturur.

Reform yapıldıktan on üç yıl sonra,13 Haziran 1946 tarihinde kabul edilen "Üniversiteler Yasası" ile tek üniversite sisteminden, çok üniversite sistemine geçiş sağlanmıştır. Türk yüksek öğretim tarihinde önemli bir aşama olan bu yasanın, en karakteristik özelliği ise, üniversite ve fakültelere tanıdığı geniş kapsamlı özerkliktir. Yasa, aynı zamanda parlamenter demokrasiye geçiş doğrultusunda atılmış önemli bir adım sayılabileceği gibi merkeziyetçilikten de bilinçli olarak uzaklaşma olanağı sağlamıştır.¹¹⁰

İşte, ülkemizde gerçek anlamda özerk ve özgür üniversite, yukarıda sözü edilen yasa ile doğmuş, 1961 Anayasası ile daha da güçlendirilerek bu konuda büyük bir aşama yapmıştır. Bu da doğal olarak, daha sonraki yıllarda üniversitenin, Türk toplumunun çağdaşlaşması ve bilimsel gelişmeye katkıları bakımından son derece etkili bir rol oynamıştır. Çünkü üniversite özerkliği, toplumun

110-Hirsch E.Ernst,Hâtıralarım, İş Bankası Vakfı Yay. Ank. 1985, s.419.

henüz yabancı olduğu bazı yeni düşüncelerin tartışılabilmesi, böylece hem düşünce özgürlüğünün işlerlik kazanabilmesi için hoşgörü ortamının gelişmesi, hem de toplumun katı, dogmatik, tek yanlı görüşler içinde donup, çağının gerisinde kalmaması için bir zorunluluktur.

Bugün hâlâ Atatürk'ün düşünce ve yaklaşımlarının yol gösterici, çevresinde birlik ve dayanışma sağlayıcı değerinin bulunması, her alanda olduğu gibi eğitim alanında da içeriğiyle, örgütlenişiyle, kapsamıyla, gelişmiş bir demokratik toplum olmanın tüm toplum gereklerine uygun nitelikte oluşundan kaynaklanmaktadır.¹¹¹

Bundan elli yedi yıl önce gerçekleştirilen üniversite reformu ile; bir yandan Atatürk devrimlerinin çağdaş, demokratik bir ulusal toplum kurucu ve geliştirici atılımlarına özgün katkıları getirecek, bir yandan da bilimsel düşünceyi ülke düzeyinde yaygınlaştıracak yüksek bilim ve öğretim kurumlarını yaratmak amaçlanmıştır.

Atatürk'ün eğitim, bilim ve eğitim kurumlarımız konusundaki düşünce ve yaklaşımlarının yol gösterici ışığı doğrultusunda sonuç olarak diyebiliriz ki; yüksek öğretim kurumlarımızı ülkemizin gereksinimlerine, bilimsel ve teknik gelişmelere kolayca ayak uyduracak çağdaş ve dinamik bir yönetime kavuşturmak, yüksek öğretim işlev ve işleyişine ilişkin çalışmalarda sağlıklı politikalar üretebilmek temel sorunlarımızdandır.

Çağdaş üniversite; öğrenci kaynakları, yönetim biçimleri açısından yaratıcı, özgür ve bilimsel düşüncenin egemenliğini sağlayıcı özelliklere dönük ve tam bir özerkliğe sahip olmalıdır.

111-Özer Ozankaya, Toplumbilim, 1986, Ankara, s.350.

EK-1 DARÜLFÜNUN-U ŞAHANE NİZAMMAMESİ

(Es Seyid Mehmed Tahir Ef. İst.1318)(1902)

Darülfünun-u Şahane Nizamnâmesine göre, Darülfünun-u Şâhânenin üç şubesi vardır. Bunlar, Ulûm-u âliye-i diniye, Ulûm-u ri-yaziye ve Edebiyat şubeleridir.

Nizamnâmenin ikinci maddesine göre, "elyevm mevcut olan Mekteb-i Hukuk ve Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şâhâne, Darülfünunun şubâtından" sayılmışlardır. Lâkin iradeleri ayrı bırakılmıştır.

Darülfünun-u Şâhane Nizamnâmesi'nin 26 nci maddesine göre, Maarif Nizamnâmesinde Darülfünuna dair münderic olan mevadın ahkâmı işbu nizamname ile kaldırılmıştır.

Bu nizamnamenin bir başka hükmüne göre, her yıl Ulûm-u âliye ve dîniye şubesine 30 ar, Ulûm-u riyâziye ile Edebiyat şubelerine ise 25 er talebe alınacaktır.

Nizamnâmenin 12 nci maddesine göre, Darülfünun müdürü (rektör), Maarif Nezaretinin yarısı üzerine, hükümdârın iradesi ile tayin olunacaktır.

Bu nizamnamenin tümü 27 madde olup, toplam 12 sahifedir.

EK-2 "İSTANBUL DARÜLFÜNUNUN ŞAHSİYET-İ HÜKMİYESİ HAKKINDA KANUN"

İstanbul Darülfünununa 21 Nisan 1924 tarihinde ve 493 sayılı kanunla tüzel kişilik verilmiştir. Bu kanuna göre:

Madde 1- İstanbul Darülfünunu ve onu oluşturan Tıp, Hukuk, Edebiyat, İlahiyat ve Fen medreselerinden her biri taşınabilir ve taşınamazlarının tasarrufuna ve bağış kabulü ile devair ve mehakimde huzur ve mürafaaya ve istikraz ve mümasili ukût hariç olmak üzere her nevi mukâvelat akdine ve sarfiyat icrasına mezun, şahsiyet-i hükmiyeyi haiz bir müessesedir.

Madde 2- İstanbul Darülfünunu mülhak bir bütçe ile idare olunur. Bu bütçede Darülfünunun ve her medresenin varidat ve masarifi ayrı ayrı fasıllarda gösterilir. Fasıldan fazla nakli muhasasat için kanunu mahsus istihsal ve aynı faslın mevaddı beyninde nakti tahsisat Maarif Vekilinin tasdiki ile icra olunur.

Madde 3- İstanbul Darülfünunu ve medreselerin varidatı:

- 1- Muvazene-i umumiyyeden verilen tahsisat,
- 2- Darülfünun ve medreselerce kavanin ve nizamat-ı mahsusasına tevfikân istifâ olunacak her nevi ücret ve harçlardan,
- 3- Neşredilen eser ve bilimsel makalelerin gelirinden,
- 4- Darülfünun ve medreselerin taşınabilir ve taşınmaz varidatından,
- 5- Vekâletnamelerden alınan Mekteb-i Hukuk ianesinden,
- 6- Maarif umuruna meşrut varidatına mukabil mazbut evkaf-tan tefrik edilecek hisse ile vakfiye ve taammüllerinde

tedris ve müşabihi cihetlere mahsus varidatı olan emanet ve mülhak evkafın hasılat-ı safiyesinin yüzde muayyen bir miktarından,

7- Teberruat ve emsali varidattan ibarettir.

Madde 4- Üçüncü maddenin 2, 3, 5 inci fıkralarında gösterilen varidat ait oldukları medreselere mahsustur. Bu kısım varidatin suret-i sarfı her medrese meclisi müderrisini tarafından taht-ı karara alınır. Diğer varidatın medarise suret-i tevzi ve tahsisi İstanbul Darülfîninunu divanınca kararlaştırılır. Şu kadar ki teberruatta müteberrilerin şurut ve kuyuduna riayet olunur.

EK-3 7 EKİM 1925 TARİHLİ "İSTANBUL DARÜFÜNUNU TALİMATNAMESİ"

Madde 2- Dârülfünun ilmî muhtariyete sahiptir.

Madde 18- Maarif Vekili Dârülfünunun başıdır. Vekil Dârülfünun emini aracılığıyla Dârülfünunu yönetir. Darülfünun emini, umumi müderris ve muallimleri tarafından üç sene meddetle seçilir. Süresi sona eren emin tekrar seçilebilir. Müderrisler arasında en çok oy alan iki kişi bakanlığa iş'ar ve bakanlıkça bunlardan biri tercih olunarak bâ irade-i milliye memuriyeti icra olunur.

Madde 21- Darülfünun emininin görevi Darülfünun bölümlerinin iyi idaresini sağlamak, divan mukarretını icra ve fakülteler tarafından verilen rûuslara vaz'ı imza ve müessesat ile muhabere ve Darülfünun namına gelen heyetleri kabul etmekten ve bilcümle hususatta Darülfünunu temsil etmekten ibarettir.

Madde 22- Darülfünunun bir divanı vardır. Divan, Darülfünun emirinin riyaseti altında içtima ve berveçhi âti azay-ı tabiiye ile müderrisleri tarafından emin ile birlikte üçer sene müddetle ve çoğunlukla seçilen ikişer müderristir.

Madde 23- Divanın görevi ilmî, kazaf ve idarf olmak üzere üç bölümdür.

Madde 24- Divanın ilmî görevleri tedrisata müteallik olarak fakülte meclisi müderrislerinden tevdi olunan kararları incelemek ve bilimsel gelişmelere ait inceleme ve yazıları teşvik ve bilimsel yazıların telif ve yayımlanmasını sağlayarak bu çeşit eserlerin sahibine ödül verilmesini bakanlığa önerme ve ders ih-

dası ve kaldırılması ve değiştirilmesi konusunda fakülte meclislerince alınan kararları inceleme ve onaylama ve orta ve yüksek eğitim konusunda görüş öne sürmektir.

Madde 25- Divanın vazife-i kazaiyesi, heyet-i ilmiye üyelerinden birinin değiştirilmesi hakkında intihafen itay-ı karar eylemekten ibarettir.

Madde 26- Divanın vazaif-i idariyesi, vekil veya emin tarafından havale olunan hususları görüşme ve Darülfünun bütçesini ihzar etmekten ibarettir.

Madde 27- Hal ve faslı bidayeten meclis müderrisine, intihafen Darülfünun Divanına ait mesail hakkında bir fakülte meclisi ile divan arasında ihtilaf zuhurunda divanın re'sen ittihaz edeceği karar mutadır.

EK-4 DARÜLFÜNUNUMUZ HAKKINDA BAZI MÜLÂHAZÂT

Dr.Âkil Muhtar (Özden),İstanbul,1340 (1924)

Hükümetimizin maarif-i umumiyye ve bu meyanda Darülfünuna atfettiği ehemmiyet, her türlü hiss-i şükran ve imtinane lâ-yıktır. Bir milletin teâlisinde yüksek tedrisatın tesirâtı pek azımdır. Meşhur Pastör 1870 Harbinden sonra yazdığı makalâtda Fransızlara, Darülfünuna ehemmiyet vermelerini şiddetle tavsiye etmişti. Hekim-i mezkûrun şu sözlerini alıyorum:

"Başımıza gelen felâketlerin sebab-i hakîkisi maarifin adem-i kifâyesidir. Büyük bir milleti sonunda mucib-i felâket olmaksızın cehaletde bırakmak kabil değildir. Şimdi biz elli sene-den beri ilm-i irfanı unuttuğumuzun ve büyük milletlerin mukadderatı üzerine fennin ne azim bir tesiri olduğunu düşünmediğimizin cezasını çekiyoruz. Almanya,Darülfünunlarının adedini tezyid ve bunlar arasında pek müfid gıpta hislerini teşvik ediyor, müderris ve ulemâsını hürmet ve itibara garkeyliyor. Geniş yapılmış darülmesâilerini en mükemmel âlat ve edevât ile techiz ediyorken,Fran-sa mesail-i siyasiye ile meşgul olduğundan tedrisat-ı âliyesine pek az ehemmiyet veriyordu. Filhakika Almanya'nın yükselmesinde Darülfünununun pek mühim bir hissesi vardı.

Darülfünununun vazifesi yalnız memleketin muhtaç olduğu amelî malumat-ı âliyeyi talimden ibaret değildir. Bu müessese milletin yüksek düşünür dimağlarını yetiştirmekle mükelleftir.

İnsanlar fıtretten muhtelif istidatlar ile dünyaya geliyorlar. Tedrisat-ı ibtidaiye ve tâliye sayesinde alelâde ihtiyacat için lâzım olan malumat verilebilir.

Lâkin istidatın azami mûfid bir şekle gelebilmesi, ancak tahsil-i âlînin yardımıyla mümkün oluyor. Zihniyetde şuurfî ve gayri şuurfî aksamın mevcudiyeti hasebiyle bir dimağın fennî surette düşünebilecek bir hale gelebilmesi pek çok medid ve ciddi mesâî ve tetkikata ihtiyaç gösteriyor. Bazen büyük bir kabiliyet ile doğan zevata tesadüf ediliyor ki bunlar az zamanda şayan-ı hayret bir iktidar-ı kemâl iktisâb eyliyorlar. Fakat böyleleri nadirâttandır. Bir milletin ekseriyet-i erbâb-ı irfanını ancak Darülfünun veya diğer âli mektebler yetiştirebilir.

Şu kadar ki bu maksadı temin Darülfünun ve mekâtib-i âliyenin bir derece-i kemâle vusulünden sonra kabildir. Burada yalnız, Darülfünun hakkında bazı mülâhazat dermeyan etmek isterim:

Darülfünun erkân-ı esasisi müderrisleridir. Heyet-i tedrişiyenin derece-i liyakatı, Darülfünunun kıymetini tayin eder. Müderrisinin iktidârı noksan oldukça binanın, laboratuvarların, vesair vesait-i maddiyenin mükemmeliyeti ehemmiyeti haiz değildir. Fakat ehil bir müderrisin elinde haddi asgarîde olsun vesait-i lazıme de mevcut bulunmazsa mahsul-u mesâisi mahdut kalır.

Birçok darülfünunların tarihçe-i teessüsü tetkik edildikte görülür ki bu müesseseler hidayetde programlarını mevcut ve yetişmiş erbâb-i ilmin ihtisasına göre tertib etmişlerdir. Müteaddit kürsüler ehil bir müderris yetişinceye kadar açılmamıştır.

Japonyalılar, Romanyalılar, Bulgarlar gibi yeni darülfünun tesis eden milletler evvela müderrislerini yetiştirmişler ve sonra bu hocaların adedine göre kürsüler ihdası suretiyle medreseler açmışlardır. Ancak bazı esaslı dürus için kendilerinde kâfi iktidarda müderris bulunmadığı zaman haricden ecnebî erbâb-ı ihtisas

getirmişlerdir.

Bizde bir asırdan beri mevcut olan Tıbbiye Mektebi ile yine uzun senelerden beri müesses bulunan Hukuk Mektebine yeniden ihdas olunan Fen ve Edebiyat şubelerini ilave ederek bir Darülfünun teşkil kılındığı zaman bu usulün hilâfı bir tarik ittihaz olunmuştur. Avrupa darülfünunlarının programları alınarak bir takım kürsüler açılmış, bu derslere her bir muhitten müderrisler aranmış ve behemehal bir zat bulunup tayin edilmiştir. Vakıa zevat-ı mezkûre meyânında mütemadi mesâi-i zartiyeleri sayesinde deruhte ettikleri vezâifi parlak bir surette ifâya muvaffak olmuş ve işgal ettiği mevkie kesb-i istihkâk etmiş olanlar vardır. Mamafih bu halin gayri tabii bir vaziyet ihdas eylediğini kabul etmemiz lâzım gelir.

Tıbbiye ve Hukuk mekteplerinin maksad-ı teessüsü memleketimizin muhtaç bulunduğu etibba ve erbab-ı hukuku yetiştirmek idi. Programlar ve usûl-u tedris bu gayeye matûf bulunuyor idi. Halbuki bu kadarı bir Darülfünun medresesi için kifayet etmez. Zira Darülfünundan muntazar hizmet yalnız amelî ve tatbiki malumat itasından ibaret değildir.

Darülfünunun vazifesi daha mühim ve daha vâsidir. Bundan dolayı Darülfünun müderrislerinin evsâfı ve verecekleri derslerin suret-i ihzârı bütün memalikde aynı şeraite tâbi bulunuyor. Şerâit-i mezkûre, ihtiyacat-ı ilmiyenin tevliid ettiği bir takım kavanîn haline geçmiş olduğu cihetle gayr-ı kabil-i ihmaldir. Bunlar tatbik edildiği müddetçe hakiki bir darülfünun tedrisatı olmaz. Evvel emirde bu şeraiti nazar-ı tetkikten geçirmek isterim. Bunun içinde Avrupa medaris-i ilmiyesinde bilâistisna bir müderriste

ne gibi evsâf arandığını arz edelim:

Darülfünuna müderris olacak zat meslek akademi-yâî tabir olunan bir silsile-i tabakatdan geçmeye ve bu esnada isbat, ehliyet ve liyakat etmeğe mecburdur. Meratib-i mezkûrenin ilk merhalesi muktedir bir müderrisin yanında asistanlık veya enternlik etmektir. (Bu merhale bhusus fen ve tıb medreseleri için şarttır). Böylece genç mezun, ilim, ve tahsil-i ilim usulleri ile doğrudan doğruya temasa gelir. Talebeliği esnasında kendisine bir çok mesai neticesi elde edilmiş olan malumatı hazırlanmış bir halde vermişlerdi. Her ne kadar tedrisatın derece-i kemaliyle mütenasib olarak bu derecede dahi talebeye malumat-ı mezkûrenin ne gibi usullerle istihsal olunduğunu gösterecek bir takım tecrübeler irae edilmiş ise de, tedrisat zamanının mahdudiyeti ve öğretilecek mebahisin vusâtı dolayısıyla bu cihete lâzım geldiği kadar inkişaf verilememiş idi. İşte asistan müderrisinin yanında bu usulleri yakından öğrenmeye başlar. Lâkin bu temasın hasıl edeceği netice müderrisin derece-i ehliyetine tâbidir. Mesela münhasıran dersine ait bazı tahariyat-ı kimyeviye, bakteriyolojiye veya hikemiye ile iktifa etmek adeti olan bir müderris, asistanına ameli ve tatbiki bir çok usulleri öğretmiş olur; fakat hakiki bir meslek-i akademi-yâî için elzem olan tetkik-i ilmî zihniyetini vermiş bulunmaz. Bu asistan belki usta bir kimyager, mahir bir bakteriyolog, hazık bir tabib-i mümaris olur. Fakat akademi-yâ mesleğinde yol kazanmış olmaz. Her Darülfünun bazı bu kabil müderrisler mevcuttur. Bunların asistanları hemen bilâ istisna bir müddet sonra hayat-ı tedrisiyyeden ayrılmışlar ve medrese ile alakalarını kesmişlerdir. Aynı medresede bulunan diğer bazı müderrislerin maiyetinde çalışan gençler ekseriyetle akademi-yâ mesleğinde ilerlemiş ve

nihayet bir kürsüye sahip olmuşlardır.

Bir müddet bu suretle bir müderrisin maiyetinde çalışarak akademiya mesleğine bir merbutiyet hasıl etmiş olan asistan ikinci bir kademeye yükselir. Orada bizzat kendisi tetkikat-ı ilmiye de bulunmağa başlar. Tetkikat-ı mezkûre ilk zamanlar behemehal müderrisin nazar-ı teftişi altında olmalıdır. Çünkü ilmî mesainin usulü esasisini teşkil eden müşahede ve tecrübe pek müşküldür. Pek çok esbâb-ı hata vardır. Tecrübesi noksan olan genç müdekkik, bunları kolaylıkla göremez ve tashih edemez. O zaman takibe başlayacağı yol kendini bir muvaffakiyete isâl eylemez. Gençlikte şayan-ı ehemmiyet bir şey bulayım da kendimi az çok göstereyim hiss-i şuurî veya gayr-ı şuurî suretde icra-yı hükm ettiğinden hatalara sebebiyet verir. Eğer daha mebdinde bunlar tashih olunmazsa o zaman kusurlu bir zihniyet teessüs eder. Bu da nihayet şarlatanlığa müncer olur. Kullanılan tecrübe vesaiti alelekser büyük bir ihtimam ve daimi bir dikkate muhtaçtır. Müderrisin mütemadî bir kontrolü olmadığı takdirde bu usullerin hakkıyla tatbiki kabil değildir. Çok defa istihsal edilen netice hatadan salim olamaz. Ve bu kabil mesai erbanını meslek-i tedrisde ileri götüremez.

Asistan bu yolda çalışarak müşahedat ve tecarib zatiyesiy-le beraber hocasının inşâdatından yeni yeni malumat iktisabına başladığı zaman kendisinde aşk derecesine kadar vasıl olabilecek bir taharri-i hakayık-ı ilmiye hevesi uyanır. Yine bu esnada müderris heveskâr gencin fende namuskârlık dediğimiz meziyetle ittisakını temin eder. İşbu heves ve arzuy-u ilmiyenin müsemmer olmaması için hangi yollarda gidilmesi mukteza bulunduğunu gösterir.

Bu gün her hangi bir şubeye ait olursa olsun ilim yolunda yürüyebilmek için mutlak surette kütüphaneye ihtiyaç vardır. Kütüphanesiz hiç bir say-ı ilmi meydana getirilemez. Bir mevzua dair yapılması arzu edilen taharriyat ve tetkikata başlamazdan evvel aynı mevzu üzerine o zamana kadar intişar eden âsar-ı gözden geçirmek lâzımdır. Kezâlik müşahede veya tecrübenin müdekkike öğrettiği bir vakıa acaba evvelce görülmüşmüdür? Görülmüş ise, bu hususda ne dereceye kadar ta'mik-i tetkikat edilmiştir? Ne netice istihsal olunabilmiştir? Bunları ancak intişar etmiş olan âsar-ı ilmiyede bulmak mümkündür. Şu kadar ki büyük, küçük mütenevvi kitapları havi olan bir kütüphane bu maksada kâfi değildir.

Muhtelif şubât-ı ilmiyeye ecnebî lisanlarıyla muharrer risail-i mevkuta koleksiyonlarını bir numarasından, son numarasına kadar ihtiva eden bir hazine-i ulûm lâzımdır. Asistan hayatının bir kısmını âsar-ı mezkûre üzerinde tatbikat ve mütalaat ile geçirir. Çok defa aradığını bulamaz. Fakat bu taharriyat bir çok müelliflerin mesai ve efkâr-ı zâtiyesine izahat ve tefriatiyla muttali' olur. Böylece yeni bir takım malûmat ve efkâr iktisab eder. Zihniyeti gitgide tekâmül ederek taharriyat-ı ilmiyeye ve tedrisat-ı uluma mûsait bir şekil alır. İlk eser müderrisin tas-hih ve muaveneti ile neşr olunur.

Sonra âsar-ı münteşire adedi çoğalır. Âsar-ı mezkûre asistanın gayr-ı kâbil-i itiraz suretde iktidar-ı ilmîsini gösteren birer hüccet olur. Ciddi ve devamlı mesai-i zâtiyesiyle isbat-ı ehliyet eden asistan, bir derece daha yükselmiş, muavin olmuş ve tedrisata kesb-i istihkak eylemiştir. Bu merhalede bazı tali dersler vermek suretiyle mûmarese iktisab eder. Bir kaç seneyi de böy-

le geçirir. Her verdiği dersi malumat-ı hazıra-i ilmiyeye tevfiik için çalışır. Nevâkısı ikmal eder. Böylece muavinliği derece-i kemâle vasıl olur. İşte kürsülere bu muavinlerden ve bunlar meyânında en ziyade isbat-ı ehliyet ve liyakat etmiş olanlardan biri intihab olunur. Avrupada mevcut darülfünunların her müderrisi bu tarikle intihab edilmiştir. Bundan dolayıdır ki mezkûr medaris-i ilmiye, vazife-i hakiklerini ifa edebilmektedirler. Denilebilir ki bir memlekette evsaf-ı lâzıme yi haiz kâfi müderris olmadığı zaman nasıl hoca yetiştirilir. Bunun cevabını yeni Darülfünun açan ve bunda muvaffak olan memleketlerin ne suretle hareket ettiğini tedkik ile bulmak mümkündür. Japonlar bugün âlem-i fende pek mümtaz bir mevki işgal ediyorlar. Darülfünunlarının hocaları benâm-ı ulemadandır. Bunların ekserisi bâlada arz edildiği vechile Avrupada akademiya mesleğinde bulunmuş, tetkikat ve tetebbuat-ı fenniyesiyle isimlerini o zamandan beri tanıtmış zevattır. Diğer bir kısmı ise Japonyanın, Avrupadan muvakkat bir müddet için celb etmiş olduğu Avrupalı müderrislerin yanında yetişmiştir. Romanyanın bir takım hocaları Almanya ve Paris Darülfünunlarında meslek-i tedrisde katı-ı merahilden sonra memleketlerine avdet ederek bir kürsü işgal eylemişlerdir. Bulgaristan yakında bir tıp medresesi açtı. Hocalarının bir kaçını şahsen tanırım. Bu hocalar dahi İsviçre ve Almanya darülfünunlarında diploma aldıktan sonra senelerce kalarak çalışmış, âsâr-ı mühimme reşretmiş ve muavinlik vazifesinde bulunmuş zevatdır.

Hiç şüph e etmiyorum ki bu genç medrese az zaman zarfında kendisinden bahsettirecektir. Bu muktedir müderrisler istikbalin genç hocalarını yetiştirecektir.

Bizim Darülfünunumuzun bazı kürsülerini işgal edebilecek ve marrularz izahata göre isbât-ı ehliyet eyleyebilecek erbab-ı irfanımız yoktur. Vazifemiz bu boşlukları doldurmak ve erbabını yetiştirmeğe say-ı gayret eylemektir. Aki takdirde hiç bir suretle Darülfünunun taalisine hizmet ihtimali yoktur. Yoksa mevcut müderrisi kifayetsiz diye kaldırarak yerine parlak sözlü ve belki gayretli lâkin hakiki ilim zihniyetinden mahrum ve çok defa nümayışkâr birini getirmek Darülfünuna fenalık etmektir. Çünkü bu suretle yeni gelen müderris eskisinden fazla ehliyet ve liyakatı olmadığı halde sene hasebiyle mevkiini uzun seneler muhafaza edecek ve yetişip gelebileceklerinde yolunu tıkayacaktır. Bu takdirde kürsünün ehline intikâli tehir edecek ve o şube-yi ilmiye daha uzun bir zaman için geri kalacaktır.

Müderrisler bu veçhile intihab olunduktan sonra kendilerinden beklenen bir takım vezaif vardır. Vezaif-i mezkûrenin en mühimi deruhte ettikleri dersi derecey-i tekemmüle isal için daima çalışmaktır. Bunun içinde mukteza-i zamanın muntazaman medrese-yi hasrı, Avrupa medreseleri tarzında ders hazırlanması şarttır. İyi hazırlanmış bir ders müderrisin büyük bir gayret ve ihtimam sarfetmesine mütevakıftır. Bundan dolayı müderrisin her dersi aynı derecey-i tekemmül de olamaz. Fakat seneler geçtikçe mükemmel ihzar ve tetkik edilen derslerin adedini tezeyyüd ve diğerlerini mümkün olduğu kadar taklil etmek lâzımdır. İyi hazırlanmış bir ders her hangi bir büyük kitaptan veya bir kaç kitaptan okunarak hulâsa edilmiş bir ders değildir. Müderrisler de ketb-i mezkûreden istifade ederler. Fakat bunlarla iktifa edecek olurlar ise tedris vazifelerini ifâ etmiş sayılamazlar. Müderris tedris

edeceği mevzuu hakkıyla bilmelidir. Aynı mevzua dair yazılmış ve muhtelif mevkute de neşredilmiş olan efkâr-ı müellifinin asıllarını arayıp bularak okumuş ve hulasa etmiş bulunması lâzımdır. Hatta mevzu-u mezkûr üzerine tetkikat ve efkârı zatiyeye dahi sahip olmalıdır. İşte iyi bir ders böyle hazırlanır. Lâkin her dersi bu suretle istihzar kabil değildir. Bir kısmının bibliyografyasını ilerlemiş muavinlerine yaptırır. Bir kısmını noksan olarak tedris eder. Şu kadar ki seneler geçtikçe noksanların adedi süratle azalmalıdır.

Görülüyor ki hakkıyla vazifesini bilen bir müderrisin yükü pek ağırdır. Bu yükü hafifletmeyi talep etmek hukuk-u tabüyyesini teşkil eder. Tetkikat, vesâitle mümkündür. Darülfünun hocasına muhtaç bulunduğu vesaitin hiç olmazsa asgari miktarını temin edilmelidir.

Arz edildiği vechile müderrisin mensub bulunduğu şube-i ilmiyeye ait Fransızca, Almanca ve İngilizce neşr'olunan âsar ve risâilin bütün numaralarını havi koleksiyonlar bulunmalıdır. Zannediyorum ki resâil-i mevkute cihetinden nisbeten zengince olan tıp medresesi kütüphanesidir. Burada ancak son senelerde tedarik edilmiş otuz kadar cerâid-i tıbbiye koleksiyonu vardır. Mateessüf bunlardan bir çoğunun nüshaları tamam değildir. Kütüphanemizin Avrupa darülfünunlarına nazaran ne derece fakir olduğunu göstermek için Cenevre gibi küçük bir şehrin kütüphanesinde bin dört yüzden ziyade muhtelif lisanlarda risail-i muvakkate koleksiyonu bulunduğunu ve bunlardan 250 adedinin tıbbiye ait olduğunu söylemek kâfidir.

Muavin müderrislerin sarfettikleri ve deruhte eyledikleri

dikleri ağır vezâife mukabil haiz buldukları bir takım hukuk meyanında temin-i ihtiyac-ı şahsileri dahi vardır.

Bir çok darülfünunu bulunan müterakkî hükümetler bu cihetlere pek ehemmiyet affetmişler ve hatta heyet-i tedrisiye için darülmesâileri derûnunda hususî ikametgâhlar, muayenehaneler bile ihzar eylemişlerdir. Tabii biz bunu yapamayız ve bunu talep etmek de kimsenin hatırından geçmez. Lâkin ihtiyacat madiyesini asgarî suretde müemmen görmeyen bir hocadan, bir muavinden esaslı bir şevk ve gayret beklemek doğru değildir.

Darülfünunumuzun ciddî bir suretle islahı, arz olunan bu esasatın tatbiki sayesinde mümkündür. Başka ne türlü yapılsa beyhudedir. Kürsülerde iyi bir muhâmî, parlak yazan iyi bir gazete muharriri, mahir bir Cerrah, hâzik bir tabib-i mümaris bulundurulabilir. Fakat zevat-ı mezkûre hiç bir zaman Darülfünun müderrisi telakki edilemezler.

Müderris ve muavinlerin haiz olmaları muktezay-ı evsafdan biri de fezâil-i ahlâkiyedir. Bir müderrisin talebesi üzerine tesiri malumdur. Yalnız sözle değil, hareketle dahi kavaid-i ahlâkiyeye tamamiyle riayet etmeyen bir hoca alim olsa bile müfid olamaz. Ba husus Darülfünun yalnız ilim ve marifetin değil, hissiyat-ı milliye ve ahlâkiyenin menbaı ve masdarıdır. Hâl-i hazırda elde bulunan heyet-i tedrisiye şüphesiz matlubu temin edemiyor. Senelerden beri gördüğümüz tecaribe nazaran hakiki terakki yolu tutulmadıkça bu hal değişmeyecektir. Mebadisini arz ettiğimiz bu usulun bir de suret-i tatbikini teemmül ettiğimiz zaman görülür ki yapılacak bazı esaslı nıkât vardır.

Evvela müderrisin ve muavinlerimizden çalışmak ve hakkıy-

la tedrisatta bulunmak kabiliyetine malik olup da ümid edildiği kadar gayret etmeyenlerimiz vardır. Bunları faaliyete getirmek iki şartla kabildir. Biri ciddi usul dahilinde çalışanları manen olsun taltif ve teşvik ve çalışmayanları bilakis aynı vechile tenkid eylemektir.

Denilecekki hakkıyla çalışanları nasıl anlayabileceğiz. Bunun erbab-ı ihtisasca tayini kolay olmakla beraber memleketimiz için bazı müşkilât-ı mühimmenin mevcudiyetini de kabul lâzımdır. Darülfünun bir defa ismine kesb-i liyakat ederek tarik-i terakkiye atılınca mahsul-u mesaisini memâlik-i mütemedenie-i saireye tanıtmak mecburiyetinde bulunur. Müderrislerin zaman zaman Avrupa cemiyat-ı ilmiyelerine beyanât-ı fenniyyede bulunmaları ve Fransızca, Almanca, İngilizce cerâid-i ilmiyede zâti mesâilerini neşr ettirmeleri lâzımdır. Japonyanın- Romanyanın ulemâsı bu suretle Avrupa mehafil-i ilmiyesinde kendilerini tanıtmışlardır. Bizim de aynı tarikde sarf-ı mesaf etmemiz şarttır.

× Müderris veya muavin tarafından vuku bulan neşriyatın Avrupa uleması nezdinde mazhar olduğu suret-i kabul müellifinin muvaffakiyeti hakkında iyi bir miyar teşkil eder. Yalnız Türkçe in-tişar eden âsar bu mühim vazifeyi ifâ edemez. Âsar-ı mezkûrenin ehemmiyeti başka bir nokta-i nazardandır.

Bu hususta muvaffakiyeti temin için kütüphaneden ma'da laboratuvarlarına kâfi levâzıma malik olması ve bahusus tıp medresesi için seririyatlarda hasta adedlerinin derece-i kifayede bulunması elzemdir.

Ancak bu sayede taharriyat-ı ilmiye kabil olur.

Bazı kürsülerimizin pek sönük olduğu gayrı kabili inkârdır.

Fikrimizce bu kürsülere mümkün ise Avrupadan kabiliyet ve ehliyetle temayüz etmiş zevâtı muvakkaten müderris olarak celb etmek, bu surete imkan bulunmadığı takdirde muavinler arasında veya haricde ahlâk, zekâ, malumat itibariyle en muktedirlerini bilâinti-hâb usul-û ilmiyeyi öğrenmek üzere Avrupa darülfünunlarından en münasip olanına göndermek ve orada bir kaç seneler bırakmak lâzımdır. Bütün bu zaman zarfında muavinin mesaisini yakından takip eylemeli ve müderrisin taht'ül nezaretinde mesai-i zatiyesine dair âsar meydana getirmesini talep eylemelidir.

Mahdut bir zaman için ve yalnız muayyen bir şubede ifây-ı tedrisat eden veya edecek ecnebî mütehasısların Darülfünunumuzu Avrupa medâris-i ilmiyesiyle münasebete koymak ve bu suretle hem muavinlerini tarik-i mesaiye sevk, hem de mahsul-u mesaimizi Avrupaya tanıtmak nokta-i nazarından pek ziyade haiz-i ehemmiyet olduğu vareste-i izahdır.

Zevat-ı mezkûreden Darülfünunumuzun teşkilat ve tedri sâ-tı hakkında müfid raporlar da alınabilir. Pek çok Avrupa darülfünunlarında ecnebî müderrisler olduğu mâlumdur.

Başka türlü herhangi bir şekilde yapılacak islahat bifai-dedir. Darülfünunumuzu katiyyen ileri götüremez. Mahaza arzettiğim hususatdan müsteban olacağı üzere ben şimdiden Darülfünunun daha fazla mesai sarf etmesini beklemiyor değilim.

Bu suretle terakki yoluna giren Darülfünunumuzun talebe için azami faideyi temin edebilmesi diğer bir takım şeraite tabidir. İktisadi kısmından sarf-ı nazar talebenin tarz-ı mesaisi hakkında bir kaç mühim noktaya nazar dikkati celbetmek isterim. Talebenin ilk senelerden itibaren laboratuvarlarda, Darülmesâiler-

de bazı mümaresat-ı ilmiye ile bizzat meşgul olmasını temin etmelidir. Darülfünunun laboratuvarları ancak mahdut saatlerde kapalı kalmalıdır. Başka zamanlar daima çalışan muavin ve talebenin oralarda bulunması muktezidir. Bin müşkilât içinde ise muvaffakiyetle çalışamaz. Ancak Selâmet-i fikriye ile iktisab-ı mârifet kabildir.

Tıp Fakültesi için seririyatlardaki hasta yataklarının adede pek noksandır. Bunu en ameli bir tarzda şehrimizde bulunan müsab hastanelerden istifâdeyi temin ile telâfi etmek lâzımdır. Bu noksanın bilâ ifate-i zaman ikmalî artık farz olmuştur. Her memlekette Tıp Fakültesi, mevcut hastahanelerden istifade eder.

Bizde ise maarifin medreseye tahsis ettiği bütçenin onda dokuzu hastalara sarfedildiği halde yüzlerce talebeye azami otuz yataklık dahiliye ve hariciye seririyatlarında tedrisat yapmak vaziyet-i elemiyesi mevcuttur. Eğer gülünç olmakta devam etmek istemiyor isek bu hale nihayet verilmelidir. Valide hastahanesinin nakıs duran inşaatını badul kemal, Haseki, Cerrahpaşa hastahaneleriyle birlikte tedrisat-ı seririye tahsisine muvaffak olan zat Türk tarih-i tıbbında unutulmaz, parlak bir nam bırakacaktır.

Darülfünunumuzun bu tarik-ı ıslahat ve taalide çalışmak şartıyla nihayet on sene zarfında Avrupa Darülfünunlarına muâdil bir mevki-i mümtaz ihraz edeceğine kanaatim vardır. O zaman müellifat-ı garbiyyede Türkiye Darülfünunu hocalarının namı dahi zikredilecek, Türkiye Darülfünunu Avrupa aile-i ilmiyesine dahil olacak ve böylece Türk Milletinin öz malı bir Türk ilm-û irfânı meydana gelecektir.

EK-5 "BİR TERCÜME HEYETİNE İNTİZAR"

İstanbul Darülfünunu kaldırılarak Üniversitenin yeniden kurulması kararlaştırıldığında, açıkta kalacak öğretim üyelerinden oluşan bir telif ve tercüme heyeti meydana getirilmesi ve ülkenin ihtiyacı olan önemli eserlerin bu heyet üyeleri tarafından tercüme edilmesi kararlaştırılmıştı. Ancak Milli Eğitim Bakanı üniversiteyi açış nutkunda bu konuya hiç değinmemiş, yalnızca bir kaç kez, gazete haberleri arasında bütçe zaruretleri dolayısıyla bu işin gelecek seneye kaldığını okuduk. Bütçe zaruretleri, üzerine eğilinmesi gereken önemli bir konudur ve bu yıl üniversite inşaat ve tesisatına büyük bir para sarfeden hükümetin bu işi gelecek seneye bırakmasını eleştirmek insafsızlık olur. Ancak ülkenin irfanı için büyük önemi olan bu tercüme heyeti konusu, çalışma şekli ve imkânları üzerinde uzun uzun düşünülmesi gereken bir konudur.

Ülkede büyük çoğunluğu oluşturan kütlelerin mesleklerinde yükselmeleri için memlekette yazılmış ve yazılan kitapların yeterli olmadığı konusunda kimsenin şüphesi yoktur. Şu halde, ne olursa olsun önemli batı eserlerinin tercümeleri şarttır. Bu ihtiyacı gidermeye çalışan kişisel çabalar olmakla birlikte bunlar, programsız ve yetersiz kalmaktadırlar.

Bir tercüme heyetinin oluşturulması için gerekli nedenleri sıraladıktan sonra, bu heyetin bünyesi ve gelecekteki faaliyetleri hakkındaki düşüncelerimi kısaca söylemek isterim:

Önce, burasının üniversitede hocalık için ilmi vasıfları eksik görülmüş kimselere hasredilmesi yanlış olur. Darülfünundan

Üniversiteye geçememiş hocalar arasında bilhassa okutmuş oldukları ilimlere ait eserleri tam anlamıyla tercüme edebilecek kişilerin bulunduğu muhakkaktır. Fakat hepsi için aynı şeyi söyleyemeyiz. O halde, kurulacak tercüme heyetini dışarıdan ve iyice inceleyerek seçilecek on ve hatta onbeş üyeden oluşturmak gerekir. Bu heyetin tercüme edeceği eserleri ise benim düşünceme göre üç bölüme ayırmak gerekecektir:

- 1- Dünya edebiyatının en önemli ve güzel eserleri.
- 2- Çeşitli bilim ve fen dallarında klâsikleşmiş ve o ilimlerin gelişim tarihlerinde birer aşama niteliğini kazanmış eserler,
- 3- Çeşitli bilim ve fenler hakkında yeni çıkan ve çıkışları birer olay önemini kazanan kitaplar.

Örneğin yirmi üyeden oluşan bir heyet kurulur, üyelerinin ciddiyet ve düzenli çalışması sağlanır ve bunların yapacakları tercümeler de basılarak her tarafa dağıtımı sağlanırsa senede altmış önemli eser hesabıyla, on sene sonra irfan kütüphanemizin isabetle seçilmiş ve kusursuz tercüme edilmiş 600 kitabı bulunacak demektir.

Nahit Sırrı, "Bir Tercüme Heyetine İntizar"

Varlık dergisi, sayı 13, 1934.

EK-6 31 MAYIS 1933 TARİH VE 2252 NUMARALI KANUN METNİ:

Madde 1- İstanbul Darülfünunu ve ona bağlı bütün müesseseler kadro ve teşkilâtları ile birlikte 31 Temmuz 1933 tarihinden itibaren mülgadır.

Madde 2- Maarif Vekilliği 1 Ağustos 1933 tarihinden itibaren İstanbul'da "İstanbul Üniversitesi" adı ile yeni bir müessese kurmaya memurdur. Maarif Vekâleti bu Üniversitenin teşkilâtına ait kanun lâyihasını en geç 1 Haziran 1934 tarihine kadar Büyük Millet Meclisine tevdi eder.

Madde 3- Nafia Vekilliğine bağlı olan Yüksek Mühendis Mektebi ile İktisat Vekaletine bağlı Yüksek Ticaret Mektebini, İstanbul Üniversitesi teşkilâtı arasına almaya İcra Vekilleri Heyeti mezundur.

Madde 4- Tıp Fakültesinin İstanbul'daki umumi, mülhak ve hususi bütçelerle belediye bütçelerinden idare edilmekte olan hastahanelerden istifade eylemesine lüzum görülürse Fakültenin bu hastahanelerden istifade suretleri ve masrafa iştiraki ve her hastaneden ayrılacak yatak adedi vesair esaslar, Dahiliye Maarif ve Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekillerince müştereken tayin ve tesbit olunur.

Madde 5- İkinci madde mucibince kurulacak üniversitenin 1 Ağustos 1933 tarihinden 31 Mayıs 1934 tarihine kadar devam edecek olan muvakkat (geçici) devresi için icab eden tedris (eğitim), idare ve ecnebî mütehassısları kadrolarının tanzimi ve vazifelerinin tayini Maarif Vekilliğine aittir. Bu muvakkat kadroya gir-

miş olmak ikinci maddede yazılı Üniversitenin esas kadrosuna girmek için müktesep (kazanılmış) bir hak teşkil etmez.

Madde 6- Darülfünunun kadrosuna dahil olanlardan kurulacak Üniversitenin muvakkat kadrosuna alınacak müderris ve muallimler ile bunların muavinleri ve asistanları 1933 senesi Darülfünun bütçe kanununun 10 uncu maddesi hükmüne göre Darülfünunca verilmekte olan maaşlarını alırlar. Bunlara maaşlarına tekabül eden miktarda ücret verilmesi de caizdir.

Muvakkat devreye ait tedris kadrosundaki vazifelere hariçten tayin olunanların bu vazifeler için kadroda muayyen olan maaşı almalarına 1452 numaralı kanunun umumi hükümleri mâni olduğu takdirde kadrodaki maaş ile bu kanunun tecviz ettiği (izin verdiği) derece maaşı arasındaki fark ilâveten ücret olarak verilebilir.

Madde 7- Maarif vekilliği İstanbul Üniversitesinde bir telif ve tercüme heyeti kurmağa mezun (izinli) dur. Bu heyete Darülfünun tedris kadrosunda dahil bulunan zevattan lüzumlu vasıfları haiz olanlar alınır ve kendilerine bu yeni hizmetlerine mukabil ücret verilir. Bu ücretler; bu zatların Darülfünundaki vazifelerinden almakta oldukları maaşlar ile Darülfünunun lâgı dolayısıyla alacakları maaşları tutarları arasındaki farkı geçemez. Bu ücretler açık maaşlarının itasına mani değildir.

Madde 8- Darülfünunun ilgası dolayısıyla açıkta kalmış olup ta telif ve tercüme heyetine de seçilmemiş olan müderris ve muallimler yeni Üniversite Kanununun mer'iyetine veya bu müddet içinde devlet hizmetlerinden birine tayinlerine kadar yukarıdaki madde hükümlerine göre açık maaşı ve mütemmim ücret alırlar. Buna muka-

bil Maarif Vekilliği bu müddet zarfında kendilerine muvakkat hizmetler tevdi edebilir.

Madde 9- Darülfünun 1932 mali senesi bütçe kanununda yazılı membalardan 1933 mali senesi zarfında tahassül edecek varidat hazinece 1933 Muvâzene-i umumiyesinde lâhika olarak bir taraftan Darülfünun hasılatı adı ile açılacak nâzım varidat faslına irat ve diğer taraftan Darülfünunun maaş ve ücret ve bilumum masrafları adı ile Maarif bütçesinde açılacak nâzım masraflar faslına tahsisât kaydolunur. Birinci fıkrada yazılı membalardan toplanan paralar, Cumhuriyet Merkez Bankasına, Maarif Vekilliği emrine bir hesab-ı carî'ye yatırılır.

Madde 10- Gerek 9 uncu maddede yazılı varidatın , gerek Darülfünunun hükmi şahsiyetine ait tahsislerin tahsil ve sarfı ve bütün idare işlerinin tedviri için bir muvakkat teşkilat yapmağa Maarif Vekili mezdur.

Madde 11- Darülfünunun 1933 mali senesi Haziran ve Temmuz aylarına ait umumi hizmetlerinin görülmesi için 9 uncu madde de yazılı varidattan icap eden miktarı Darülfünuna verilir. Bu iki aya ait tahsisatın fasıl ve maddelere tefriki ve lüzüm görülürse bu fasıllar arasında münakale yapılması İcra Vekilleri Heyetine aittir. Bu varidattan Haziran ve Temmuz ayları için tahsis olunan miktardan arta kalan miktarı ile iki aylık tahsisattan sarfolunmayan kısım beşinci maddede yazılı muvakkat idarenin maaş ve ücret ve diğer bütün masraflarına karşılık tutulmuştur. Bunun fasıl ve maddelere ayrılması ve fasıllar arasında münâkalesi kezâlik İcra Vekilleri heyetince yapılır.

Madde 12- İstanbul Darülfünunu ile ona bağılı müesseselere ait bütün kanunlar ve hükümler, 31 Temmuz 1933 tarihinden itibaren mülgadır.

Madde 13- Bu kanun 1 Haziran 1933 tarihinden itibaren mu-teberdir.

Madde 14- Bu kanun hükümlerini icrâya İcra Vekilleri Heye-ti memurdur.

EK-7 29.5.1934 TARİHLİ VE 2467 NUMARALI "ÜNİVERSİTE
TEŞKİLAT KANUNU"

Madde 1- 2252 numaralı kanunla kurulan İstanbul Üniversitesi ve müteşekkil bulunduğu Fakültelerle bunlara bağlı mektep ve müesseseler Muvâzene-i Umumiye içine alınmıştır.

Madde 2- İstanbul Darülfünununun Şahsiyet-i Hükmiyesi hakkındaki mülga 21 Nisan 1340 tarih ve 493 numaralı kanunun üçüncü maddesinde gösterilen membalardan tahassül edecek varidat, hazinece tahsil olunur. Ancak, mezkûr maddenin 5 numaralı fıkrasında yazılı vekâletnamelerden alınacak hukuk mektebi ianesi 60 kuruş olarak alınır. Bu madde mucibince alınacak paralar varidat bütçesinde (İstanbul Üniversitesi hasılatı) adı ile açılacak bir fasla irat kaydolunur.

Madde 3- Üniversite talebesinden alınan tedris ücreti, şehadetnâme, imtihan, kayıt ve suret harçları, laboratuvar ve hastanelerde alınacak laboratuvar masrafları, ecza ve film bedelleri miktarı ve bunların cibâyet tarzı Maliye, Maarif ve Sıhhat ve ictimai Muavenet Vekâletlerince tayin ve tesbit olunur.

Madde 4- Tıp Fakültesinin İstanbul'daki umumi, mülhak ve hususi bütçelerle Belediye bütçesinden idare edilmekte olan hastanelerden istifade eylemesine lüzum görülürse, fakültenin bu hastanelerden istifade suretleri ve masrafa iştiraki ve her hastanede ayrılacak yatak adedi vesair esaslar, Dahiliye, Maarif ve Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekillerince müştereken tayin ve tesbit olunur.

Madde 5- İstanbul Üniversitesi Ordinaryüs, profesör ve doçentleri ile idare memurlarının derece, adet ve maaşları (1) numaralı cetvelde gösterilmiştir. Bu cetvelde gösterilen maaşlar, 1 Haziran 1934 tarihinden itibaren 1452 numaralı kanunun hükümlerine göre verilir.

Madde 6- İstanbul Üniversitesinde istihdam olunan asistanlara menşeleri müsait olmak şartı ile kıdemlerine göre 20-30 lira maaş veya bunların tutarı derecesinde ücret, baş asistanlara da 35 lira veya bunun tutarı derecesinde ücret ve Tıp Fakültesinde ibate ve iase edilen asistanlara 50-60 lira ücret verilir. Asistanların intihap, kabul ve infisal şekilleri ile istihdam müddetleri Maarif Vekâletince tesbit olunur.

Madde 7- Vekillere verilecek vekâlet maaş veya ücreti miktarı, vekâlet ettikleri derse muhassas maaşın ilk derecesi üzerinden hesap edilir.

Madde 8- Mülga İstanbul Darülfünununu tedris ve idare heyetlerinden açıkta kalıp hizmet müddeti 30 seneyi bulanlardan 1 Haziran 1934 tarihinden itibaren üç ay zarfında Maarif Vekâletince yeniden bir vazifeye tayin olunmalarına imkân görülmeyenler mecburî tekaüde sevk olunur. Gerek bunlar, gerek aynı heyetlere mensup olup tekaütlüğünü isteyenlerle, İstanbul Üniversitesi Ordinaryüs, Profesör ve doçentlerinin ve idare memurlarının tekaütlükleri 1683 numaralı kanunun hükümlerine göre yapılır.

Madde 9- 31 Mayıs 1933 tarih ve 2252 numaralı kanun mülga dır.

Muvakkat Madde 1- 1933 mali senesinde gerek Üniversiteye verilen tahsisattan, gerek 2337 numaralı kanunla yapılan istikrazdan sarfolunamayan mebaliğ 1934 mali senesi Maarif Vekâleti bütçesinde İstanbul Üniversitesi masarifi faslının inşaat-ı tamirat ve tesisat maddesine tahsisat olarak ilâve edilir.

M. Madde 2- İstanbul Üniversitesi merkez binası ile fakülte-ler ve bunlara bağlı bütün müesseselerde yapılacak tamirat, inşaat ve tesisat ile alınacak âlât ve edevât ve ders levâzımı ve mefruşâtı ile sair masrafı için Maarif Vekâleti 1934, 1935, 1936 ve 1937 seenleri bütçelerine her sene konulacak ikişer yüz bin liradan ödenmek üzere azamî 800.000 liraya kadar gelecek senelere sâri taahhüdât İcrâsına Maarif Vekiline mezuniyet verilmiştir.

Muvakkat madde 3- Üniversite muhasebe teşkilâtına ait olup merbut (2) numaralı cetvelde derece adet ve maaşları gösterilen memurlar, Maliye Vekâleti kadrosuna ilâve olunmuştur.

Madde 10- Bu kanun, 1 Haziran 1934 tarihinden muteberdir.

Madde 11- Bu kanunun hükümlerini icrâya Dahiliye, Maliye, Maarif ve Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekilleri memurdur.

EK-8 11.10.1934 TARİHLİ"İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
TALİMATNAMESİ"

I. ÜNİVERSİTE

Madde 1- Bilgi sahalarında araştırmalar yapmak, millî kültürü ve yüksek bilgiyi genişletmeye ve yaymaya çalışmak, devlet ve memleket hizmet ve işleri için ergin ve olgun unsurlar yetişmesine yardım etmek gibi vazifeler için kurulmuş olan İstanbul Üniversitesi; Tıp, Hukuk, Edebiyat ve Fen Fakülteleriyle bunlara bağlı Mektep ve Enstitülerden mürekkeptir.

Madde 2- Üniversite fakülteleri tedrisât itibariyle ayrı olmakla beraber idare cihetiyle bir bütün teşkil ederler.

II. ÜNİVERSİTE İDARESİ

1. REKTÖR

Madde 3- Üniversitenin idaresi Rektöre verilmiştir. Rektör, Üniversitede Maarif Vekilinin mümessilidir. Bu sıfatla bütün üniversite işlerinin mes'ul merciidir.

Madde 4- Rektör, Maarif vekâletinin inhâsı üzerine müşterek kararname ve Reisicumhur tasdiki ile tayin olunur.

Madde 5- Üniversiteyi temsil etmek, Üniversite teşkilât ve tedrisâtını yürütmek ve murâkabe etmek, Üniversitenin bütün makam ve müesseselerle muhaberelerini yapmak, mali hususlarda itaâmiri olmak Rektörün vazifelerindedir. Rektör, Üniversitede Vekilin bizzat riyaset etmediği bütün toplantıların tabii reisidir. Fakülte meclisini ayrı ayrı veya bir arada toplamağa davet edebilir.

Rektör dilediği zaman herhangi fakültenin profesörler meclisine riyaset edebilir.

Madde 6- Rektör Üniversite profesörlüğünden başka hiçbir iş deruhte edemez. Üniversitenin ders saatlerinde ve mesai zamanlarında, Üniversitede bulunması lâzımdır.

Madde 7- Fakültelerin Maarif Vekâletiyle ve başka Vekâlet ve dairelerle ve bu Vekâlet ve dairelerin fakültelerle muhabere-leri Rektörlük vasıtasıyla olur. Fakülteler mahalli idare ve müesseselerle kendi fakültelerine ait tâli işler için doğrudan doğruya muhabere ederler. Ancak bu muhabere ehemmiyetli bir işe ait ise Rektöre hemen malûmat verilir. Ve alınan talimata göre hareket olunur. Fakültelerin ecnebi memleketler fakülte ve müesseseleriyle veya profesörleriyle muhâbereleri ilmi işlerde Rektörün malûmatıyla fakültelerce, maadâsı Rektörlükçe yapılır.

Madde 8- Rektör, her sümestir sonunda Üniversitenin o sümestirdeki faaliyetleriyle alınan neticeler hakkında mütalaalarını bir raporla, Maarif Vekâletine bildirir.

Madde 9- Rektör, hastalık veya seyahat gibi mazeret ve sebeplerle vazifesi başında bulunmayacak olursa en çok iki hafta için Dekanlardan birini doğrudan doğruya vekil bırakabilir. Daha uzun bir zaman için Rektörün vekili olacak zatı, Maarif Vekâletinin tasdik etmesi lâzımdır.

Madde 10- Üniversitenin Rektöre umumi vazifesinde yardım etmekle mükellef bir Üniversite Heyeti ve bir Üniversite İstişare Komitesi vardır.

2. ÜNİVERSİTE HEYETİ

Madde 11- Üniversite Heyeti, Rektörün reisliği altında Fakülte Dekanlarıyla, Ümumi Kâtipten teşekkül eder.

Madde 12- Üniversite Heyetinin vazifeleri şunlardır:

a) Fakültelerin teşkilât ve tedrisâtına ait teklifleri tetkik ve Üniversitenin umumi bir suretle ilmi faaliyetini tanzim ve idare etmek.

b) Üniversite fakülteleriyle enstitü ve mekteplerinin tedris ve idare heyetlerinde bulunan zatlar hakkında icabında verilecek inzibâtî kararları almak, bunlar hakkında memurun muhâkemâtı kanununa göre ilk tahkikatı yapmak,

c) Üniversite fakülte, enstitü ve mektepleri talebe ve dinleyicileri hakkında talimatına göre inzibatî cezalar vermek,

ç) Üniversite bütçesini hazırlamak.

d) Üniversitenin ve buna bağlı müesseselerin umumi inkişâf ve tekâmülü hakkında tetkik ve tekliflerde bulunmak.

Madde 13- Üniversite Heyeti her Çarşamba günü toplanacağı gibi ayrıca Rektör tarafından çağırıldıkça da toplanır.

Madde 14- Üniversite Heyeti kararlarını ekseriyetle verir; tesâvi halinde Rektörün bulunduğu tarafın reyi tercih olunur. Reyden istinkâf caiz değildir. Muhalif rey"de bulunanlar muhalefetlerinin sebeplerini kararın altına yazarlar.

Madde 15- Rektör Üniversite Heyetinin kararlarından istizana muhtaç olanları Vekâlete arz ile maadâsını doğrudan doğruya icra ve tatbîk eder.

3. ÜNİVERSİTE İSTİŞARE KOMİTESİ

Madde 16- Üniversite İstişâre Komitesi fakültelerde teşkil edilen istişâre komitelerinin Rektörün yanında toplanmasıyla teşekkül eder.

Rektör lüzum gördükçe bütün fakültelerin komitelerini hep bir arada veya yalnız bir fakültenin bütün komitelerini bir arada toplanmaya çağırabileceği gibi bütün fakültelerin aynı mevzu ile alâkalı komitelerinin bir veya birkaçı ile de istişare edebilir.

4. UMUMİ KATİP

Madde 17- Umumi Kâtip, Rektörün reyıyla Maarif Vekâletince tayin olunur.

Madde 18- Umumi Kâtibin vazifesi, idare ve yazı işlerinde Rektöre yardım etmektir. Umumi Kâtip, Üniversitenin idare ve Kalem Heyetlerinin çalışmalarını tanzim ve murakabe eder.

Sarf evrakını tetkik ve tasvip ve Rektörün salâhiyet verdiği evrakı imza eder. Umumi Kâtip, Üniversite merkez teşkilâtına ait sarfiyatın tahakkuk âmiri olduğu gibi Üniversite Heyetiyle Arttırma ve Eksiltme ve İhâle Komisyonunun da tabii âzâsıdır.

5. İDARE MEMURLARI

Madde 19- Üniversitede idare, hesap ve ayniyat, yazı ve muhâsebe işleri için, bütçe ve kadro ile mukayyet olmak şartıyla lüzumu kadar memur istihdam olunur. Bunların tayini ve değiştirilmesi Rektör tarafından Vekâlete teklif edilir. Ücretli müstahdemlerin tayini ve değiştirilmesi Rektörlükçe yapılır.

III. ÜNİVERSİTE MECLİSİ

Madde 20- Üniversite Meclisi Fakülte Meclislerinden tereküp eder.

Madde 21- Üniversite Meclisi, görülecek lüzum üzerine Maarif Vekilinin vereceği emre göre Rektör tarafından toplanmaya çağırılır.

Madde 22- Üniversite Meclisine Maarif Vekili veya onun tevkil edeceği Rektör reislik eder.

Madde 23- Üniversite Meclisi tezekkürü Maarif Vekili tarafından kendisine tevdi olunan ve Üniversiteye, Maarif Teşkilâtına ve memlekete ait bulunan ilmî meselelerin tetkik ve mütalâasını tesbit eder.

IV. FAKÜLTELERLE ENSTİTÜ VE MEKTEPLERİN İDARESİ

1. DEKANLAR

Madde 24- Fakültelerin İdaresi Rektörün nezareti altında Dekanlara verilmiştir.

Madde 25- Fakültelerin dekanları o fakültenin Ordinaryüs veya Profesörleri arasından Rektörün intihabıyla Maarif Vekâletince tayin olunur.

Fakülteyi temsil etmek fakülte ve fakülteye bağlı enstitü, mektep ve müesseselerin teşkilât ve tedrisatını murakabe ile fakültenin selâhiyettar olduğu muhabereleri yapmak, mali hususlarda tahakkuk âmiri olmak Dekanın vazifelerindedir. Dekan, Fakülte dahilinde Rektörün riyaset etmediği bütün toplantıların tabii reisidir.

Madde 26- Dekanın Üniversitedeki tedris işinden başka bir işi olamaz. İstisnaî hallerde Dekanın yüksek bir mektepte saati çok mahdut bir profesörlük almasına Vekâlet müsaade edebilir. Dekanlar ders ve umumi mesai saatlerinde Fakültede bulunmak mecburiyetindedirler.

Madde 27- Dekan, münasip gördüğü hususlar için fakülteye bağlı enstitü ve mekteplere bazı muhabereleler için tahriren selâhiyet verebilir.

Madde 28- Dekan, her sömestr sonunda fakülte ve fakülteye bağlı müesseselerin faaliyetleriyle alınan neticeler hakkındaki mütâlâasını bir raporla Rektörlüğe bildirir. Bundan başka Dekan, fakülteye bağlı tedris heyetlerinde bulunan zatlardan herbirinin mesaisinin tarzı ve derecesi hakkında her ders yılının sonunda Rektörlüğe bir rapor vermekle mükelleftir. Dekan, lüzum görürse bu raporunu kısmen veya tamamen daha evvel de verebilir.

Madde 29- Her fakültede bir Dekanlık kâtibiyle o fakültenin ihtiyaçlarına göre lüzumu kadar memur ve müstahdemden mürekkep bir kalem heyeti bulunur.

Bu heyetin mesaisini tanzim ve murâkabe etmek, Dekana aittir. Dekanlık kâtibiyle, kalem memurları Dekanın inha ve Rektörün tasvibiyle Vekâlet tarafından ve müstahdemler Dekanın teklifiyle Rektör tarafından tayin olunur ve değiştirilir.

Madde 30- Dekan hastalık veya seyahat gibi mazeret ve sebeplerle vazifesi başında bulunmayacak olursa en çok iki hafta için Rektörün tensibiyle Ordinaryüs veya Profesörlerden birini

vekil bırakır. Daha uzun bir zaman için Dekanın vekili olacak zatı Rektörün teklifi üzerine Maarif Vekâleti tayin eder.

2. ÜNİVERSİTE İSTİŞARE KOMİTELERİ

Madde 31- Her Fakültede Dekana bağlı olarak: 1) İdare ve Maliye, 2) Tedrisat ve Programlar, 3) Neşriyat, 4) Talebe İşleri İstişâre Komiteleri vardır.

Dekanın reisliği altında olan bu komiteler, her yıl Dekan tarafından mürettep adedin iki misli derecesinde gösterilecek namzetler arasından Rektörce seçilecek iki Ordinaryüs, veya Profesörden teşekkül eder. Dekan bu komitelerin her biri için kâtiplik vazifesini yapmak üzere ders yılı başında birer doçent seçer.

Madde 32- İstişâri komiteler, Dekanın yardımcısıdır. Dekanın havalesi üzerine fakültece yapılacak işler ve bunların tatbik tarzı hakkında iptidâi teklifler yaparlar. Ve reylerini söylerler. Bunların reyleri istişâri mâhiyettedir.

3. FAKÜLTE MECLİSLERİ

Madde 33- Fakülte Meclisleri Dekanın reisliği altında fakülte Ordinaryüsleriyle Profesörlerinden teşekkül eder. Tayinlerindeki kıdem sırasına göre münavebe ile ikişer doçent istişâri

rey ile meclise iştirak eder. Lüzumu halinde meclis herhangi bir doçentin de istişârî reyle toplanmada bulunmasına karar verebilir.

Madde 34- Fakülte Meclislerinin vazifeleri şunlardır:

- a) Tedris heyetindeki münhaller için namzetler göstermek ve doçentlik imtihanlarının tertip ve icrâsına nezaret etmek,
- b) Her ders yılı veya sëmestri başında dersleri tedris heyeti arasında dağıtmak ve fakültenin mesaf ve faaliyetini tanzim etmek, lüzum gördüğü suretle fakültelerin teşkilât ve programları hakkında tadil tekliflerinde bulunmak, fakültelerin umumi suretle inkişaf ve tekâmülü için düşündüğü tedbirleri Üniversite Heyetine bildirmek, fakülteye bağlı mektep, enstitü vesair müesseselerin raporlarını ve tekliflerini tetkik ve bu hususta mütâlâa beyan etmek,
- c) Üniversite mezunlarından Avrupaya gönderilecek talebe namzetlerini seçmek,
- ç) Fakülte neşriyâtını tanzim ve temin etmek,
- d) İlmî içtimâlara ve merasime iştirak meselelerini tetkik ve Üniversiteye teklif etmek,
- e) Fakülte ve fakülteye bağlı enstitü, mektep vesair müesseselerin bütçelerini hazırlamak ve fakülte tahsisâtının bunlar arasında tevziatı hakkında mütâlâa beyan etmek,
- f) Havale olunan hususları müzakere ederek reyini bildirmek.

Madde 35- Fakülte Meclisleri her smestir başında veya Dekanca lüzum görüldükçe Dekanın daveti üzerine toplanır. Bundan başka azanın mutlak ekseriyetinin tahrirî müracaatı zerine Dekan, meclisi toplar. Ancak tahrirî müracaatta meclisin daveti sebebi açık ve tam bir surette gösterilmelidir. Dekan, meclisi her davet ettikçe ruznmeyi de bildirir.

Madde 36- Meclis Dekana hazırlanan ruznme ile veya azanın müracaatı üzerine toplanmışsa işbu müracaatta söylenen müzakere mevzuu ile bağlıdır.

Bir toplanmada yapılan teklifler ruznmeye dahil olmayan hususlara taallk ediyorsa mutlak ekseriyetle verilecek karar üzerine gelecek toplanmanın ruznmesine konulur. Kararlar mutlak ekseriyetle verilir. Tesav halinde Dekanın bulunduğu tarafın reyini tercih olunur.

V. ÜNİVERSİTE TEDRİS HEYETİ

Madde 37- niversite Tedris Heyeti Ordinaryüs , Profesör ve Doentlerden teşekkül eder.

Madde 38- Ordinaryüs veya Profesörden münhal vuknda ait olduğu Fakülte Meclisi tarafından iki veya üç namzet gösterilir; bu namzetlerin herbiri hakkında Rektör, niversite Heyetinin de reyini alarak ayrı ayrı her biri hakkındaki mütâlâasını açık bir surette vekâlete bildirir. Maarif Vekili bunlar arasından birini tercih ve tayin eyler. Vekil, gösterilen namzetleri muvafık bul-

madığı takdirde, iade ederek başka namzetler gösterilmesini her vakit isteyebilir.

Madde 39- Ordinaryüsler Profesörlerden seçilir. Ordinaryüs olabilmek için; en az beş sene bilfiil profesörlük etmiş olmak ve Profesörlükte dikkate değer muvaffakiyet göstermiş bulunmak lâzımdır. Üniversite Profesörleri arasında bu şerâiti hâiz olanlar yoksa hariçte bu vasıfta bulunanlardan namzet gösterilebilir. Ordinaryüslük ünvanı barem şerâitine bağlı değildir.

Profesörler lâzım olan vasıfları haiz doçent bulunmamak gibi bir sebep olmadıkça prensip itibariyle doçentler arasından seçilir. Doçentin, profesör olabilmesi için en az yedi sene doçentlikte iyi hizmet etmiş olması, dersleriyle, umumi çalışmalarıyla ve ilmî araştırmaları ve neşriyatıyla Üniversitenin dikkate değer muvaffakiyetli bir unsuru olduğunu göstermiş bulunması lâzımdır. Orta kudretten ileri bir kabiliyet göstermemek itibariyle yedi sene sonunda profesör olmak vasıflarını kazanamayan doçentler, Maarifin Üniversiteden gayrı hizmetlerine geçirilir. Profesörlük ünvanı verilebilirse de bunlar doçentlik işlerini yapmakta devam ile mükelleftirler.

Madde 40- Doçent olabilmek için aşağıdaki şartların bulunması lâzımdır:

- a) Yaşı kırkı aşkın olmamak,
- b) En az tayin edileceği fakülteden veya ona muadil bir fakülteden, yahut yüksek mektepten mezun bulunmak,
- c) Büyük garp kültür dillerinden birini bu dillerde ilmî

bir tetkik yapacak ve yazacak surette iyi bilmek,

ç) Talimatnâmesine göre yapılacak imtihanında muvaffak olmak.

Madde 41- İmtihanda aynı derecede muvaffak olan namzetlerden iki lisans yapmış olanlar, bir lisans yapmış olanlara ve doktora yapanlar lisansiyerlere ve müteaddit dil bilenler bir dil bilene tercih olunurlar. İki lisans, bir doktoraya eş sayılır.

Madde 42- Doçentliğe talip olanlar, Rektörlüğe müracaat ederler. Rektörlük, alâkadar fakülte Dekanının mütâlâasını aldıktan sonra, şahsî mütâlâasıyla beraber Vekâlete bildirir. Vekâlet talebi muvafık gördüğü surette namzetlerin imtihanının icrâsını Üniversiteye havale eyler. İmtihani kazanmış olan namzet Vekâletin tasdikıyla doçentliğe tayin olunur.

Muvakkat Madde- Mevcut doçentlerden imtihanla tayin edilememiş olanlar üç yıla kadar bu imtihanı vermelidirler. Vermeyenler doçentlikten, Maarif teşkilâtının diğer vazifelerinden birine naklolunur.

Madde 43- Ordinaryüs ve profesörler işgal ettikleri kürsülerde bilfiil nazari dersler vermek, ameli mesaiyi ve seminerleri ve kürsüye bağlı laboratuvar, klinik vesâireyi idare etmek, talibinin müracaatlarını kabul ederek mesâilerini tanzim eylemek, okuttukları derslerin müfredat programına göre tamamen notlarını veya kitabını hazırlamak, Üniversitece neşredilecek mecmualara ilmi yazılar yazmak, imtihanları yapmak veya imtihanlarda hazır bulunmak ve Dekanların kendilerine tevdi edeceği bunlara ben-

zer ilmi ve idari işleri başarmakla mükelleftirler. Fakülte Meclislerine, komite ve komisyonlarına iştirak etmek de Ordinaryüs ve Profesörlerin asli vazifelerindedir.

Madde 44- Doçentler, ordinaryüs veya profesörü bulunmayan kürsülerde Fakülte Meclisinin kararı ve Rektörün tasvibiyle tedrisatta bulunmak, bağlı bulunduğu kürsüdeki ordinaryüs ve profesörlerin kendilerine tevdi edecekleri not veya eserleri tercüme etmek ve lüzumu halinde profesörlere tahrirlerinde tercümanlık eylemek, bağlı bulunduğu kürsüdeki ordinaryüs ve profesörlerin istedikleri etüdlere hazırlamak ve araştırmaları yapmak, ameli kurlarda ve mesaide ordinaryüs veya profesöre yardım etmek ve icabında bu mesainin bir kısmını veya bir kısım talebeyi idare, eylemek, talebenin müracaatlarını kabul etmek, seminer, laboratuvar ve kilinikteki kitapların vesair eşyanın tanzim ve muhafazasına nezaret etmek, Dekanların kendilerine tevdi edecekleri ilmi ve idari işleri yapmak gibi vazifelerle mükelleftirler.

Her sömestir sonunda ordinaryüs veya profesörler kendilerine bağlı doçentlere o sömestir zarfında tevdi ettikleri işlerin neden ibaret bulunduğunu ve doçentlerin bunları ne derece muvafakiyetle başardıklarını birer raporla Dekanlara bildirirler. Dekanlar, bu raporları kendi mütâlâalarıyla, birlikte Rektöre ve Rektör de mütâlâasıyla beraber Vekâlete takdim eder.

Madde 45- Ordinaryüs, profesör ve doçentler için asli meslek Üniversitedeki vazifeleridir. Kendilerini tamamen Üniversiteye vermeleri nazari ve ameli dersleriyle ve ilmi araştırma ve neşriyatlarıyla çalıştıkları ilim şubesinin memlekette açılmasına

ve ilerlemesine yardım etmeleri lâzımdır. Ordinaryüs, profesör ve doçentlik maaş veya ücreti daimi bir vazife veyahut kâr ve kazanç teminine mâtuf daimi bir işle birleşemez.

Ancak, vekâlet ordinaryüs, profesör veya doçentin kendi meslek ve ihtisası dahilinde olmak ve Üniversiteye hasretmeğe mecbur olduğu zaman haricinde yapılması mümkün bulunmak şartıyla Üniversite haricinde daimi mahiyette olmayan vazife deruhte etmesine müsaade edebilir.

Madde 46- Ordinaryüs, profesör ve doçentler, kendilerini Üniversiteye ne derece verdiklerini göstermek için derslerine, laboratuvar, klinik, seminer, amelî kurlar ve talebeyi kabul gibi vazifelerine günde veya haftada kaçar saat ayırdıklarını tesbit ederek, Dekanlıklara verirler. Dekanlıklar bunları birleştirerek ve listelerini yaparak Rektörlüğe, Rektörlük de Vekâlete takdim eder.

Vekâlet, her vazifeye ayrılan saatlerin arttırılmasını emredebilir. Ordinaryüs, profesör ve doçentler Üniversite dışında da derslerini hazırlamak, ilmi araştırmalarda bulunmak ve eser yazmak için ne kadar zaman tahsis ettiklerini ve hariçte tâlî meşguliyetlerinin mahiyet ve nev'ini ve kendilerini ne müddet işgal ettiğini aynı yolla Vekâlete bildirirler. Bundan başka ordinaryüs, profesör ve doçentler her ders yılı sonunda tatbik mecbur oldukları mesaf ve müfredat programlarını tamamen tatbik edip edemediklerini ve edememiş sebeplerini ve ikmal çarelerini, derslerine ve meşgul oldukları ilim şubelerine ne katabildiklerini veya bunlara dair ne gibi eserler yazabildiklerini, okuttukları derslerin kitap veya notlarını ne dereceye kadar hazırladıklarını birer ra-

porla Dekanlıklara bildirmeye mecburdurlar. Dekanlıklar bu raporları Vekâlete takdim edilmek üzere ayrı ayrı mütâlâalarla birlikte Rektörlüğe tevdi ederler. Rektör ayrıca bu raporlar hakkında mütâlâalarını ilâve eder.

Madde 47- Ordinaryüs, profesör ve doçentler Üniversitedeki vazifelerinde Dekanlar vasıtasıyla veya doğrudan doğruya Rektörün murakabesine tabidirler. Derslerine ve vazifelerine mazeretsiz gelmeyen, geç gelen veya Üniversite içinde veya dışında profesörlük şerefiyle uymaz hareketleri görülen ordinaryüs, profesör ve doçentler hakkında inzibâtı cezalar verilir.

Tahrirî ihtar, Rektörün emriyle, bunun üstü vekâletin tensibiyle olur. Mazeretin takdiri Dekana ve itiraz halinde Rektöre aittir.

Madde 48- Her fakülte Dekanlık kâtibi, profesörlerin derslerine devamını gösteren günlük bir cetvel tutar. Vaktinde girilmeyen derslere kaç dakika geç girildiği de bu cetvelde gösterilir. Her ay başında fakültenin ders itibariyle devam vaziyetini gösteren bir cetvel tanzim ile Rektöre verilir.

Madde 49- Her ordinaryüs, profesör ve doçentin fakültesinde bir fişi vardır. Bu fişe bir tahsil yılının bütün vak'aları kaydolunur.

VI. TEDRİS HEYETİNİN YARDIMCILARI

Madde 50- Tedris heyetinin yardımcıları umumiyetle tedrisatta ve ilmî araştırmalarda bağlı oldukları kürsülerin mesâisine yardım etmekle mükelleftirler.

Madde 51- Tedris heyetinin yardımcıları başlıca asistanlardır.

Madde 52- Asistanların tayin ve istihdam yolları ayrı talimatla tanzim edilmiştir.

VII. TALEBE

Madde 53- Talebenin üniversiteye yazılması, çalışması, devamı ve vazifesi Vekâletçe ayrı talimatlarla tesbit edilir.

Madde 54- Talebenin imtihanlara girebilmesi, harçlarını vaktinde vermesine, dil mektebine devamla muvaffak olmasına veya bu mektepte devamdan istisna vesikası almış bulunmasına, imtihanlarda muvaffak olmuş sayılması da sömestir veya sınıfının imtihanını başarmış olmasına bağlıdır.

Diploma alabilmek için son sınıfta İnkılâp Tarihi derslerine devam ile, bundan sertifika almak lâzımdır.

Madde 55- Üniversite tahsili Tıpta doktora ile, diğer fakültelerde lisans veya doktora ile nihayet bulur. Her fakültede imtihan, lisans ve doktora şeraiti bunlara mahsus talimatnamelerle tesbit edilmiştir.

VIII. FAHRİ PROFESÖRLÜK VE DOKTORLUK

Madde 56- Fakülteler, memlekete veya isnâniyete, yahut men-
sup oldukları ilim şubelerine büyük hizmeti görülmüş olanlara
Maarif Vekâletinin tasvibiyle hususi talimatnamesi hükümlerine
göre fahri profesörlük ve fahri doktorluk ünvanını tevcih edebi-
rir.

IX. HESAP İŞLERİ

Madde 57- Üniversitenin hesap işleri, Maliye Vekâletine
bağlı bir müdürlük tarafından görülür.

Madde 58- İtâ âmiri Rektördür. Umumi kâtip tarafından tet-
kik ve imza edilmedikçe sarf evrakı itâ âmirine götürülemez.

Madde 59- Bankadaki carî hesap muamelesi Umumi Kâtip, He-
sap İşleri Müdürü ve Veznedarın müşterek imzalarıyla yapılır.

Madde 60- Her fakültede hesap işleriyle uğraşan birer he-
sap memuru vardır. Bunların muamelâtı Umumi Kâtip tarafından kont-
rol edilir.

Madde 61- Arttırma, eksiltme ve pazarlık işleri merkezi
komisyonla, fakültelerdeki talî komisyonlarca yapılır.

Madde 62- Merkezi komisyon, Rektör veya onun nâmına Umumi
Kâtibin riyasetinde Dekanlarla hesap işleri müdüründen ve tâlî

komisyonlar Dekanın reisliğinde fakülte hesap memuru ile Dekanlıkça seçilecek iki zattan teşekkül eder. İnşaat işlerinde im ar veya mütehassıs da aza olarak bulunur. En az bir liraya kadar ihaleler ve alışlar merkezî komisyonca, bin liradan azı tâlî komisyonca yapılır.

Madde 63- Her laboratuar ve enstitüye küçük masraflar için usulüne göre sarfolunmak üzere 25 liraya kadar avans verilir. Bu avansın sarf evrakı verilmedikçe ikinci bir avans istenemez.

EK-9 DARÜLFÜNÜN EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TALEBE REHBERİ

(1918-1919)

Edebiyat fakültesi her şühur-u dersiyeye iptidasında bir talebe rehberi neşrine karar vermiştir. 1918-1919 sene-i tedrisiyesi ikinci şühur-u dersiyesine ait olan işbu rehberde fakülte müdavimince bilinmesi lâzım gelen malumat mevcut olduğu gibi, herkesin bulunabileceği açık derslerle dersaneleri ve müderris ve muallimlerin bu müddet zarfında vereceği konferansların miktar ve tarihi de derc edilmiştir.

TARİHÇE

Vaktiyle Darülfünun vazifesini ifa eden medreselerimizi bir tarafa bıraksak bile memleketimizde Darülfünun te'sisi fikri epeyce eskidir. Daha 1846 senesinde Darülfünun ittihaz edilmek üzere Ayasofya'da büyük bir bina inşasına başlandı ise de 1863 de ikmalî müyesser olan bu bina-yani şimdiki Adliye Nezareti binası- bu işte kullanılmadı. İlk Darülfünun müdürü meşhur Yanyalı hoca Tahsin Efendi idi; ve ilk Darülfünun dersleri kendi binasının bazı odalarında 1863 Receb'inin yirmi ikisinde serbest dersler suretinde başlamış 1865 de bu dersaneler oradan Atik Ali Paşa Camii karşısında Nuri Efendi konağına kaldırılmış, biraz sonra da konak yanmıştı. Bunun üzerine şimdiki Maarif Nezâreti olan bina Darülfünun olmak üzere yaptırılarak 1870 de Sadriâzam Ali Paşa tarafından resmi küşâdı icra edilmişse de, nihayet iki sene kadar muammer olup 1872 de kapanmıştır.

Bu ilk Darülfünun teşebbüsü mualimin ve mütealliminin fıkdanından dolayı maatteessüf devam edememiştir. Nihayet tahsili tâlinin taammümü neticesinde, (1900) senesinde Mektebi Mülkiye binası dahilinde yeniden bir Darülfünun küşad edildi. Tıp ve hukuk şubeleri eskiden beri mevcut ve müteşekkil olduğu cihetle, yeni teşekkül eden şubeler Ulûm-u edebiye ve ulum-u riyaziye ve tabiiye şubeleri idi. Maamâfih bu ilk ulum-u edebiye fakültesinin, gerek dersler ve gerek teşkilât itibariyle, her halde bir Darülfünun şubesi addedilemiyeceğini itiraf etmelidir. İlân-ı Meşrûtiyetten sonra Edebiyat fakültesine yeni dersler ilave ve yeni mu-

allimler tayin edilmek sūretiyle islahât teşebbüslerine girişildi. Fakat vesâit-i tedrisiyyeden mahrum olan, talebeye nihayet bir takım malûmât-ı umûmiye verebilen bir müessese, hakiki bir Darülfünun şubesi sayılamazdı. O vakit Edebiyat fakültesinde tedris edilen b lumûm edebiyat, felsefe, tarih, coğrafya derslerini üç sene takip eden bir şakird, alelâde bir imtihanla ikmâl-i tahsil etmiş adolunuyordu.

Nihayet 1916 sene-i tedrisiyesi nihayetinde Nezâretiçelilenin emir ve tensibiyle in'ikat eden Meclis-i Müderrisin uzun müzakerât neticesinde bir takım yeni kürsülerin ihdasına ve Edebiyat fakültesi tedrisatının talebenin te'min-i ihtisâsı için Edebiyat, Felsefe, Tarih ve Coğrafya şubelerine tefrikine ve yeni kürsülerden bazıları için Avrupa'dan mütehassıslar celbine lüzum gösterdi. Bu suretle teşkilatını genişleten Edebiyat fakültesi, vesâit-i mesâinin ikmaline ve darülmesâiler ve kütüphaneler te'sisine imkânın müşaadesi nisbetinde çalıştı. Geçen nısıf sene-i dersiye iptidasında ecnebi müderrislerin fakülteden infikâklarını üzerine, bazı derslerin bir kürsü dahilinde birleştirilmesi sūretiyle teşkilât-ı hâzıra vücuda getirildi. Talebenin müderrisin ve mualliminle daha fazla temaslarını te'min için ders saatleri haricinde ayrıca müracaat saatleri ve lüzum görülen dersler için badezzevâl tatbikal saatleri tahsis olundu. Fakülteye devam eden efendiler rehperde munderiç vesâyâ dairesinde tedrisata devam eyledikleri ve Darülfünun müdavimninden beklenen derecede mesâide buldukları halde, arzu ettikleri şuebât-ı ulûmda peyday-ı ihtisasa muvaffak olmalarını te'min edebilirler.

FAKÜLTEYE KABUL ŞERAİTİ

Maârif Nezâret-i Celilesinin 4 Nisan 1916 Tarih ve 261/202923 numaralı tezkize-i aliyesiyle tebliğ buyurulan mülazemeti ruûs imtihanları hakkında nizamnamenin üçüncü maddesine müzeyyel maddei nizâmiye.

Madde 1: Ahvâli fevkalâdenin tevlit eylediği ihtiyaca binâen Darülfünunun Edebiyat, Tabiiyat ve Hukuk fakültelerine iki sene müddetle Mekâtib-i Sultâniye mezunları bilâ imtihan ve o derecedeki Mekâtib-i Husûsiye mezunları bilimtihan kabul olunabilir.

Duhûl imtihanı dürûs-u âtiyyeden icra olunur:

Tarih, Coğrafya, ulûm-u tabiiye, edebiyat-ı Türkiyye, Arabî ve Fârisi lisanlarından birisi, Fransızca veya diğer bir lisan-ı ecnebi.

Kaydolunacak talebe vesâiki âtiyeyi ibraz eylemeğe mecburdur:

Evvela : Nüfus tezkeresi (x)

Saniyen: (9-12 boyunda) üç kıt'a kartonsuz fotoğraf.

Salisen: Mektep Şahâdetnamesi.

Rabian : İkâmetgâh ilmühâberi.

Hamisen: Sıhhat raporu.

x Tebai ecnebiyyeden olanlar ta'yini hüviyetleri için pasaportlarını ibraz edecekler, veyahut memleketlerinin tüccar ve eşrafından veya hemşehrilerinin teşkil ettikleri cemiyetlerden veya şehbenderhanelerinden ilmühâber getireceklerdir.

İhtiyat zabitleri hakkında gösterilen teşkilat:

İHTİYAT ZABİTLERİ HAKKINDA MECLİSİ KABİRİ MAARİFÇE İTTİHAZ
EDİLEN 10 KANUNU EVVEL 1918 TARİHLİ VE 124 NUMARALI KARARDAN DA-
RÜLFÜNUNA MÜTALLİK MEVAD SURETİDİR

Madde 11: Mekâtıb-i Sultâniyyenin 11 ve 12 inci sınıfların-
da iken taht-ı silâha alınan ve emsâli elyevm me'zun bulunan
efendilerden arzu edenler ile ruhsat-ı resciiyyeye merbut ve res-
mî yedi senelik idâdîlere muadeleti evvelce musaddak tâlî derece-
de mekâtib-i hususiyye mezunlarının yalnız bu seneye mahsus ola-
rak Sultânî me'zunûni gibi Darülfünun şuebâtına bilâ imtihan ka-
bulleri hakkında madde-i müzellele-i nizamiyye teklifi ve mekâ-
tib-i Sultâniyye sünûf mezküresinde tahsilde iken tahtı silaha
alınan ve emsali mezun bulunmayanlar ile daha dîn sınıflarda alı-
nıp, emsâli elyevm mâfevk sınıflarda olanların bir sene yüksek
sınıfa kabulleri ve girecekleri yeni sınıflarda gösterilen ders-
lerle alâkadâr ve bunların mebâdisinden ibâret bulunan mevâddı
deriyyeyi ihzâr ile mükellef tutulmaları ve gınâ, terbiye-i be-
deniyye, el işleri, hüsn-ü hat derslerinden ilk seneye mahsûs ola-
rak istisnâları ve kendilerinin bâzı dersler hâricinde meclis-i
muallimin kârarıyla görmedikleri mühim derslere ait noksanlarını
telâfi etmek üzere hususî dersler te'sisi ve bu derslerin mualli-
min tarafından idâre edilmesi ve imtihanlarda işbu derslerden su-
al irâdı.

Madde 12: Darülfünun şubât-ı muhtelifesinde tahsilde iken
taht-ı silaha alınan efendilerin evvelce bıraktıkları ikmâl imti-
hanlarını ol zamanki şerâit-i muayyenesi dairesinde müddeti de-

vâm-ı nazar-ı dikkate alınmaksızın geçirebilmeleri ve ahizen ilâ-ve olunan derslerden imtihan edilmemeleri ve yeni teşkilâta tabi tutulmamaları ve bu gibilerden bir sene zarfında iki senenin imtihanını vermek arzusunda bulunanların ısf-ı mesûlleri.

TEDRİSAT

Edebiyat Fakültesi; edebiyat, felsefe, tarih, coğrafya namıyla dört şubeye ayrılır. Her şubede tedris olunan dersler şunlardır:

1- EDEBİYAT ŞUBESİ

Türk edebiyatı tarihi	Farisi edebiyatı tarihi
Edebiyat	Arap edebiyatı tarihi
Asârı edebiye tetkikatı	Fransız edebiyatı tarihi
Arap edebiyatı tarihi	Türk lisan tarihi, lisaniyet ve tasavvut

2- FELSEFE ŞUBESİ

Mabadetîabiyye, bediiyat, mantık	İslam felsefesi
Târih-i felsefe	Ahlâk
Ruhiyat	İhsâniyat
Terbiye	Târih-i edyan

3- TARİH ŞUBESİ

Kurûn-u kadime tarihi	İslam tarihi
Kurûn-u vüstâ tarihi	Osmanlı tarihi

Sâmi kavimler ve lisanları tarihi	Türk tarihi
Kurûn-u cedîde tarihi	İslâm sanayi-i nefisesi tarihi
Asrı hâzır tarihi	

4- COĞRAFYA ŞUBESİ

Tabii coğrafya	İktisâdi coğrafya
Riyâzî coğrafya	Mevzîi coğrafya
Beşerî coğrafya	Osmanlı coğrafyası

TARZ-I MESÂİ

Darülfünun, Talebe -i mesâi-i şahsiyyeye alıştırmakla mükellef bir müessese-i ilmiyye olmak itibariyle müdavimlerine büyük bir hürriyet-i sa'y bahşeder. Fakat talebenin bu hürriyet-i sa'yı hüsn-ü istimal etmeği bilmesi elzemdir.

Darülfünuna kaydolunan bir talebe müderrislere müracaat ile onların irae edeceği tarz-ı mesâiyi kendine rehber-i hârekât ittihaz etmekten ve daima müderrisleri ile temas ederek onların irşâdât ve vesâyâsından istifâde çarelerini aramaktan müstağni olamaz.

Darülfünun tedrisâtından müntazar olan istifâdenin te'mini ancak talebenin mâlumât-ı umûmiyesinin noksan olmamasıyla husul bulabilir. Bunun için tedrisât-ı tâkipte müşkülâta tesâdüf eden müdâvimin müderrislere müracaatla noksanlarını nasıl itmâm edebileceğini öğrenmelidir ve onların bu baptaki irşadâtına tevfiqi hareket etmelidir. Darülfünun, talebenin malûmât-ı umumiye-

deki noksanını itmam için lazım olan kitapları kütüphanelerinde ihzâr eylemiş olduğundan müdâvim efendiler bu kitaplardan istifade edebilirler.

KÜTÜPHANELER

Edebiyat fakültesi, talebenin şahsî say'larına imkân vermek üzere darülmesâiler, kütüphaneler ve mesâi odaları hazırlamıştır. Edebiyat fakültesinde mevcut kitaplar darülmesâi kütüphanelerinde toplanmış ve tasnife başlanmıştır.

Kütüphanelerin tasnif ve tertibinden sonra, müdavimin istedikleri kitabı alarak mesâi odalarında okuyabilirler. Darülmesâi dahilinde mütâlea, yalnız müderris ve muallimin beraber bulunduğu tatbikat saatlerinde kâbildir. Talebenin ihtiyacı olan kitapları muayyen bir müddet için evine götürmesine imkân vardır. Yalnız bunun için, talebe, müderrisin ve fakülte müdürünün müsâadeyi mahsûsasını istihsâl etmeğe mecburdur. Fakülte müdiriyyeti bazı kitapların harice çıkmasına müsâade etmiyebilir.

Müderrisler darülmesâilerinde talebeye tatbikat yaptıracaklar ve talebenin mevcut vesâit ve menâbi-i tetkikiyeden istifade etmek husûsunda mümarese peyda etmelerine çalışacaklardır. Bu sûretle talebeler ilmî mesâi ve usuller ile istinas peyda etmiş ve tetkik ve münakaşaya, tetebbu ve taharriyye, elhâsıl mesâi-i şahsiyeye alıştıırılmış olurlar.

DARÜLMESAİLER

Darülfünun edebiyât fakültesi bazı ihtisas tetebularının ihzarını te'min etmek üzere darülmesâiler vücuda getirmiştir. Bu darülmesailerde Darülfünunun mâlik olduğu vesâiti tetebbû ve tetkik toplanmıştır. Darülmesâilerde, resim koleksiyonları ve modeller mevcuttur. Fakültenin darülmesâileri şunlardır:

- 1) Coğrafya darülmesâisi
- 2) Târih "
- 3) Edebiyat "
- 4) Felsefe "

SERBEST DERSLER

Darülfünunların vazifesi ilmî yalnız diploma almak üzere müracaat eden talebesine inhisar ettirilmiyerek, alelumûm, itmâm-ı mâlumat arzusunda bulunacak halka karşı da kapılarını açık bulundurmaktan olduğundan edebiyat fakültesinde bazı dersler umûma açılmıştır. Bu derslerde talebeden ma'da herkes sâmi sıfatiyle bulunabilir. Açık dersler Darülfünun dersleri olduğundan bu dersleri takib edebilmek için saminin malûmat-ı iptidâiyeyi haiz olmaları lazım gelir. Bu nısıf sene zarfında umûma açık olan dersler şunlardır:

Âsârı edebiyeye tetkikatı	- Müderris Ferit bey
Mabâde Tabia	- Müderris Rıza Tefvik bey
Târih-i felsefe	- Muallim Mehmet Emin bey

Terbiye	- Müderris İsmail Hakkı bey
Terbiye	- Muavin Şekip bey
İhsaniyat	- Muallim Ahmet Emin bey
Osmanlı târihi	- Muallim Ahmet Refik bey
Asr-ı hâzır târihi	- Muallim Ali Muzaffer bey
Riyâzi coğrafya	- Müderris Faik Sabri bey
Beşerî coğrafya	- Muallim Ali Macid bey

KONFERANSLAR

Edebiyat fakültesi serbest derslerden mâdâ bu nısıf sene zarfında cumartesi, salı ve perşembe günleri 3³⁰ ile 4³⁰ arasında umûma mâhsus konferanslar tertip etmiştir. Konferanslar, aksi ilân olunmadıkça alt katta onyedinci numaralı salonda verilecek ve mevzu'ları her hafta gazetelerle ilân edilecektir.

Bu nısıf sene zarfında konferans verecek olan müderris ve muallimler bervechi âtidir:

Müderris Rıza Tefvik bey

Müderris İsmail Hakkı bey

Müderris Faik sabri bey

Müderris Fuat bey

Muallim Ahmet Emin bey

Muallim Ali Muzaffer bey

Muallim Efdalettin bey

Muallim Ahmet Refik bey

Muallim Ali Macit bey

Muallim Mehmet Emin bey.

DARÜLFÜNUN EDEBİYAT FAKÜLTESİ İMTİHANLARI
VE ŞEHADETNAMELERİ HAKKINDA MECLİS-İ
MÜDERRİSİN MUKARRERATI

1- Edebiyat fakültesi iki nevi şahadetname verir. Birincisi " Me'zûniyed" yani "lisans" şahâdetnamesi, ikincisi "icâzet" yani "doktora" şahadetnamesidir.

2- Me'zûniyet şahadetnamesi almak istiyen talebe fakülte şubelerinden birine asgari olarak altı şühûr-u dersiyeye devam mecburdur.

3- Fakülteye dâhil olan her talebe fakülte rehberi tedrisâtında münderiç olan şube derslerinden lâakal dört ders intihap eder ve bu bapta bir müderris veya muallimin rehberliğine mürâcaatla intihap olunacak dersleri fakülte müdürriyetince tevdi olunacak bir varakaya yazarak mezkûr varakayı o derslerin müderris veya muallimlerine imza ettirir. Müderrislerin bu baptaki şahâdeti mezkûr derslerin mezûniyet hukukunu temine kifâyetini tasdik manasını tazammun eder. Ba'de mezkûr varaka müdiriyyete tevdi olunur. Müdiriyyetce ve meclisi müderrisince teşkil olunan encümence dersler arasındaki insicam tasdik olunduğu takdirde düstürülâmel olur. Müdiriyyet ve encümen tarafından serd edilen i'tirâzat Meclis-i Müderrisinde hal olunur.

4- Her müdavim bu sûretle taayyün eden dört sene müddet-i tedrisiyyenin sülûsanı zarfında devam eylediğini isbata mecburdur.

5- Müdâvimin bu dört dersin mesâi-i ameliyyesine muntazaman devam ederek bir sene zarfında müderris veya muallim tarafından miktarı tayin edilecek mûmâresat ve tatbikatı yapmış ve bu hususta aldığı numaralar vasatisinin beşi geçmiş olması şarttır. Mesâi-yi ameliyyesi olmayan dersler için de her şühûr-i dersiyeye nihâyetinde müderris veya muallim tarafından verilen notlar vasatîsi beşe balig olmak lâzımdır. Müderris veya muallimler her şühûr-i dersiyeye nihayetinde mûmarese numaralarını idâreye bildireceklerdir.

6- Bâlâdaki muayyen şerâiti ifa edemeyenler imtihana kabul edilmez ve asgarî devam müddeti iki şuhûr-ı dersiyeye daha temdit olunur.

7- Balâda muayyen şerâiti ifa etmiş olan müdâvimin mezuniyet şahâdetnamesi almak üzere mezûniyet imtihanlarına dâhil olur. Mezûniyet imtihanları tahrîrî ve şifâhi olmak üzere iki kısımdır.

EK-10 1921-1922 DERS YILINA AİT TALEBE DEFTERİ (1921-İST.)

AHKAM-I UMUMİYE

Darülfünun, maârif-i âliyyenin inkişaf ve terakkisine hadim hukuk, tıp, edebiyat ve fûnün medreselerinden müteşekkil bir müessesese-i ilmiyye olup, 15 Muharrem 1338 ve 11 Ekim 1919 tarihli nizamname mucibince ilmî muhtariyeti haizdir.

EMANET

Maarif Nâzırı Darülfünun reisidir. Darülfünun Heyeti tedrisiyyesi tarafından iki sene müddetle müntehap bir emin vâsıtasıyla Darülfünuna nezaret eder. Darülfünun Emininin vazifesi, Darülfünun şuebâtı ve aksamının hüsnü idâresine nezâret, divan mukarrerâtını icra ve medreseler tarafından verilen rüüslara vaz'ı imza ve müessesât-ı ilmiyye ile muhâbere ve Darülfünun namına gelen heyetleri kabul etmekten ve merâsim-i teşrifâtiyede Darülfünunu temsil eylemekten ibarettir.

DİVAN

Darülfünununun bir divânı vardır. Divân, Emin'in riyâseti altında içtima' eder. Divânın â'zây-ı tabiyyesi medrese reislerinden ve âzây-ı müntehibe de her medrese meclisi tarafından iki-

şer sene müddetle ve ekseriyyet-i âzâ ile müntehap ikişer müderristen ibarettir. Darülfünuna ait ilmî, kazâi, idâri bütün mesâilin mercii divandır.

MEDRESELERİN İDARESİ

Her medrese, kendi Meclis-i Müderrisini tarafından bir sene müddetle müntehap bir reis tarafından idâre olunur.

Medrese reislerinin vezâifi: Meclis-i Müderrisin mukarreatından inhası lazım gelenleri iş'âr veya icrâ, rûuslar ve vaz'ı imza, medreseye gelen hey'etleri kabûl, medresece yapılan merasime riyâset, meâlis-i ilmiyye ile muhabere, medreseye kabul edilen müdavimlerin tahlîfini icrâ, medreseye merbut darülmesâileri teftiş gibi husûsattan ibarettir. İdâre mesâilinde reise muavenet ve muâmelât-ı kalemiyyeyi idare için her medresede-tercihan muallimler arasından müntehap- bir katib-i umumi bulunur.

MECLİS-İ MÜDERRİSİN

Her medresede o medresenin müderris ve muallimlerinden mürekkep bir meclis-i müderrisin vardır. Medreseye ait ilmî, kazâi, idâri bilumum mesâilin mercii odur. Meclis ayda bir kere alelâde veya reisin daveti veya müderris ve muallimlerden dört zâfın tahriiri talebi üzerine fevkalâde olarak iştima eder.

HEYET-İ TEDRİSİYYE

Darülfünun heyet-i tederisiyyesi müderrislerle muallimlerden ibârettir.

KAYIT VE KABUL

Kayıt ve kabûl olunmak üzere müracaat eden talebe âtfideki vesâiki ibraz etmeğe mecburdur:

Evvelâ: Medrese riyâsetine hitaben bir kabul iştidası

Sâniyen: Mektep, sıhhat ve aşî şahadetnâmeleri

Sâlisen: Nüfus tezkeresi (x)

Râbian : İkâmetgâh ilm-u haberi

Hâmisen: 4,5 x 6 santimetre ebâdında mukavvasız üç kıta
fotoğrafi

TALEBE-İ ASLİYENİN BİLÂİMTİHAN KABUL ŞERÂİTİ

Darülfünun medreselerinden rûûsu haiz olanlar ile mekâtib-i

(x) Teba-i ecnebiyyeden olanlar ta'yini hüviyyetleri için pasaportlarını ibraz edecekler veyahut memleketlerinin tüccar eşrafından veya hemşehrilerinin teşkil ettikleri cemiyetlerden veya şahbenderhânelerden birer ilm-i haber getireceklerdir.

âliyye mezunları ve Darülhilafetilaliyye medresesinin sahn kısmından neşret edenler talip oldukları medreselere bilâ imtihan kabûl olunurlar (Madde 45 Darülfünun nizamnâmesi). Bir mektebin âli addedilmesi için, mekâtib-i sultâniyye veya yedi senelik idâdiler ile mekâtib-i idâdiye-i askeriyye mezunlarını kabûl ederek bunları ayrıca mâlumât-ı âliyye ile techiz ve tenvir etmesi icab eder (8 Kasım 1919 tarihli ve 1405/259305 numaralı tahrîrât-ı Nezâretpenâhî).

Mekâtib-i Sultâniyye mezunları 1919-1920 ve 1920-1921 ve 1921-1922 sene-i dersiyelerine mahsus olarak bila imtihan Darülfünun şubâtına kabul olunurlar (15 Kasım 1919 tarihli muvakkat nizamnâme zeyli, Madde-1).

TALEBE-İ ASLİYENİN BİLİMTİHAN KABUL ŞERÂİTİ

Darülfünuna girmek isteyenlerden Mekâtib-i Sultaniye mezunlarının ma'dası onsikez yaşından dun olmamak şartıyla mülazemet ruûsu "Bakalorea" imtihanına tâbi olmaksızın ancak bir dühul imtihanı geçirmek suretiyle Darülfünuna kaydadilirler.

İşbu dühul imtihan ulûm-u riyaziyye (hesap, cebir, hendese ve müsellesat), hikmet, kimya, ulûm-u tabîyye (Nebâtat ve hayvânattan mebâdi, ilmû arz), Türkçe ve lisân-ı ecnebiden Fransızca veya İngilizce veya Almanca veya Rusçadan birinden imtihan edilmesi tahtı karara alınmıştır (19 Cemazilahir 1331 ve 13 Mayıs 1913 tarihinde tanzim olunan nizamnâmeye 21 safer 1338 ve 15 kasım 1920 tarihli zeyl, madde-2).

Dühulimtihanlarının derecesi mekâtıb-i sultâniyyenin son sınıfları tedrisatına tekabül eder.

TALEBE-İ ASLİYENİN NAKL-İ KAYIT SURETİYLE KABUL
ŞERÂİTİ

Darülfünunun iki şubesine birden devam gayrı caizdir. Ancak şerâit-i duhûlü müsâvi olan bir şubeden diğerine asbab-ı mücibeli istidâname ile bir defa nakli kayıt câiz olub bu da yalnız sene-i dersiyeye bidâyetinde yerine getirir. (Darülfünun talimatnamesi, Madde 26).

Avrupanın resmi darülfünun fakültelerinde bulunan talebe İstanbul darülfünununun aynı şubelerine kabul olunur. Şu kadar ki bunların tahsil-i tâliyi ikmâl etmiş olmaları meşruttur. (Darülfünun talimatnâmesi, Madde-30).

SÂMİİNİN KAYIT VE KABULÜ

Şerâit-i kabulü hazır olmıyan zevat medrese reisi veya kâtib-i umumisi ile alâkadar olan ders müderris veya mualliminin muvafakatını istihsal etmek şartıyla derslere sâmi' olarak devam edebilir. (Darülfünun Nizamnamesi Madde-47).

ECNEBİ TALEBENİN KAYIT VE KABULÜ

Şerâit-i lâzimeyi hâiz olan ecnebi talebe dahi ait olduğu medrese meclisi müderrisininin işârı üzerine Darülfünun emininin müsaadesi ile kayıt ve kabul olunurlar (Darülfünun Nizamnâmesi, Madde-46).

ŞAHADETNAMELER

Hukuk, edebiyat, fûnûn medreselerinde tahsil mertebesi âlâda me'zuniyet (lisans) rûûsiyle hitama erer. Mezunlar meyânında arzu edenler doktora şerâitini ifâ ile icâzet (doktora) rûûsunu alırlar. Me'zûniyet ve icâzet şerâiti her medresenin tâlimât-ı mahsûsası ile muayyendir.

TEDRİSAT VE İMTİHANLAR

Sene-i dersiye yaz ve kış sômestri nâmiyle iki kısma ayrılır. Kış sômestri teşrini evvel iptidasından kanunu sâni yirmisine ve yaz sômestri Şubatın onbirinden Mayıs nihâyetine kadardır. İki sômestr arasında üç hafta müddetle bir tatil vardır. Her sômestrde tedrisatın yevm ve saatleri ayrıca tanzim edilen evkat cetvelinde münderiçtir.

Talebe nazarf derslere devama ve laboratuvar programlarını ikmâle mecburdur. Talebeye numunesi veçhile matbu bir "devam def-

teri" verilir. Talebe bu defteri her sömestr iptidâsında ve nihâyetinde medreseye imza ettirmek suretiyle nazari ve ameli derslere devamını tasdik ettirir. Bu suretle imza edilmiş defteri ibraz edemiyen talebe imtihana kabul olunmaz.

İhrâcı muvakkat- müddet-i ademi devam müddetine idhal olunur. Bir sene zarfında iki ihrâcı muvakkat cezasını alan talebe o sene imtihanlarına kabul olunmaz (Talimatnâme, Madde-40).

Her sene-i dersiyeye bidayetinde müderris efendilere derslerine mukayyet olan efendilerin esâmisini mübeyyin medrese idâreleri tarafından bir defter verilir. Müderrisler arzu ettikleri zaman derslerine devam etmeğe mecbur olan talebenin devam veya ademi devamını bizzat veya muavinleri veya mubassır vâsıtasıyla tetkik edebilirler. (Talimatnâme, Madde-41).

Devam defterini medrese idâresine ibraz eden talebeye şube reisi veya müdürleri tarafından muayyen nümune vechile müderrislere hitaben imtihanlara kabullerini mübeyyin matbu' ve imzâlı bir tezkere verilir. Bu vesikayı ibraz etmeyen talebe imtihana kabul olunmaz. İmtihan vesikalarının müderrislere ait olan kısmı bâ'delimtihan müderrisler tarafından imlâ ve imzâ edildikten sonra cümlesi bir zarf içerisinde vaz' ve zarfın üzeri tahtim edilerek idâreye teslim olunur. İmtihan numaraları rakkam ve yazı ile yazılacaktır (Talimatnâme, Madde-42). İmtihana girecek talebenin ücürat-ı tedrisiyyeden deyni bulunmaması ve imtihan harcını te'diye etmiş olması meşruttur (Talimatnâme, Madde-44).

İmtihan harcını veripte birinci imtihana girmeyen talebe ye dönmüş nazarıyla bakılır. Ve birinci imtihan hakkını zayı eder. Ancak musaddak raporla tabibi müdavisinin reçetelerini ibraz eden

veya cenazesi vuku'una dâir ilm-ü haber getiren efendinin mazereti kabul ve hakkı idâme olunur. Diğer iki imtihan için ayrıca harç vermez (Talimatnâme, Madde-45) .

İmtihanlar alenidir. Medrese idârelerinden müsâade alan zevat ile sunufu sâire müdavimini sâmi' sıfatı ile imtihan salonunda bulunabilir (Talimatnâme, Madde-61). İmtihanlar her medresenin usûl ve talimâtı mahsusasına tevfikân icra olunur; şu kadar ki şifâhi imtihanların aleniyeti ve her dersin imtihanında o dersin ait olduğu zümre-i dersiyeye müderrislerinden lâakal iki mümeyyizin huzûru şarttır (Nizamnâme, Madde-51).

ÜCURAT-I TEDRİSİYYE

Ücurât-ı tedrisiyye evkâtı muayyenesinin hulûlünden itibaren gelecek taksit zamânının hulûlüne kadar ve Haziran taksiti derslere nihâyet verildiği güne kadar tesviye olunabilir. Velev bir taksiti müddeti muayyenesi zarfında tesviye etmeyen efendiler o taksiti takip eden taksit tarihinden itibaren talebeliğe mahsus müsâedât ve imtiyâzâtta istifâde edemeyecekleri gibi imtihanlara da kabul olunamazlar. Ancak sene-i âtiyyede ilk taksit zamanından bed' ile ücuzat-ı tedrisiyyeyi muntazaman te'diye ettikleri halde muvakkaten mahrûm oldukları müsâedât ve imtiyâzât ile imtihan hakkı tamâmen avdet eder (Talimatnâme, Madde-21).

Ücuzat Darülfünun muhasebesine tesviye olundukça makbuzları fakülte kalemine ibrâz edilecek ve idârelerce hüvviyet varakalarına makbuz numara ve târihi ile beraber işaret olunacaktır.

(Talimatnâme, Madde-22).

İki sene-i mütevâliyyede ücuzât-ı tadrissiyyeyi tesviyye etmiyen ve binâenaleyh imtihanlara girmeyen talebenin kaydı terkin olunur. Bu suretle kaydı terkin olunan talebenin ancak bir sene fâsıla ile tecdid-i kaydı câizdir. Maamâfih bu hal dahi bir defa tekerrür eder (Talimatnâme, Madde-23).

Darülfünun şuaabatına müdavim olduklarına dair kayıt sureti talebede bulunanlara beş guruşluk pul mukabilinde kayıt sureti itâ olunur (Talimatnâme, Madde-32).

Bir şu'beden diğesine nakleden talebeye bilâ ücret nakl-i kayıt tasdiknamesi verilir. Ancak ücretli talebenin tarih'i tasdiknâmeye kadar güzerân olan taksiti tamâmen tesviyye etmiş olması ve ücretsiz olanların da muayyen zamanlarda tecdid-i kayd ettirmiş bulunması meşrûttur (Talimatnâme, Madde-28).

EK-11 1922-1923 DERS YILINA AİT TALEBE REHBERİ

AHKAM-I UMUMİYE

Darülfünun, Maarif-i âliyenin inkişaf ve terakkisine hâdım hukuk, tıp, edebiyat ve fûnun medreselerinden müteşekkıl bir müessesesi-i ilmiye olup, 15 Muharrem 1338 ve 11 Teşrin evel 1335 tarihli nizamnâme mucibince ilmi muhtariyeti ve 18 zilhicce 1340 ve 12 Ağustos 1338 tarihli kararname ile şahsiyet-i hükmiyeyi hazırdır.

EMANET

Maarif Nazırı Darülfünunun reisidir. Darülfünun heyet-i tedrisiyesi tarafından iki sene müddetle muntehap biremin vasıtasıyla Darülfünuna nezaret eder. Darülfünun eminin vazifesi, Darülfünun şubâtı ve aksâmının hüsn-ü idaresine nezaret, divan mukarreratını icra ve medreseler tarafından verilen ruuslara vaz'ı imza ve müessesat-ı ilmiye ile muhabere ve Darülfünun namına gelen heyetleri kabul etmekten ve merasim teşrifatında Darülfünunu temsil eylemekten ibarettir.

DİVAN

Darülfünunun bir divanı vardır. Divan, eminin riyaseti altında içtima' eder. Divanın aza-yı tabiyyesi medrese reislerinden

ve aza-yı müntehabdâ her medrese meclisi tarafından ikişer sene müddetle ve ekseriyet-i ârâ ile müntehab ikişer medreseden ibarettir. Darülfünuna ait ilmi, kazayî, idarî bütün mesailin mercii divandır.

MEDRESELER İDARESİ

Her medrese kendi medris-i müderrisini tarafından bir sene müddetle müntehab bir reis tarafından idare olunur. Medrese reislerinin vezaifi: Meclis-i müderrisin mukarreratından inhası lazım gelenleri işâr veya icrâ, ruuslara vaz'ı imza, medreseye gelen heyetleri kabul, medresece yapılan merasime riyaset, meclis-i ilmiye ile muhabere, medreseye kabul edilen müdavimlerin tahlifini icra, medreseye merbut darülmesaileri teştif gibi hususatdan ibarettir. İdare mesailinde reise muavenet ve malumat -ı kalemiyeyi idare için her medresede- tercihan muallimler arasında müntehab-bir kâtib-i umumi bulunur.

MECLİS-İ MÜDERRİSİN

Her medresede o medresenin müderris ve muallimlerinden mürekkep bir meclis-i müderrisin vardır. Medreseye ait ilmî, kazâî, idarî bilumum mesailin mercii odur. Meclis ayda bir kere alelade veya re'isin daveti veya müderris ve muallimlerden dört zatın tahrirî talebi üzerine fevkalade olarak ictima eder.

HEYET-İ TEDRİSİYE

Darülfünun heyet-i tederisiyesi müderrislerle, muallimlerden ibarettir.

KAYIT VE KABUL

Kayıt ve kabul olunmak üzere müracaat eden namzetler atıdaki vesaiki ibraz etmeğe mecburdurlar:

İNZİBAT NİZAMNAMESİ

Madde 1- Darülfünun ve şubatı talebesi hakkında mukarrerat-ı inzibatiye ittihazi Darülfünunun her medresesinde müteşekkıl meclisi muallimine aittir.

Madde 2- Mukarrerat-ı inzibatiyenin muhakim-i cezaiyede ikame olunan dava ile bir günâ irtibatı yoktur.

Madde 3- Mecalis-i mualliminin bu babdaki selâhiyeti evvela bir medresede mukayyed bulunan ve kayıtları terkin edilmemiş olan talebeye, saniyen ruus imtihanlarına talib olupda esnay-ı imtihanda veya imtihan vesilesiyle muhalif nizam-ı harekette bulunan namzetlere münhasırdır.

Madde 4- Mücâzat-ı inzibatiye şunlardır:

Evvela - Tekdir

Saniyen- En çok bir seneyi geçmemek üzere tekrar-i kayıttan ve imtihandan men' etmek.

Salisen- En çok bir seneyi tecavüz etmemek üzere medrese

veya şubeden muvakkaten ihraç etmek.

Rabıen- En çok iki seneyi tecavüz etmemek üzere Darülfünundan muvakkaten ihrac etmek.

Hamısen- Darülfünundan müebbeden ihrac etmek (lüzum görü-lüyor ise bu maddenin 7. fıkrasında masruh olan medreseler ile mekteplerden muvakkaten ihrac cezası beraber hükmedilebilir.)

Sadisen- En çok iki sene müddet zarfında hiç bir şube ve medresede muayyen bir veya birkaç dersin imtihanına kabul edilmemek.

Sabıen- En çok iki seneyi geçmemek üzere umumi ve hususi bilcümle medreseler ile mekâtib-i aliyeye devamdan men'etmek.

Madde 5- Haklarında ihraç cezası verilen talebenin cezaı memnu olduğu hiç bir medrese ve mekteb-i âliye kaydı icra ve tekrar edilemez ve bu talebe imtihanda kabul olunamaz.

Madde 6- Medrese reisleriyle müdürleri (kâtib-i umumileri) talebeden her biri hakkında ihtar ve muâhaza icrasına selâhiyetdardır.

Madde 7- Medrese reisi ve müdürleri (kâtib-i umumileri) mevad-ı âtiyeyi tahriren derhal Darülfünun müdürü umumisine (emine) bildirmeye mecburdur:

Evvelen: Talebeden birinin zatına mahsus olan hüviyet varakasını diğere iâre etmesi ve kaydını ve tekrar kaydını şahs-ı salis marifetiyle icra ettirmesi ve ruus almak maksadıyla iki medreseye birden tekrar kaydettirilmesi ve bir devre-i imtihaniyede muvaffak olamayan

namzedin yine o devrede tekrar imtihana girmesi memnu (ve talebe kayıtlarını icra ve tekrar ettirdikleri zaman kendinin veya veli ve vasisinin ikametgâhlarını bildirmeğe ve ikametgâhların tebdili hakkında bir hafta zarfında idareye ihbar-ı keyfiyet etmeğe mecbur bulunduğundan, bu ahkâma muhalif harekât vaki' olduğu halde:

Saniyen: Mektebin nizam ve şerefini mahal-i efal ve harekât vukuunda veyahut talebe tarafından medrese dahilinde cenhe ve cinayet fiilleri icra olunduğu takdirde.

Madde 8- Mücazat-ı inzibatîye hususunda meclis-i muallimin huzuruna gönderilmesi takarrur eden talebe meclise ihzar edilinceye kadar bir tedbir-i idari olmak üzere reis veya, müdür (kâtib-i umumi) tarafından mektebe devamından men'edilebilir.

Madde 9- Yedinci maddenin birinci fıkrasında beyan olunan ihrac-ı muvakkat müddeti adem-i devam müddetine idhal olunur. Bir sene zarfında iki ihrac-ı muvakkat cezasını alan talebe o sene imtihanlarına kabul olunamaz (Talimatnâme, Madde-40).

Her sene-i tedrisiye bidayetinde müderris efendilere derslerine mukayyed olan efendilerin esamisini mübeyyin medrese idareleri tarafından bir defter verilir. Müderrisler arzu ettikleri zaman derslerine devam etmeğe mecbur olan talebenin devam veya adem-i devamını bizzat veya muavinleri veya mubassır vasıtasıyla tetkik edebilirler (Talimatnâme, Madde-41).

Devam defterini medrese idaresine ibraz eden talebeye şube reisi veya müdürleri tarafından muayyen numune vechile müderrislere hitaben imtihanlara kabullerini mübeyyin matbu ve imzalı

bir tezkere verilir. Bu vesikayı ibraz etmeyen talebe imtihana kabul olunamaz. İmtihan vesikalarının medreselere ait olan kısmı badeİmtihan müderrisler tarafından imlâ ve imza edildikten sonra cümlesi bir zarf içerisine vaz' ve zarfın üzeri takdim edilerek idareye teslim olunur. İmtihan numaraları rakam ve yazı ile yazılacaktır (Talimatnâme, Madde-42).

İmtihana girecek talebenin ucurat-ı tedrisiyeden deynİbulunmaması ve imtihan harcını te'diye etmiş olması meşrutdur. (Talimatnâme- Madde-44).

İmtihan harcını veripte birinci imtihana girmeyen talebe-ye dönmüş nazarıyla bakılır. Birinci imtihan hakkını zayeder. Ancak müsaddak raporla tabibi müdavisinin recetelerini ibraz eden veya cenazesi vukûuna dair ilmuhaber getiren efendinin mazereti kabul ve hakkı idame olunur. Diğer iki imtihan için ayrıca harç vermez (Talimatnâme, Madde-45).

İmtihanlar alenidir. Medrese idarelerinden müsaade alan zevat ile sınıf-u saire müdâvimi, sâmi'sıfatıyla imtihan salonunda bulunabilir (Talimatnâme, Madde-61).

İmtihanlar her medresenin usul ve talimat-ı mahsusasına tevfiikan icra olunur. Şu kadar ki şifahi imtihanların aleniyeti ve her dersin imtihanında o dersin ait olduğu zümre-i dersiyeye müderrislerinden lâakl iki mümeyyizin huzuru şarttır (Nazamnâme, Madde 51).

TEDRİSAT VE İMTİHANLAR

Sene-i dersiyeye yaz ve kış sôemestiri namıyla iki kısma ayrılır. Kış sôemestiri teşrin-i evvel iptidasından, kanun-u sani

yirmisine, ve yaz smestiri Şubatın on birinden mayıs nihayetine kadardır. İki smestir arasında üç hafta müddetle bir tatil vardır. Her smestirde tedrisatın, yevm ve saatleri ayrıca tanzim edilen evkat cetvelinde mnderictir.

Talebe, nazarı derslere devama ve laboratuvar programlarını ikmale mecburdur. Talebeye numunesi vechile matbu' bir "devam defteri" verilir. Talebe defteri her smestir ibtidasında ve nihayetinde medreseye imza ettirmek suretiyle nazarı ve amel derslere devamını tasdik ettirir. Bu suretle imza edilmiş defteri ibraz edemeyen talebe imtihana kabul olunmaz.

EK-12 1923-1924 TALEBE REHBERİ

MEDRESELERİN İDARESİ

Her medrese, kendi meclis-i müderrisini tarafından bir sene müddetle müntehab bir reis tarafından idare olunur.

Medrese reislerinin vezaifi: Meclis-i müderrisin mukarreatdan inhası lazım gelenleri işar veya icra, vazı' imza, medreseye gelen heyetleri kabul, medresece yapılan merasime riyaset, mecalis-i ilmiye ile muhabere, medreseye kabul edilen mudavimlerin tahlifini icra, medreseye merbut darülmesâileri teftiş gibi hususâtdan ibarettir. İdare mesailinde reise muavenet ve muamelatı kalemiyeyi idare için her medresede-tercihan muallimler arasından müntehab-bir kâtib-i umumi bulunur.

MECLİS-İ MÜDERRİSİN

Her medrese o medresenin müderris ve muallimlerinden mürekkep bir meclisi müderrisin vardır. Medreseye ait ilmi, tezâi, idarî bilumum mesailin mercii odur. Meclis ayda bir kere alelade veya reisin daveti veya müderris ve muallimlerden dört zatın tahriri talebi üzerine fevkalade olarak ictimâ eder.

HEYET-İ TEDRİSİYE

Darülfünun heyet-i tedrisiyesi müderrislerle muavinlerden ibarettir.

KAYIT VE KABUL

Kayıt ve kabul olunmak üzere müracaat eden namzetler âti-deki vesaiki ibraz etmeğe mecburdurlar:

Evvela : Emanete hitaben bir kabul istidası

Saniyen: Mektep, sıhhat ve aşı şehadetnameleri

Salisen: Nüfuz tezkeresi

Rabien : İkametgah ilmühaberi

Hamisen: 6 x 45 santimetre ebadında mukavvasız üç kıta fotoğrafı.

TALEBE-İ ASLİYENİN BİLAİMTİHAN KABUL ŞERAİTİ

Darülfünun medreselerinden vesaiki haiz olanlar ile mekatib-i aliye mezunları ve darülhilâfetül aliye medresesinin sahn kısmından neş'et edenler talib oldukları medreselere bila imtihan kabul olunurlar.(Darülfünun Nizamnâmesi, Madde-45). Bir mektebin âli addedilmesi için, mekâtib-i sultaniye veya yedi senelik idadiler ile mekatib-i idadiye-i askeriye mezunlarını kabul ederek bunları ayrıca malumat-ı aliye ile techiz ve tenvir etmesi icab eder. (Mülga Marif Nezaretinin 8 teşrinsani 335 tarihli ve 1405 numaralı tahriranı).

Sultanların devre-i saniyelerinden mezun olanlar takip oldukları medreselere ve askeri idadî mekteplerinden geçen sene ve bu sene neş'et etmiş olanlar bu seneye mahsus olmak üzere yalnız tıp medresesine bila imtihan kabul olunurlar. Maarif Vekâleti Celilesinin 28 Haziran 339 tarihli ve 687 numaralı tahriratı, Madde 1).

TALEBE-İ ASLİYENİN BİLİMTİHAN KABUL ŞERAHİTİ

Sultaniyelerle onbirinci senesini ikmal, yani onikinci seneye terfi edenler medreselere bilaimtihan kabul edilirler. Ve bu imtihanlar takip edecekleri şubeye göre, edebiyat, hukuk, tıp veya fünun tahsilinde en ziyade haiz-i tesir ve ehemmiyeti olan derslerden ve sultanilerin onikinci senesi müfredat programları muhteviyatından icra olunur.

İdadi-i askeri mekteplerinin geçen sene ve bu seneki mezunları edebiyat, hukuk ve fünun medreselerine sultaniyelerin onbirinci Sınıfını ikmal edenler gibi bila imtihan kabul edilirler. (Maarif Vekâlet-i celilesinin 28 Haziran, 329 tarihli ve 687 numaralı tahriratı).

İMTİHANLAR

1- Edebiyat medresesine girecekler, Lisan-ı Türki, Arabi ve Farisi, Tarih, Coğrafya, Mantık, Felsefe, Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca, Rusça veya Arapça lisanlarının birinden ve medrese-i mezkûrenin coğrafya şubesine girecekler de bâlâdaki mevad ile beraber kozmoğrafyadan;

2- Hukuk medresesine dahil olacaklar; Lisan-ı Türki, Mantık, Felsefe- Tarih, Coğrafya, Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca, Rusça veya Arapça lisanlarının birinden;

3- Tıp medresesine girecekler; Lisan-ı Türki, Nebatat, Fizik, Kimya, Hesab-ı nazarî , Hendese, Fransızca, İngilizce, İtal-

yanca, Almanca veya Rusça lisanlarının birinden;

4- Fünun medresesine girecekler dahi lisan-ı Türki, Nebatat, Fizik, Kimya, Hesab-ı nazari, Hendese, Kozmoğrafya, Mekanik ve Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Almanca veya Rusça lisanlarının birinden imtihan olunurlar.

ÜCURAT-I TEDRİSİYE

Darülfünuna müdavim olarak kayıt olanlardan duhuliye olarak yarım ve üç ayda bir defa tecdid-i kayıt ücreti olmak üzere bir rabi' Osmanlı lirası alınır. Kayıt ücreti müdaviminin Darülfünuna dahil oldukları tarihten itibaren birinci üç mah için alınmaz (Nizamnâme, Madde-48).

Müdaviminden her devre-i imtihaniyede imtihana girmezden evvel yarım ve mezuniyet ve icâret rûuslerinin istihsalinde ikişer Osmanlı lirası alınır (Nizamnâme, Madde-49).

Müdaviminden müddet-i tahsiliyeyi ikmal etmeksizin Darülfünuna devam müddetini mübin tasdikname aheziyle tahsilini terk etmek isteyenlerden tasdikname harcı olarak yarım Osmanlı lirası alınır (Nizamnâme, Madde-50).

EK-13 1931-1932 VE 1932-1933 İSTANBUL DARÜLFÜNUNU
TALEBE REHBERİ (İst.1932)

UMUMİ AHKAM

Darülfünun Maarif-i âliyenin inkişaf ve terakkisine hâdim Hukuk, Tıp, Edebiyat, Fünun, İlahiyat Fakülteleriyle, Eczacı ve Dişçi Mekteplerinden müteşekkil bir müessese-i ilmiye olup, 15 Muharrem 1338 ve 17 Ramazan 1342 ve 21 Mayıs 1340 tarihli kanun ile şahsiyet-i hükmiyeyi haizdir.

EMANET

Maarif Vekili Darülfünunun reisidir. Vekil, Darülfünunun umum hey'et-i tedrisiyesi tarafından üç sene müddetle müntehap bir Emin vasıtasıyla Darülfünuna nezaret eder. Darülfünun Emini- nin vazifesi, Darülfünun şubâtı ve aksâmının hüsn-ü idaresine nezaret, divan mukarreratını icra ve fakülteler tarafından veri- len rûuslara vaz'ı imza ve müessesat ile muhabere ve Darülfünun namına gelen heyetleri kabul ve bilcümle hususatta Darülfünunu temsil eylemekten ibarettir.

DİVAN

Darülfünunun bir divanı vardır. Divan Emininin riyaseti altında ictima eder. Divanın âzayı tabiiyesi fakülte reislerinden ve âzayı müntehabesi de her Fakülte Meclisi tarafından üçer sene müddetle ve ekseriyeti âra ile muntahap ikişer müderristen ibaret-

tir. Darülfünuna ait ilmî, kazâî, idarî bütün mesailin mercii Divandır.

FAKÜLTENİN İDARESİ

Her Fakülte kendi Meclisi tarafından üç sene müddetle mün-tehap bir Reis tarafından idare olunur.

FAKÜLTE REİSLERİNİN VAZÂİFİ: Fakülte ve şubâtını teftiş ve tedrisatın hüsn-ü cereyanına ve heyet-i tedrisiyenin devam ve ikdamlarına nezaret, Fakülte bütçesi dahilinde sarfiyat icra, Fakülte meclisi mukarreratından inhası lâzım gelenleri iş'ar ve nafizülicra olanları icra ve rûuslara vaz'ı, imza Fakülteye gelen heyetleri kabul, Fakültece yapılan merasime riyaset, Darülfünunun heyet-i umumiyesine ve divan vezaifine taalluk etmeyen mesailde re'sen muhabere etmektir.

FAKÜLTE MECLİSİ

Her fakültede, o fakültenin müderris ve muallimlerinden mürekkep bir meclisi vardır. Fakülteye ait ilmî, kazâî, idarî bilimlum meselelerin mercii odur. Meclis ayda bir kere alelade ve Reisin daveti veya müderris ve muallimlerden altı zatın tahrirî talebi üzerine fevkalâde olarak içtima eder.

HEYET-İ TEDRİSİYE

Darülfünun heyet-i ilmiyesi müderris, muallim ve müderris muavinlerinden ibarettir.

KAYIT VE KABUL

Kayıt ve kabul olunmak üzere müracaat eden namzetler, âti-
deki vesaiki ibraz etmeğe mecburdurlar:

- 1- Emanete hitaben bir kabul istidası,
- 2- Mektep, sıhhat ve aşî şehadetnâmeleri,
- 3- Hüviyet cüzdanı,
- 4- Hüsn-ü hal eshabından mübeyyin ikametgâh ilmuhaberi,
(Zabıtaca musaddak olacaktır.)
- 5- (6 x 4,5) santimetre ebadında mukavvasız üç kıt'a fo-
toğrafi.

TALEBE-İ ASLİYENİN KABUL ŞERAİTİ

Darülfünun Fakültelerinden ruusu haiz olanlar ile Mekâtib-i Aliye ve tam devreli resmî ve mezalik tam devreli, musaddak husufi liseler mezunları bilâimtihan kabul olunurlar (21.Nisan.340 tarihli Darülfünun talimatnâmesi, Madde-40).

Tıp Fakültesine girmek için Fen Fakültesinin (F.K.T.) sınıfı mezunu olmak lâzımdır.

1931-32 ve 1932-33 yıllarına ait İstanbul Darülfünunu Talebe Rehberinin bundan sonraki ilk bölümünde Tıp Fakültesi ve Fakülteye bağı Enstitüleri ile Eczacı, Dişçi ve Ebe Mektepleri ile ilgili bilgiler, bunların ders programları, imtihan şekilleri ve öğrencinin sömestirlere göre okumak zorunda olduğu dersler yer almaktadır.

İkinci bölümde ise Hukuk Fakültesi, imtihan ve doktora Yö-

netmeliği ile ders programları ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmektedir.

Üçüncü bölümde Edebiyat Fakültesi tedrisatı, bölümleri (Coğrafya, Edebiyat, Felsefe, Tarih). Her bölümde okutulan dersler ve imtihan yönetmeliği ile ilgili açıklamalar yer almaktadır.

Dördüncü bölümde, Fen Fakültesi hakkında kısa bir tarihçe, imtihan yönetmeliği ve fakültenin üç bölümü olan; Ulum-u Riyâziye, Fizik- Kimya, Ulum-u tabiiye bölümleri ve her birinde okutulan derslerin programları bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Abalıoğlu, Yunus Nadi; "Darülfünun İslahatı Etrafında",Cumhuriyet,
5 Haziran 1933

Abdülfeyyaz Tevfik; "Darülfünunun İç yüzü", Cumhuriyet,
22 Kasım 1930

Abdülfeyyaz Tevfik; "Darülfünun İslahatı",Cumhuriyet,
20 Ocak 1930.

Ahmet Reşit; "İki Namevcut Meselesi, Müderrislerimiz"...,
Son Posta, No:836,1932.

Ali Süreyya; "İstanbul Darülfünunu ve Milli Türk Tarihi",
Cumhuriyet, 17 Temmuz 1932.

(Altınay), Ahmet Refik; "İki Namevcut Meselesi, Müderrislerimiz..",
Son Posta, No:836,1932.

Atatürk, Mustafa Kemal; Söylev ve demeçler, Cilt V.

(Atay), Falih Rıfkı; "Darülfünun",Cumhuriyet, 23 Temmuz 1932.

(Aydemir), Şevket Süreyya; "Darülfünun İnkılâp Hassasiyeti ve
Cavit Bey İktisatçılığı",Kadro 2, 14 Şubat 1933.

(Aydemir), Şevket Süreyya; "Donkişot'un Yel Değirmenleriyle Muhaberesine, Kürsü Politikacılığına ve Cavit Bey İktisatçılığına Dair", Kadro, sayı:17, Mayıs 1933.

Aynı Mehmet Ali; Darülfünun Tarihi, İstanbul, Yeni Matbaa, 1927.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı; "Hayatım-145", Yeni Adam, No:317, Ocak 1941.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı; "Hayatım-126", Yeni Adam, Sayı:298, 12 Eylül 1940.

Baltacıoğlu, İsmayıl hakkı; "Hayatım-137", Yeni Adam, Sayı:309, 28 Kasım 1940.

Belge, Burhan Asaf; "Üniversitenin Mânâsı", Kadro-2, No:20, 20 Ağustos 1933.

Belge, Burhan Asaf; "Arkada Kalan Darülfünun", Kadro-1, 8 Ağustos 1932.

Berkem, Ali Rıza; "Yeni İstanbul Üniversitesi 50 Yaşında", Kimya ve Sanayi, XXVII, İstanbul 1983.

Berkes, Niyazi; Türkiye'de Çağdaşlaşma, İstanbul, Doğu-Batı yay.1, 1978.

Bilsel, Cemil; İstanbul Üniversitesi Tarihi, İstanbul, İst.ÜN.
Yay.No:182, 1943.

Bilsel, Cemil; "Öğrenirken ve Öğretirken Beraber",İstanbul
Hukuk Fakültesi Profesör ve Doçentleri Tarafın-
dan Ebûlulâ Mardin'e Armağan, İstanbul, Kenan
Mat., 1944.

Cevdet Ferit; "İki Namevcut Meselesi, Müderrislerimiz..",
Son Posta, No:836,1932.

Cevdet Paşa;Tezâkir, I. Yayımlayan:Cavid Baysun, Ankara,1953.

Dölen, Emre; "Darülfünun", Tanzimattan Cumhuriyet'e Bilim
Ansiklopedisi.

Ergin, Osman; Türkiye Maarif Tarihi, Cilt II,IV, İstanbul,1941.

Esseyid Mehmet Tahir; Darülfünunu Şahane Nizamnamesi,
İstanbul,1902.

Gökay,Fahreddin Kerim; "İki Namevcut Meselesi, Müderrislerimiz.."
Son Posta, No:835,1932.

Gökbilgin, Tayyib; Milli Mücadele Başlarken, Ankara, İş Bankası
Yayınları, 1959.

Gövsa, İbrahim Alaattin; "Profesör Malş'a Ait Hatıralar..",
Yedigün, Sayı:23, Ağustos 1933.

Gürkan, Kâzım İsmail; Darülfünun Grevi, İstanbul, Harman Yay.
1971.

Gürkan, Kâzım İsmail; İstanbul Üniversitesinin Başlangıcı-
a-Les Dé buts de L'universite' d' İstanbul,
İstanbul 1953 (Trk ve Fr.)

Hirsch, Ernst; Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi,
"Prof.Malche'ın İstanbul Üniversitesi Hakkında Raporu",
İstanbul,Ankara Ün.Yay., No:23, Cilt I, 1950.

Hirsch, Ernst; Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin
Gelişmesi, İstanbul, Ankara Ün.Yay.No:23, Cilt II,
1950.

Hirsch, Ernst; Hatıralarım , Ankara, Türkiye İş Bankası Vakfı
Yay., 1985.

Hüsnü, Hamit; "Darülfünun İhtilâfı Ne Halde:Statik ve Dinamik
Taraftarları Anlatıyor", Son Posta,
22 Ekim 1930.

Irmak ,Sadi; "Üniversitenin Kurulması ve İlk Yılları",
50. Yıl Armağanı, Cilt II, Atatürk Üniversitesi
Yay., Erzurum, Atatürk Üniversitesi Basımevi,1973.

İstanbul Üniversitesi; Kuruluş Tarihçe, Teşkilât ve Öğretim
Üyeleri, Cilt I, İstanbul, Edebiyat Fakültesi,
Mat, 1983.

Kaynar, Reşat; "Atatürk'ün Veda Söylevi ve Üniversite",
Cumhuriyet, 8 Ocak 1982.

Kazancıoğlu, Aykut-Vural Solok; Türk Bilim Tarihi Bibliyografyası
(1850-1981), İstanbul, İst.ÜN.Cer.Tıp.Fak.Yay.,
Özel Seri:1, 1981.

Kazancıoğlu, Aykut; Türk Jinekoloji ve Obstetrik Bibliyografyası,
(1923-1873), İstanbul, Kâğıt ve Basım İşleri
A.Ş., 1973.

Kocatürk, Utkan; "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile ilgili Not-
ları", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,
Cilt 1, Sayı 1, Kasım 1984.

Mahmut Cevad İbnü's-Şeyh Nâfi; Maarif-i Umumiye Nezâreti Tarih-
çe-i Teşkilât ve İcraatı, İstanbul, 1922.

Malche, Albert; "İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor", Ankara,
Maarif Vekâleti Yay., 1939.

Malche, Albert; "Lisan Tedrisatı Hakkında Mülâhazalar", Varlık,
Sayı:18, 1 Nisan 1934.

Muhlis Etem; "Bizde Kürsü İktisatçıları ve İktisat İlmî",
Kadro, 2, 23 Kasım 1933.

Mustafa Namık; "Darülfünuna Hücum Etmek Doğru mu?" Yenigün,
18 Şubat 1931.

Orhonlu, Cengiz; "Edebiyat Fakültesinin Kuruluşu ve Gelişmesi
(1901-1933) Hakkında Bazı Düşünceler",
Cumhuriyet'in 50. Yılına Armağan, İstanbul,
Edebiyat Fak.Yay., 1973.

Ortaylı, İlber; Gelenekten Geleceğe, İstanbul, Hil Yayınları,
1982.

Örik, Nahit Sırrı; "Bir Tercüme Heyetine İntizar", Varlık,
Sayı:13, 1934.

Örik, Nahit Sırrı; "Mühim Bir Gün", Varlık, Sayı:10,1933.

Öklem, Necdet; Atatürk Döneminde Darülfünun Reformu, Ege Ün.
Rektörlük Yay., No:36, İzmir Ege Ün.Mat.1973.

Ozankaya, Özer; Toplum bilim, Ankara, Tekin Yayınevi,6.Basım,
1986.

Özbay, Kemal; Türk Asker Hekimliği tarihi ve Asker Hastahaneleri,
Cilt II, İstanbul, İstanbul Mat. 1976.

Özden, Akil Muhtar; Darülfünunumuz Hakkında Bazı Mülâhazat,
İstanbul 1924.

Selçuk, İlhan; "Yazım Yüzyıl Önce Doğu'ya Beyin Göçü..",
Cumhuriyet, 5 Aralık 1981.

Server Rifat; "Reşit Galip Bey'in Evinde", Yedigün, No:14,
İstanbul, 1933.

Tekeli, İlhan; Toplumsal Dönüşüm ve Eğitim Tarihi Üzerine Konuş-
malar, Ankara, Ank.Mimarlar Odası Yay. 1980.

Topuzlu, Cemil; İstibdat-Meşrutiyet-Cumhuriyet Devirlerinde 80
Yıllık Hatıralarım, Hazırlayanlar: H.Hatemi-
A.Kazancıgil, İstanbul, İst.Ün.Cer.Tıp.Fak.Yay.,
2.Basım, 1982.

Tunçay, Mete-Haldun Özen;"Tasfiyenin Evveliyatı", Tarih ve Toplum,
Sayı:10, Ekim 1984.

Tunçay,Mete-Haldun Özen; "1933 Tasfiyesinden Önce Darülfünun",
Yapıt (Toplumsal Araştırmalar Der.), Sayı:7,
Ekim/Kasım 1984.

Tuncay, Mete-Haldun Özen;"1933 Tasfiyesi veya Bir Tek Parti
Politikacısının Önlenemez Yükselişi ve Düşüşü",
Tarih ve Toplum, Sayı:10,Ekim 1984.

Tuncay, Mete-Haldun Özen;"1933 Darülfünun Tasfiyesi", Yeni Günden
Sayı:11,1-15 Ekim 1984.

Tunçay, Mete-Haldun Özen;"Osmanlı Darülfünunundan YÖK Darülfünununa", Yarın, Sayı:38,Ekim 1984.

Tunçay, Mete-Haldun Özen;"1933 Tasfiyesinde (Fen ve Tıp Fakülteleriyle Eczacı ve Dişçi Mekteplerinden)Atılanlar, Bilim ve Sanat, Sayı:46,Ekim 1984.

Türkçe Sözlük; Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt II., Ankara, 1988.

Unat, Faik Reşit; Türkiye'de Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış, Ankara 1964.

Uzdilek, Salih Murat; "Darülfünun ve M. Malş; Cumhuriyet, 25 Şubat 1932.

Widmann, Horst; Atatürk Üniversite Reformu, Çev:Aykut Kazancıgil-Serpil Bozkurt, İstanbul, İst.ÜN.Cer.Tıp Fak. Yay., 1981.

Wilson, E.Howard ve İlhan Başgöz; Türkiye Cumhuriyetinde Milli Eğitim ve Atatürk, Dost Yayınları, Ankara, Ajans-türk Mat.San., 1968.

Yazman, Mehmet Şevki; "Teknikte İstiklâl", kadro 2,22 Ekim 1933.

Yetkin, Çetin; Türkiye'de Tek Parti Yönetimi, İstanbul,
Altın Kitaplar Yayınevi, 1983.

Yusuf, Şerif; "Darülfünun Eminliği-İhtilâf Gittikçe Şiddet
Kesbediyor."Cumhuriyet, 20 Ekim 1930.